

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՋՐԻ ԵՎ ՈՌՈԳՄԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԲԱՐԵԼԱՎՄԱՆ ԾՐԱԳՐԻ (P508124)

ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ և ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՋՐԻ ԵՎ ՈՌՈԳՄԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԲԱՐԵԼԱՎՄԱՆ ԾՐԱԳՐԻ**

*Համար
Պատրաստված*

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ և
ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔՆԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ
ՋՐԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԵԻ**

կողմից

ՆԱԽԱԳԻԾ

Մարտ 2025

Բովանդակություն

Աս֊֊֊ ԲոՊԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ	7
1. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ	13
1.1. ԾՐԱԳՐԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ	14
1.2. ԲՄԿԾ ՀԻՄՆԱՎՈՐՈՒՄԸ, ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԾԱՎԱԼԸ	20
1.3. ՀԱՆՐԱՅՆԱՑՈՒՄ ԵՎ ԽՈՐՀՐԴԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ ՇԱՀԱԿԻՐՆԵՐԻ ՀԵՏ	21
2. ԻՐԱՎԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՎ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ՇՐՋԱՆԱԿ	23
2.1. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿ	23
2.2. ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱՆԿԻ ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՍՏԱՆԴԱՐՏՆԵՐ	31
2.3. ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԲԱՑԵՐԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ	32
3. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՌԻՍԿԵՐԻ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄՆԵՐ	44
3.1. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՀԻՄՔ	44
3.2. ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀՆԱՐԱՎՈՐ ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ...	45
3.2.1. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՌԻՍԿԵՐԻ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ ԵՎ ՄԵՂՄԱՑՄԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐ (ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՓՈՒԼ)	46
3.2.2. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՌԻՍԿԵՐԻ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ ԵՎ ՄԵՂՄԱՑՄԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ (ՇԱՀԱԳՈՐԾՄԱՆ ԵՎ ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ ՓՈՒԼ)	63
4. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՆԵՐ	69
4.1. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՄՈՏԵՑՈՒՄ	69
4.1.1. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ, ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ, ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ և ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐԱՌՈՒՄԸ ՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ԱԶԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿՈՒՄ	70
4.1.2. ԵՆԹԱԾՐԱԳՐԵՐԻ ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ և ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԱՔՐԻՆԻՆԳ	70
4.1.3. ՓԹԽԿԱՊԱԿՑՎԱԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ և ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՌԻՍԿԵՐԻ և ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ	80
5. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄ	82
5.1. ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄ	82
5.1.1. ԾՐԱԳՐԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳՄԱՆ ԹԻՄ	82
5.1.2. ՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ՎԵՐԱՀՄԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՏՈՒՆԵՐ	83
5.1.3. ՆԱԽԱԳԾՄԱՆ և ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՊԱԼԱՌՈՒՆԵՐ	84
5.1.4. ՎԵՐԱՀՄԿՈՂ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐ	84
5.1.5. ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱՆԿ	86
6. ԲԱԺԻՆ 6. ՇԱՀԱԳՐԳԻՐ ԿՈՂՄԵՐԻ ՆԵՐԳՐԱՎՈՒՄ, ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՅՆԱՑՈՒՄ ԵՎ ԲՈՂՈՔՆԵՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ	87
6.1. ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ	87

6.2.	ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԵՎ ԽՈՂՈՐԴԻՆ ՀԱՐԿԱՎՈՐ ԽՄԲԵՐԻ ՆԵՐԳՐԱՎՈՒՄ.....	89
6.3.	ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՅՆԱՑՈՒՄ.....	89
6.4.	ՀԵՏԱԴԱՐՁ ԿԱՊԻ ԵՎ ԲՈՂՈՔՆԵՐԻ ԼՈՒԾՄԱՆ ՄԵԽԱՆԻԶՄ	90
7.	ԲԱԺԻՆ 7. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԿԱՌՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ ԵՎ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ	91
8.	ԲՄԿՇ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆ ԵՎ ԾԱԽՍԵՐԸ	92
	ՀԱՎԵԼՎԱԾ 1. ԲԱՑԱՌՄԱՆ ՑԱՆԿ.....	94
	ՀԱՎԵԼՎԱԾ 2. ՆԱԽԱԳԾՍՑԻՆ ՄԱԿԱՐԴԱԿԻ ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՀԱՇՎԵՏՎՈՂԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՁԵՎԱՆՄՈՒՇ.....	95
	ՀԱՎԵԼՎԱԾ 3. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՄԿՐԻՆԻՆԳԻ ՁԵՎ.....	99
	ՀԱՎԵԼՎԱԾ 4. ՇՄԱԳ ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅԱՆ ՈՒՐՎԱԳԻԾ	107
	ՀԱՎԵԼՎԱԾ 5. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՊԼԱՆԻ ՁԵՎԱՆՄՈՒՇ 108	
	ՀԱՎԵԼՎԱԾ 6. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ և ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵԼԱԿԵՐՊԻ ԿՈՂԵՐ.....	127
	ՀԱՎԵԼՎԱԾ 7. ԱՍԲԵՍՏԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՈՒՂԵՑՈՒՅՑ	141
	ՀԱՎԵԼՎԱԾ 8. ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՔՆՆԱՐԿՄԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ	144

ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐ

ԱԱ	Առողջություն և անվտանգություն
ԱԱԱ	Աշխատանքի անվտանգություն և առողջություն
ԱԱՏՄ	Առողջապահության և աշխատանքի տեսչական մարմին
ԱԿԸ	Աշխատուժի կառավարման ընթացակարգեր
ԱՄԿ	Աշխատանքի միջազգային կազմակերպություն
ԱՊ	Առաջադրանքի պայմաններ
ԱՊՆ	Ասբեստ պարունակող նյութեր
ԱԲԼՄ	Արձագանքման և բողոքների լուծման մեխանիզմ
ԲԱԱՈԻ	Բնապահպանական, առողջության և անվտանգության ուղեցույցներ
ԲՄ	Բողոքների մեխանիզմ
ԲԸՏՄ	Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմին
ԲՄԳ	Բնապահպանական և սոցիալական գնահատում
ԲՄԱԳ	Բնապահպանական և սոցիալական ազդեցության գնահատում
ԲՄՇ	Բնապահպանական և սոցիալական շրջանակ
ԲՄԱԱ	Բնապահպանական, սոցիալական, առողջության և անվտանգության
ԲՄԿՇ	Բնապահպանական և սոցիալական կառավարման շրջանակ
ԲՄԿՊ	Բնապահպանական և սոցիալական կառավարման պլան
ԲՄԶ	Բնապահպանական և սոցիալական չափորոշիչ
ԲՄՀՊ	Բնապահպանական և սոցիալական հանձնառությունների պլան
ԵՄ	Եվրոպական Միություն
ԶՖԳ	Զարգացման ֆրանսիական գործակալություն
ԷՆ	Էկոնոմիկայի նախարարություն
ԹԿՊ	Թափոնների կառավարման պլան
ԻԿ	Իրականացնող կազմակերպություն
ԾԳՄ	Ծրագրի գործադիր մարմին
ԾԻԳ	Ծրագրի իրականացման գրասենյակ
ԾԻՄ	Ծրագրի իրականացման մարմին
ԾԻԹ	Ծրագրի իրականացման թիմ
ԾԹ	Ծավալաթերթ
ԿԳՄՄ	Կրթության, Գիտության, Մշակույթի և Սպորտի Նախարարություն
ԿԿԾ	Կենսաբազմազանության Կառավարման Ծրագիր
ԿՊՀՀ	Կենսապահովման պայմանների համապարփակ հետազոտություն
ՀԲ	Համաշխարհային բանկ
ՀԲՄ	Հետադարձ կապ և բողոքների լուծման մեխանիզմ
ՀԿ	Հասարակական կազմակերպություն

ՀԿՀ	Համայնքային կապի համակարգող
ՀՀ	Հայաստանի Հանրապետություն
ՀՀԿ	Հայաստանի Հանրապետության կառավարություն
ՀՄԿ	Հիդրոոդերևութաբանության և մոնիտորինգի կենտրոն
ՀԿՑ	Հիմնական կատարողական ցուցանիշներ
ՄԻՆ	Մանրամասն Ինժեներական նախագիծ
ՄՊ	Մշտադիտարկման պլան
ՇՄԱԳԿ	Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման կենտրոն
ՇՄՆ	Շրջակա միջավայրի նախարարություն
ՆԾՖ	Ներդրումային ծրագրի ֆինանսավորում
ՇՆՇ	Շահակիրների ներգրավման շրջանակ
ՇՆՊ	Շահակիրների ներգրավման պլան
ՈՍ	Ոռոգման սխեմաներ
ՋԿ	Ջրային կոմիտե
Ջրառ	Ջրառ իրականացնող կազմակերպություն
ՋՋ	Ջրամատակարարում և ջրահեռացում
ՋՕԸ	Ջրօգտագործող ընկերություն
ՊՈԱԿ	Պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն
ՎՋՄԲ	Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկ
ՏԱ	Տեխնիկական աջակցություն
ՏԻՄ	Տեղական ինքնակառավարման մարմիններ
ՏԿԵՆ	Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն
ՏՏՈԻ	Տեխնիկատնտեսական ուսումնասիրություն
ՏՔՇ/ՏՇ	Տարբնակեցման (քաղաքականության) շրջանակ
ՓՎ	Փոխվարչապետ
ՔՀԿ	Քաղաքացիական հասարակության կազմակերպություն

ԱՍՓՈՓ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

I. Ծրագրի համատեքստը

«Հայաստանի ջրի և ոռոգման ծառայությունների բարելավման ծրագիր» փուլ 1-ը (այսուհետ՝ «ՋՈԾԲ ծրագիր» կամ «Ծրագիր») նպատակ ունի բարձրացնել ջրային ծառայությունների մատուցման կայունությունն ու հուսալիությունը՝ արդիականացնելով ոռոգման և ջրամատակարարման ու ջրահեռացման ծառայությունների (ՋՁ) ենթակառուցվածքները, ուժեղացնելով քաղաքականության և ինստիտուցիոնալ շրջանակները և բարելավելով կլիմայի կանխատեսման ու կառավարման կարողությունները: Այն կենտրոնանում է հինգ հիմնական ոլորտների վրա. (i) ոռոգվող տարածքների ընդլայնում՝ վերականգնման և արդիականացման միջոցով՝ շեշտադրելով մեխանիկական ոռոգման էներգիայի սպառման նվազեցումը; (ii) անվտանգ կառավարվող ջրամատակարարման հասանելիության ընդլայնում՝ չսպասարկվող գյուղական բնակավայրերում ջրային համակարգերի բարելավման միջոցով; (iii) համապարփակ ջրային ոլորտի ազգային ռազմավարության, առանձին ոռոգման և ՋՁ ռազմավարությունների, ազգային ոռոգման գլխավոր հատակագծի և սակագների բարեփոխման ծրագրի մշակում; (iv) ջրային ոլորտի գործակալությունների և ՋՕԸ-երի բարեփոխում՝ կարողությունների զարգացման, ֆինանսական կայունության միջոցառումների և տեխնոլոգիաների արդիականացման միջոցով; ինչպես նաև (v) տվյալների հավաքագրում և ներդրումների պլանավորում՝ չսպասարկվող տարածքների ՋՁ-ի համար:

II. ԲՄԿՇ մտտեցումներ, հիմնավորումներ, նպատակներ և ծավալ

Ծրագրի իրականացման ընթացքում որոշումներ կկայացվեն կոնկրետ ներդրումների, դրանց մանրամասն տեխնիկական նախագծերի և տեղամասերի ընտրության վերաբերյալ: Այդ պատճառով ծրագիրը կօգտագործի շրջանակային գործիքներ՝ անհրաժեշտ գնահատումներն ուղղորդելու և տեղանքին բնորոշ բնապահպանական և սոցիալական կառավարման պլանների (ԲՄԿՊ-ներ) մշակումը ապահովելու համար:

Բնապահպանական և սոցիալական կառավարման շրջանակը (ԲՄԿՇ) կիրառվում է ծրագրի բոլոր բաղադրիչների համար (տե՛ս 1.3) և սահմանում է անհրաժեշտ պահանջները՝ համապատասխանելու Հայաստանի Հանրապետության (ՀՀ) բնապահպանական և սոցիալական (ԲևՍ) օրենքներին ու կանոնակարգերին, ինչպես նաև Համաշխարհային բանկի (ՀԲ) Բնապահպանական և սոցիալական ստանդարտներին (ԲՍՍ) և Համաշխարհային բանկի խմբի (ՀԲԽ) Բնապահպանական, առողջության և անվտանգության ուղեցույցներին (ԲԱԱ):

ԲՄԿՇ-ն սահմանում է սկզբունքներ, կանոններ, ուղեցույցներ և ընթացակարգեր՝ նախատեսվող յուրաքանչյուր տեսակի ներդրման ԲևՍ ռիսկերի և ազդեցությունների գնահատման համար, ներառյալ առաջարկվող գործողությունների ընտրության չափորոշիչները: Այն ապահովում է ընդհանուր մեղմացման միջոցառումների շրջանակ բոլոր փուլերում իրականացնելու նպատակով՝ սկսած նույնականացումից և ընտրությունից մինչև նախագծում, իրականացում և արդյունքների մշտադիտարկում ու գնահատում:

Բացի այդ, ԲՄԿՇ-ն սահմանում է այն գործակալությունների պատասխանատվությունների շրջանակը, որոնք պետք է զբաղվեն ծրագրի ռիսկերով և ազդեցություններով՝ ներառյալ դրանց կարողությունների գնահատումը ԲևՍ ռիսկերն արդյունավետ կերպով կառավարելու համար: Այն նաև ներառում է ձևանմուշներ՝ հաստատված ընթացակարգերով պահանջվող կառավարման գործիքների պատրաստումը հեշտացնելու նպատակով:

III. Ծրագրի նկարագրություն

Ծրագրի նպատակն է ընտրված տարածքներում բարելավել ոռոգման և գյուղական բնակավայրերում՝ ՋՋ ծառայությունների արդյունավետ և ֆինանսապես կայուն հասանելիությունը: Ծրագիրը հանդիսանում է 10-ամյա բազմափուլ զարգացման մոտեցման (ԲՋՄ) մի մաս, որի նպատակն է բարելավել ոռոգման և գյուղական բնակավայրերում ՋՋ ծառայությունների մատուցումը Հայաստանում: Փուլ 1-ը նախագծված է կլիմայի փոփոխության հանդեպ դիմակայուն ոռոգման և ՋՋ ծառայությունների բարելավման համար: Թվով վեց Ջրօգտագործող ընկերություններին (ՋՕԸ) այն կապահովի ժամանակակից ոռոգման համակարգերով և կբարելավի ոռոգման ծառայության արդյունավետությունը՝ ընտրված սխեմաներում առաջին, երկրորդ և երրորդ կարգի ցանցերի արդիականացման միջոցով՝ կլիմայով պայմանավորված երաշտների, ջրհեղեղների և ծայրահեղ շոգի դեմ դիմակայանությունը բարձրացնելու համար: Փուլ 1-ը նաև կբարելավի հասանելիությունը դեպի կայուն ՋՋ ծառայություններ՝ մշակելով գյուղական ՋՋ ներդրումային պլաններ և արդիականացնելով ջրամատակարարման ենթակառուցվածքները: Նաև կմշակվեն տեխնիկատնտեսական հիմնավորումներ, նախագծեր և մրցութային փաստաթղթեր Փուլ 2-ի համար: Ավելին, Փուլ 1-ը կներառի նաև Կատարողականի վրա հիմնված պայմաններ (ԿՀՊ)՝ աջակցելու քաղաքականության, իրավական և ինստիտուցիոնալ բարեփոխումներին, ինչպես նաև ուսումնական ծրագիր, որը փաստաթղթավորում է պատկերացումները՝ հետազոտությունների, տվյալների վերլուծության և քաղաքականության մշակման միջոցով ծրագրի իրականացման գործընթացը ուղղորդելու համար: Ծրագրի Փուլ 1-ի իրականացման ժամանակահատվածը կտևի վեց տարի:

Փուլ 1-ը բաղկացած է չորս բաղադրիչից, այդ թվում՝ մեկ բաղադրիչ ԿՀՊ-ներով: Այդ բաղադրիչները հետևյալն են.

ա. Բաղադրիչ 1՝ Ջրային ոլորտի բարեփոխում և ինստիտուցիոնալ կարողությունների զարգացում, աջակցում է ՏԿԵՆ-ին և Ջրային Կոմիտեին (ՋԿ) առանցքային առաջնահերթ ոլորտներում, ներառյալ ջրային ոլորտի, ոռոգման և գյուղական բնակավայրերում խմելու ջրի և ջրահեռացման համար ազգային ռազմավարությունների մշակումը; ոռոգման ջրի սակագների վերանայումը՝ հիմնված հողօգտագործման և ջրի սպառման վրա; արդիականացված ոռոգման սխեմաների համար ակտիվների կառավարման համակարգի և պլանի մշակումը; գյուղական բնակավայրերում ջրամատակարարման և ջրահեռացման (ՋՋ) ստորաբաժանումների ստեղծումը՝ սահմանված համաձայնագրերով, կատարողականի վրա հիմնված պայմաններով և մշտադիտարկման համակարգերով; ինչպես նաև ոռոգման ջրի հաշվառման և հարմարվողականության ազգային կենտրոնի (ՈՋՀՀԱԿ) (ԿՀՊ-ներով) գործարկումը՝ ջրի ռեսուրսների կառավարման և հարմարվողականության աշխատանքները բարելավելու համար: Այս բաղադրիչը կներառի նաև երկու ԿՀՊ, որոնք նպատակաուղղված են աջակցելու ինստիտուցիոնալ կարողությունների զարգացմանը ՏԿԵՆ-ում, ՋԿ-ում և ՋՕԸ-երում:

բ. Բաղադրիչ 2՝ Գյուղական բնակավայրերում ջրամատակարարման և ջրահեռացման բարելավում բաղադրիչը կկենտրոնանա Հայաստանի ընտրված տարածքներում ոռոգման և գյուղական բնակավայրերի ՋՋ ծառայությունների արդյունավետ և ֆինանսապես կայուն հասանելիությունը ապահովելու վրա: Սա ներառում է ինստիտուցիոնալ կառուցվածքի բարելավման, կարողությունների զարգացման, ինչպես նաև կարգավորող բարեփոխումների և տեխնիկատնտեսական հիմնավորումների և ենթակառուցվածքների գնահատումների համադրություն: Այս ենթաբաղադրիչը կաջակցի առաջնահերթ Ջրամատակարարման և ջրահեռացման (ՋՋ) ներդրումների տեխնիկատնտեսական հիմնավորումներին և մանրամասն ինժեներական նախագծերին՝ Բազմափուլ մոտեցման (ԲՄ) երկու փուլերի շրջանակներում կլիմայով պայմանավորված երաշտների, ջրհեղեղների և ծայրահեղ շոգի դեմ դիմակայանությունը բարձրացնելու համար: ՀՀ Կառավարության հետ համաձայնեցված ներդրումային պլանի հիման վրա, այն առաջնահերթ կիրականացնի «հուսալի» ենթակառուցվածքների և ծառայությունների բարելավումներ չսպասարկվող բնակավայրերում՝ հաշվի առնելով տեխնիկական, տնտեսական, սոցիալ-քաղաքական և ինստիտուցիոնալ գործոնները:

գ. Բաղադրիչ 3՝ Ոռոգման ենթակառուցվածքների արդիականացում և համակարգի կառավարում
բաղադրիչը կֆինանսավորի ընտրված ոռոգման համակարգերի վերականգնումը և արդիականացումը մայր, երկրորդ և երրորդ կարգի ջրանցքների մակարդակում, որոնք ներկայումս համատեղ կառավարվում են ջրառ իրականացնող ընկերությունների կողմից՝ խոշոր մայր ջրանցքի և ջրամբարների մակարդակում, և ՋՕԸ-ների կողմից՝ երկրորդ և երրորդ կարգի բաշխիչ ցանցերի մակարդակում: Նախատեսվող ոռոգման համակարգերի ընդհանուր մակերեսը կազմում է մոտ 39,580 հա, որը կընտրվի հիդրոլոգիական, տեխնիկական, տնտեսական և գյուղատնտեսական պարամետրերի հիման վրա՝ Շրջանակային մոտեցմամբ¹: Նմանապես, Փուլ 2-ի համար լրացուցիչ 4 ոռոգման սխեմաներ ընդգրկվել են այս փուլի շրջանակներում դիտարկվելու համար:

դ. Բաղադրիչ 4՝ Ծրագրի կառավարում: ՋՈԾԲ Ծրագրի իրականացման թիմը (ԾԻԹ) կտեղակայվի Ջրային կոմիտեում և կստանձնի ծրագրի իրականացման հիմնական պատասխանատվությունն, այդ թվում՝ շինարարական աշխատանքների իրականացումը, դրանց հետ կապված գնումների գործընթացի և ֆինանսական միջոցների կառավարումը (ՖԿ), ընդունված բնապահպանական և սոցիալական կառավարման միջոցառումների հետ համապատասխանության ապահովումը, ինչպես նաև ծրագրի մշտադիտարկումն ու գնահատումը (ՄնԳ): Այս բաղադրիչը կֆինանսավորի անձնակազմի ծախսերը; ջրային ոլորտում Միջազգային ֆինանսական կազմակերպության (ՄՖԿ) կողմից ֆինանսավորվող այլ ծրագրերի հետ սույն ծրագրի գործողությունների համակարգում; ծրագրի էլակետային և վերջնական ուսումնասիրությունների նախագծումը, իրականացումը և հաշվետվությունների ներկայացումը; և գնահատման ուսումնասիրությունների (օրինակ՝ նախնական և տեխնիկատնտեսական հիմնավորումներ), մանրամասն ինժեներական նախագծերի մշակումը և շինարարության վերահսկողությունը: Այս բաղադրիչը կներառի նաև ներուժի զարգացման աջակցություն ԾԻԹ-ին, ներառյալ ԾԻԹ-ի աշխատակիցների վերապատասխանումը:

IV. Ծրագրի Ֆինանսավորում

Ծրագիրը կֆինանսավորի չորս բաղադրիչ՝ ընդհանուր 175 միլիոն ԱՄՆ դոլար արժեքով (որից 80 միլիոն ԱՄՆ դոլարը նախատեսվում է ֆինանսավորել ՎՋՄԲ-ի կողմից, 70 միլիոն ԱՄՆ դոլարը՝ ԶՖԳ-ի կողմից, 20 միլիոն ԱՄՆ դոլարը՝ ՀՀ կառավարության կողմից, իսկ 5 միլիոն ԱՄՆ դոլարը կլինի ԵՄ դրամաշնորհ (ԶՖԳ-ի միջոցով): Ծրագրի իրականացման ժամկետը վեց տարի է:

V. Գործողությունների հնարավոր բնապահպանական և սոցիալական ազդեցությունները

Ծրագրի ընդհանուր բնապահպանական և սոցիալական (ԲևՍ) ռիսկը գնահատվում է որպես նշանակալի՝ ինչպես բնապահպանական, այնպես էլ սոցիալական առումով: Չնայած Ծրագիրը նախատեսվում է, որ կունենա դրական ԲևՍ արդյունքներ՝ հիմնական մարմինների ինստիտուցիոնալ կառուցվածքի բարելավման, ինչպես նաև ջրամատակարարման և ծառայությունների կայունության, դիմակայունության և որակի բարելավման միջոցով, կարող են առաջանալ մնացորդային ազդեցություններ՝ պայմանավորված ծրագրի իրականացման որակով և ռիսկերի կառավարման ինստիտուցիոնալ կարողություններով, հատկապես ծրագրի իրականացման սկզբնական փուլում: Միջին մասշտաբի վերականգնման և/կամ շինարարական աշխատանքներից սովորաբար բխող հնարավոր ազդեցությունները ներառում են շինարարական և օրգանական թափոնների առաջացում, փոշու և աղմուկի աղտոտում, հողերի օտարում և հողի օգտագործման սահմանափակումներ, ինչպես նաև աշխատողների և ընդունող համայնքների

¹ Սա ցուցանիշային թիվ է՝ հիմնված այն ենթադրության վրա, որ նախնական և մանրամասն նախագծման ուսումնասիրությունների ավարտից հետո բոլոր նախընտրելի սխեմաները կհամապատասխանեն ծրագրի ներդրումային պահանջներին: Այս թիվը դիտարկվում է որպես «բարձր սցենար», և ծրագրի վերջնական տարածքները կարող են կրճատվել՝ I&D սխեմաների ընտրությունից հետո ծրագրի վերականգնման ծրագրի շրջանակներում, ինչը նաև ազդեցություն կունենա ծրագրի ընդհանուր շահառուների վրա:

աշխատանքի և համայնքային առողջության ու անվտանգության (ԱԱ) ռիսկեր՝ կապված շինարարական գործողությունների հետ: Փոքր մասշտաբի կարգավորող ջրամբարների հնարավոր կառուցման դեպքում պատվարի անվտանգության պահանջները կգնահատվեն նախապես:

Սոցիալական ռիսկեր կարող են առաջանալ շահագրգիռ կողմերի ոչ բավարար ներգրավվածությունից, խոցելի խմբերին Ծրագրի օգուտներից դուրս թողնելուց, ջրային ոլորտում քաղաքական որոշումների և կարողությունների զարգացման հնարավորություններից: Ջրային ռեսուրսներին անհավասար հասանելիությունը (իրական կամ ընկալվող) կարող է հանգեցնել հակամարտությունների և համայնքային լարվածության: Սակագների բարեփոխումները կարող են էլ ավելի սրել այս խնդիրները՝ ստեղծելով անարդար օգուտների կամ ֆինանսական բեռների ընկալումներ, հատկապես աղքատ և խոցելի բնակչության շրջանում, որոնք բախվում են ջրամատակարարման ծառայությունների հասանելիության նվազեցմանը:

Ծրագրի փոքրից միջին մասշտաբի շինարարական գործողությունների և աշխատուժի մոբիլիզացիայի հետ կապված սեռական շահագործման և չարաշահման/սեռական ոտնձգությունների (ՄՇՉ/ՄՈ) ռիսկը գնահատվել է որպես չափավոր: Ակնկալվում է, որ այս ազդեցությունները կունենան ցածրից միջին ինտենսիվություն ու ժամանակավոր բնույթ և կլինեն շտկելի:

Ծրագրի շինարարական աշխատանքներից բխող բացասական ազդեցությունները ներառում են իներտ շինարարական թափոններ, վտանգավոր և օրգանական թափոններ (օրինակ՝ բուսածածկույթի մաքրման արդյունքում), աղմուկ, փոշի, նստվածքներ, ինչպես նաև ԱԱ ռիսկեր՝ պայմանավորված տրանսպորտային միջոցների/տեխնիկայի տեղաշարժով: Ակնկալվում է, որ այս ազդեցությունները կունենան ցածրից միջին ինտենսիվություն, ժամանակավոր բնույթ և կլինեն շտկելի: Չի ակնկալվում, որ Ծրագրի գործունեությունը կունենա ազդեցություն որևէ հայտնի պատմամշակութային հուշարձանի կամ ոչ նյութական մշակութային ժառանգության վրա: ԲՄՍՑ-ը համարվում է կիրառելի՝ որպես նախազգուշական միջոց ֆիզիկական մշակութային ժառանգության հնարավոր պատահական գտածոների համար:

Ոռոգման և ՋՋ համակարգերի շահագործումը կբարելավի գյուղական համայնքների կյանքի որակը և կնվազեցնի ջրային ծագման հիվանդությունների բռնկումների հավանականությունը: Սակայն դա կարող է առաջացնել ԲևՍ ռիսկեր՝ հիմնականում հետևյալ պատճառներով.

- (i) սննդանյութերի և աղտոտիչների կոնցենտրացիայի բարձրացում արտահոսքի կետերում, ինչը կարող է վատթարացնել մակերևութային և ստորերկրյա ջրերի որակը, (ii) մակերևութային կամ ստորերկրյա աղբյուրներից ջրի ավելի մեծ քանակությամբ օգտագործում, ինչը կարող է առաջացնել շրջակա միջավայրի վրա ազդեցություն՝ ներառյալ ջրի օգտագործման մրցակցություն: Բացի այդ, գյուղատնտեսության ինտենսիվացումը կարող է առաջացնել հողի և ջրի աղտոտում՝ ագրոքիմիկատների ոչ պատշաճ օգտագործումից:

Ազգային ջրային ոլորտի ռազմավարության, Ազգային ոռոգման ռազմավարության և Ազգային ՋՋ ռազմավարության շրջանակներում նախատեսվող միջամտությունների իրականացումը կարող է ունենալ բացասական հետևանքներ՝ եթե պատշաճ գնահատում չիրականացվի: Դրանք ներառում են. (i) ջրի բալանսի հավասարակշռության խախտում և էկոհամակարգերի ու կենսամիջավայրերի փոփոխություն; (ii) աղտոտում՝ անբավարար մաքրված կեղտաջրերից; (iii) ոռոգման ոլորտում կլիմայի փոփոխության ազդեցությունների հանդեպ ցածր դիմակայունություն: Միջին և երկարաժամկետ ԲևՍ արդյունքները կախված կլինեն այն բանից, թե որքան արդյունավետ կլուծվեն այս ռիսկերը ռազմավարությունների մշակման ընթացքում և կկառավարվեն Բնապահպանական և սոցիալական հանձնառությունների պլանի (ԲՄՀՊ)

համաձայն մշակվելիք Ռազմավարական Էկոլոգիական և սոցիալական գնահատման (ՌԷՍԳ) միջոցով:

VI. Բնապահպանական և սոցիալական ռիսկերի և ազդեցությունների կառավարում

Ենթաձրագրի համար կիրականացվի ԲևՍ ռիսկերի դիտարկում՝ որոշելու անհրաժեշտ գնահատման և պլանավորման մակարդակը՝ հարակից ռիսկերի և հնարավոր ազդեցությունների նշանակությամբ համաչափ: Բնապահպանական և սոցիալական ռիսկերի վերանայումը երկրային գործընթաց է, որը սկսվում է բացառման չափանիշների դիտագնանում, որին արդեն իսկ կհաջորդի դիտարկվող տեղանքին բնորոշ ռիսկերի դիտագնանում:

Վերջինս հաշվի կառնի i) առաջարկվող ենթաձրագրի գործողությունների տեսակը, գտնվելու վայրը, զգայունությունը և մասշտաբը. ii) շրջակա միջավայրի և սոցիալական պոտենցիալ ռիսկերի և ազդեցությունների բնույթն ու մեծությունը. iii) պատասխանատու իրականացնող կազմակերպությունների կարողությունը՝ կառավարելու նման ռիսկերն ու ազդեցությունները ԲՄՍ-ներին համապատասխան ձևով iv) ռիսկի այլ ոլորտներ, որոնք կարող են առնչություն ունենալ շրջակա միջավայրի և սոցիալական մեղմացման միջոցառումների և արդյունքների իրականացման համար՝ կախված կոնկրետ ենթաձրագրից և այն համատեքստից, որում այն պատրաստվում է:

Ենթաձրագրերի համար, որոնք դասակարգված են որպես բարձր ռիսկային, կպահանջվի տեղանքին բնորոշ Շրջակա միջավայրի վրա և սոցիալական ազդեցության գնահատում (ՇՄՍԱԳ)՝ ԲՄԿՊ-ի հետ միասին՝ հնարավոր ռիսկերն ու ազդեցությունները հասցեագրելու և/կամ ազգային բնապահպանական օրենսդրությանը համապատասխանելու համար: Միջին ռիսկային ենթաձրագրերի համար կպատրաստվի առանձին ԲՄԿՊ, եթե կոնկրետ գործողությունը չի ներկայացնում առանձնահատուկ ԲևՍ ռիսկեր, որոնք պահանջում են ՇՄՍԱԳ: Ցածր ռիսկային և որոշ միջին ռիսկային ենթաձրագրերի համար կկիրառվի Բնապահպանական և սոցիալական գործելակերպի կող (ԲՄԿԿ), եթե վերանորոգման և/կամ վերականգնման աշխատանքները չեն առաջացնում հատուկ ԲևՍ ռիսկեր, որոնք պահանջում են տեղանքին բնորոշ ԲՄԿՊ:

Ծրագրի գործունեությունը կդեկավարվի Շահակիրների ներգրավման պլանով (ՇՆՊ), որը կապահովի շահագրգիռ կողմերի բովանդակալից ներգրավումը, հանրային խորհրդատվությունները, տեղեկատվության հանրայնացումը և բողոքների կառավարումը: ՇՆՊ-ն կներառի շահագրգիռ կողմերից ստացված հետադարձ կապը՝ հատուկ ուշադրություն դարձնելով Ծրագրից տուժած մարդկանց և խոցելի խմբերին՝ ներառելով նրանց առաջարկները տեխնիկական լուծումների, ծրագրի նախագծերի և տեղանքին բնորոշ ԲՄԿՊ-ների մեջ:

Հողերի ձեռքբերման և դրա հետ կապված կենսապայմանների ապահովման ազդեցությունների կառավարումը կդեկավարվի Տարաբնակեցման շրջանակով (ՏՇ), որը առանձին փաստաթուղթ է՝ սերտորեն կապված Բնապահպանական և սոցիալական կառավարման շրջանակի (ԲՄԿՇ) հետ: Նույն կերպ աշխատուժի պայմաններն ու աշխատանքային պայմանները կդեկավարվեն Աշխատանքի կառավարման ընթացակարգերով (ԱԿԸ), որը ևս առանձին փաստաթուղթ է՝ համահունչ ԲՄԿՇ-ին:

VII. Ծրագրի իրականացման կազմակերպումը

ՀՀ տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարությունը (ՏԿԵՆ) և Ջրային կոմիտեն (ՋԿ) պատասխանատու կլինեն Ծրագրի իրականացման համար: ՋԿ-ի կազմում գործող Ծրագրի իրականացման թիմը (ՕԻԹ) կաջակցի ծրագրի ամենօրյա գործողությունների իրականացման հարցում: Բաղադրիչներ 1-3-ը կիրականացվեն ՏԿԵՆ-ի միջոցով: ՀՀ փոխվարչապետի գրասենյակի մակարդակով կստեղծվի Ծրագրի կառավարման խորհուրդ (ՕԿԽ)՝ ծրագրի ընդհանուր առաջընթացը վերահսկելու և մշտադիտարկելու համար: Ազգային

ջրային ոլորտի ռազմավարության, Ազգային ոռոգման ռազմավարության և Ազգային ՋՋ ռազմավարության մշակումը կիրականացվի փոխվարչապետի գրասենյակի ղեկավարությամբ, ՏԿԵՆ-ի և ՋԿ-ի կողմից՝ ջրային ոլորտում ներգրավված բոլոր շահագրգիռ կողմերի, ինչպես նաև ջրային ոլորտի զարգացման մեջ ներգրավված այլ կազմակերպությունների սերտ մասնակցությամբ:

ԾԻԹ-ը պատասխանատու կլինի յուրաքանչյուր բաղադրիչի ենթածրագրային միջամտությունների նույնականացման, մրցութային փաստաթղթերի մշակման, խորհրդատվական ծառայությունների և ենթածրագրերի նախագծերի ձեռքբերման համար: ԾԻԹ-ը կապահովի, որ աշխատանքի կառավարման ընթացակարգերը ներառվեն մրցութային փաստաթղթերում/աշխատանքային պայմանագրերում: Բացի այդ, այն կղեկավարի շինարարական աշխատանքների գնման գործընթացը և կապահովի տեխնիկական վերահսկողությունը:

ԾԻԹ-ի բնապահպանական և սոցիալական մասնագետները կապահովեն, որ Ծրագրի իրականացումը համապատասխանի առնչվող բոլոր ԲևՍ պահանջներին: Այս պահանջները ներառում են շրջանակային ԲևՍ կառավարման գործիքների ընդունումը և իրականացումը, ինչպես նաև տեղամասային բնապահպանական և սոցիալական կառավարման գործիքների մշակումն ու կիրառումը, ԲևՍ գործողությունների վերահսկումը և ծրագրի ԲևՍ ազդեցությունների ու արդյունքների վերաբերյալ հաշվետվությունների ներկայացումը: ԲևՍ ոլորտի մասնագետները կապահովեն, որ 2-րդ և 3-րդ բաղադրիչների շրջանակներում իրականացվող ենթածրագրերի նախագծերի ծավալաթերթում (ԾԹ) ներառվեն բնապահպանական, սոցիալական, առողջապահական և անվտանգության (ԲՄԱԱ) դրույթներ, և որ մրցույթի մասնակիցների կողմից ներկայացված տեխնիկական առաջարկները ներառեն ԲՄԱԱ-ի իրականացման բյուջեի վերաբերյալ կետ: ԲևՍ մասնագետները կնպաստեն նաև տեխնիկական աջակցության (ՏԱ) հանձնարարականների մշակմանը՝ ապահովելով ԲՄԿՇ-ի պահանջների ներառումը:

ԾԻԹ-ի ԲևՍ ոլորտի մասնագետները կայցելեն նաև 2-րդ և 3-րդ բաղադրիչների շրջանակներում իրականացվող ենթածրագրերի շինարարական հրապարակներ՝ ապահովելու իրականացվող աշխատանքների համապատասխանությունը ԲՄԿՊ-ներում և ԲՄԳԿ-ում նշված պահանջներին:

1. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Հայաստանի ջրի և ոռոգման ծառայությունների բարելավման Ծրագիրը 10-ամյա բազմափուլ զարգացման մոտեցման ծրագրի առաջին փուլն է, որը ներկայումս մեկնարկում է Հայաստանում ջրամատակարարման և գյուղական բնակավայրերում ՋՋ ծառայությունների մատուցումը բարելավելու նպատակով: Ծրագիրը կառավարության տեսլականը կյանքի կոչելու գործընթացի կարևոր մաս է՝ ուղղված լինելով երկրի ջրային ոլորտում առկա տասն առաջնահերթ ներդրումային ոլորտների իրականացմանը խիստ մարտահրավերներին արձագանքելու նպատակով, որոնք ՀՀ վարչապետը ներկայացրել է 2024 թվականի մայիսին: Դրանք են՝

- (i) 500-ից ավելի գյուղական բնակավայրերում խմելու ջրի պատշաճ մատակարարման բացակայություն;
- (ii) ջրի պահպանման ցածր մակարդակ;
- (iii) ջրային ոլորտի ցածր ֆինանսական կայունություն,
- (iv) ջրային օբյեկտների ցածր բնապահպանական որակ և կեղտաջրերի մաքրման կայանների (ԿՄԿ) սահմանափակ ծածկույթ և արդյունավետություն;
- (v) ոռոգման համակարգերի վիճակի վատթարացման հետևանքով ջրի մեծ քանակի կորուստներ գյուղատնտեսության ոլորտում;
- (vi) Մևանա լճի ջրի մակարդակի և որակի նվազում;
- (vii) Արարատյան արտեզյան ավազանի (ԱԱԱ) ստորգետնյա ջրերի ջրատար հորիզոնի բարձր սպառում և ջրի ցածր որակ,
- (viii) ոռոգման համակարգերի մեծ մասում ջրի օգտագործման ցածր արդյունավետություն,
- (ix) ջրի օգտագործման սահմանափակ մշտադիտարկում և ջրային հաշվեկշռի բացակայություն,
- (x) էներգիայի բարձր սպառում և ոռոգման ենթակառուցվածքի մեծ մասի շահագործման բարձր ծախսեր: Ակնկալվում է, որ բազմափուլ ծրագիրը (ԲԾ) կտևի 10 տարի:

Փուլ 1-ը (175 միլիոն ԱՄՆ դոլար, որից 80 միլիոն ԱՄՆ դոլարը կտրամադրվի ՎՋՄԲ-ի կողմից, 20 միլիոն ԱՄՆ դոլարը՝ ՀՀ կառավարության կողմից, իսկ 75 միլիոն ԱՄՆ դոլարը՝ ՋՖԳ-ի կողմից) կբարձրացնի կլիմայի փոփոխության հանդեպ դիմակայուն ոռոգման և ՋՋ ծառայությունները: Այն կապահովի վեց ՋՕԸ-երին ոռոգման ժամանակակից համակարգերով և կբարձրացնի ոռոգման ծառայության արդյունավետությունը՝ ընտրված սխեմաներում առաջին, երկրորդ և երրորդ կարգի ցանցերի արդիականացման միջոցով՝ կլիմայով պայմանավորված երաշտների, ջրհեղեղների և ծայրահեղ շոգի դեմ դիմակայանությունը բարձրացնելու համար:

Ծրագրի շրջանակներում կկատարվեն նաև տեխնիկատնտեսական ուսումնասիրություններ, կմշակվեն նախագծեր և մրցութային փաստաթղթեր 2-րդ փուլի ներդրումների համար: Արդյունավետությունը և գործառնական ֆինանսական կայունությունը բարելավելու նպատակով նախատեսվում է բարելավել ՋՕԸ-ի աշխատանքը՝ ստեղծելով ակտիվների կառավարման ժամանակակից համակարգ և ոռոգման ջրի հաշվառման և հարմարվողականության ազգային կենտրոն (ՈՋՀՀԱԿ)՝ ջրի և կլիմայի մշտադիտարկման համար, որը կաջակցի կլիմայի փոփոխությանը հարմարվելու պլանավորմանը և հետագա որոշումների կայացմանը, ներառյալ արտակարգ իրավիճակների արձագանքման պլանները բնական աղետների դեպքում: Փուլ 1-ը՝ կբարելավի գյուղական բնակավայրերում ՋՋ կայուն ծառայությունների հասանելիությունը՝ մշակելով գյուղական ՋՋ ներդրումային պլաններ և արդիականացնելով ջրամատակարարման ենթակառուցվածքները, որոնք կներառեն կայուն ջրային ենթակառուցվածքի նախագծման համառոտագրի ինժեներական նախագծման սկզբունքները սահմանափակ թվով բնակավայրերում, գուգահեռաբար փորձարկելով ջրամատակարարման ծառայության

բացահայտված տարբերակը: Այն նաև հիմք կստեղծի 2-րդ փուլի համար՝ պատրաստելով տեխնիկատնտեսական հիմնավորումներ և ընդլայնելով ծառայությունների մատուցումը՝ խթանելու ՋՋ ծառայությունների՝ կլիմայի փոփոխության հանդեպ դիմակայունությունը: Ֆինանսական կայունությունը կբարձրացվի ինստիտուցիոնալ կառուցվածքի բարելավման և խմելու ջրի սակագների բարեփոխումների միջոցով՝ ապահովելու ծախսերի վերականգնումը և մատչելիությունը: Բացի այդ, Կատարողականի վրա հիմնված պայմաններ (ԿՀՊ) բաղադրիչը կաջակցի քաղաքականության, իրավական և ինստիտուցիոնալ կառուցվածքի բարեփոխումներին, մինչդեռ ուսուցման ծրագիրը կփաստաթղթավորի հետևություններն՝ ուղղորդելով իրականացումը հետազոտության, տվյալների վերլուծության և քաղաքականության մշակման միջոցով:

Ծրագրի ընդհանուր ԲևՄ ռիսկը գնահատվում է որպես նշանակալի՝ ինչպես բնապահպանական, այնպես էլ սոցիալական առումով: Չնայած Ծրագիրը նախատեսվում է, որ կունենա դրական ԲևՄ արդյունքներ՝ հիմնական մարմինների ինստիտուցիոնալ կառուցվածքի բարելավման, ինչպես նաև ջրամատակարարման և ծառայությունների կայունության, դիմակայունության և որակի բարելավման միջոցով, կարող են առաջանալ մնացորդային ազդեցություններ՝ պայմանավորված ծրագրի իրականացման որակով և ռիսկերի կառավարման ինստիտուցիոնալ կարողություններով, հատկապես ծրագրի իրականացման սկզբնական փուլում: Միջին մասշտաբի վերականգնման և/կամ շինարարական աշխատանքներից սովորաբար բխող հնարավոր ազդեցությունները ներառում են շինարարական և օրգանական թափոնների առաջացում, փոշու և աղմուկի աղտոտում, հողերի օտարում և հողի օգտագործման սահմանափակումներ, ինչպես նաև աշխատողների և ընդունող համայնքների աշխատանքի և համայնքային առողջության ու անվտանգության (ԱԱ) ռիսկեր՝ կապված շինարարական գործողությունների հետ: Այս հնարավոր ազդեցությունների լույսի ներքո ՀԲ հետևյալ ԲՄՄ-ները համարվում են առնչվող:

1.1. ԾՐԱԳՐԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ծրագիրը կորդեգրի ենթակառուցվածքների արդիականացման և ջրային ռեսուրսների կառավարման ինտեգրված մոտեցում՝ բարելավելով ոռոգման, խմելու ջրի և ջրահեռացման ծառայությունները Հայաստանում: Ծրագիրը նպատակ ունի բարձրացնել ջրային ծառայությունների մատուցման կայունությունն ու հուսալիությունը՝ արդիականացնելով ոռոգման և ջրամատակարարման և ջրահեռացման ծառայությունների (ՋՋ) ենթակառուցվածքները, ուժեղացնելով քաղաքականության և ինստիտուցիոնալ շրջանակները, ինչպես նաև բարելավելով կլիմայի կանխատեսման ու կառավարման կարողությունները: Այն կենտրոնանում է հինգ հիմնական ոլորտների վրա. (i) ոռոգվող տարածքների ընդլայնում՝ վերականգնման և արդիականացման միջոցով՝ շեշտադրելով մեխանիկական ոռոգման էներգիայի սպառման նվազեցումը; (ii) անվտանգ կառավարվող ջրամատակարարման հասանելիության ընդլայնում՝ չսպասարկվող գյուղական բնակավայրերում ջրային համակարգերի բարելավման միջոցով; (iii) ջրային ոլորտի համապարփակ ազգային ռազմավարության, առանձին ոռոգման և ՋՋ ռազմավարությունների, ոռոգման ոլորտի գլխավոր հատակագծի և սակագների բարեփոխման ծրագրի մշակում; (iv) ջրային ոլորտի գործակալությունների և ՋՕԸ-երի բարեփոխում՝ կարողությունների զարգացման, ֆինանսական կայունության միջոցառումների և տեխնոլոգիաների արդիականացման միջոցով; ինչպես նաև (v) տվյալների հավաքագրում և ներդրումների պլանավորում՝ չսպասարկվող տարածքների ՋՋ-ի համար:

Ծրագիրը կկենտրոնանա Հայաստանում խմելու ջրի և ոռոգման ծառայություններ մատուցող հիմնական գործակալությունների կլիմայի փոփոխության հանդեպ դիմակայուն պլանավորման

հնարավորությունների բարելավման վրա՝ միաժամանակ մեղմելով ջրային ոլորտի նկատմամբ կլիմայի փոփոխությանը պայմանավորված սպառնալիքները:

Ծրագրի նպատակն է բարելավել Հայաստանի ընտրված տարածքներում ոռոգման և գյուղական բնակավայրերում ՋՋ ծառայությունների արդյունավետ և ֆինանսապես կայուն հասանելիությունը:

Ծրագրի գործիքը ներդրումային ծրագրերի ֆինանսավորումն է՝ Կատարողականի վրա հիմնված պայմաններ (ՆԾՖ-ԿՀՊ), որը կազմակերպված է չորս բաղադրիչների շուրջ՝ ներառյալ ԿՀՊ-ներով երկու բաղադրիչ, հետևյալ կերպ. (i) Բաղադրիչ 1՝ Ջրային ոլորտի բարեփոխում և ինստիտուցիոնալ կարողությունների զարգացում (ԿՀՊ-ներով); (ii) Բաղադրիչ 2՝ Գյուղական բնակավայրերում ջրամատակարարման և ջրահեռացման բարելավում; (iii) Բաղադրիչ 3՝ Ոռոգման ենթակառուցվածքների արդիականացում և համակարգի կառավարում; և (iv) Բաղադրիչ 4՝ Ծրագրի Կառավարում:

Բաղադրիչ 1՝ Ջրային ոլորտի բարեփոխում և ինստիտուցիոնալ կարողությունների զարգացում: Սա ԿՀՊ-ներով բաղադրիչ է, որն աջակցություն կցուցաբերի ՏԿԵՆ-ին և ՋԿ-ին առանցքային առաջնահերթ ոլորտներում՝ ներառյալ. (i) ջրային ոլորտի համապարփակ ազգային ռազմավարության, ազգային ոռոգման ռազմավարության, Գյուղական բնակավայրերում ջրամատակարարման և ջրահեռացման ռազմավարության և Ազգային ոռոգման գլխավոր հատակագծի մշակում, որոնք պետք է մշակվեն և հաստատվեն ՀՀ Կառավարության կողմից; (ii) ոռոգման ջրի սակագների համակարգի վերանայում՝ անցում կատարելով փաստացի ոռոգվող հողի վրա հիմնված՝ ֆիքսված վճարների և ոռոգվող հողի վրա ջրի փաստացի օգտագործման վրա հիմնված փոփոխական վճարների սահմանմանը; (iii) Ակտիվների պահպանման հիմնադրամ և Ակտիվների պահպանման պլան, որը պետք է մշակվի ՋԿ-ի և/կամ Ջրառի կողմից՝ ուղղված ցանկացած նոր արդիականացված ոռոգման սխեմայի պատշաճ շահագործմանն ու պահպանմանը (ՇևՊ); (iv) ջրային ոլորտի կարևոր օրենսդրության վերանայում, ներառյալ Ջրային օրենսգիրքը, ոռոգման նորմերը և ՋՕԸ-ների մասին օրենքը; և (iv) Գյուղական բնակավայրերում ջրամատակարարման և ջրահեռացման ծառայությունների (ՋՋ) ստորաբաժանումների ստեղծում, ՋՋ-ի կառավարման համար պայմանագրային համաձայնագրերի ձևավորում, Հիմնական կատարողական ցուցանիշների (ՀԿՑ) համաձայնեցում, ինչպես նաև Արձագանքման և բողոքների լուծման մեխանիզմի (ԱԲԼՍ) և մշտադիտարկման ու գնահատման (ՄևԳ) համակարգերի ստեղծում՝ ՋՋ գործունեությունն ավելի արդյունավետ վերահսկելու նպատակով; (v) Ոռոգման ջրի հաշվառման և հարմարվողականության ազգային կենտրոնի (ՈՋՀՀԱԿ) ստեղծում: Բաղադրիչ 1-ը կներառի երկու կատարողականի վրա հիմնված պայմաններ (ԿՀՊ), ինչպես նկարագրված է ստորև:

- Ենթաբաղադրիչ 1.1 և ԿՀՊ 1. Ազգային ջրային ռեսուրսների քաղաքականության և պլանավորման ուժեղացում: Այս ԿՀՊ-ն աջակցություն կցուցաբերի ՏԿԵՆ-ին և ՋԿ-ին՝ մշակելու և հաստատելու համապարփակ Ազգային ջրային ոլորտի ռազմավարություն, առանձին տասնամյա Ազգային ոռոգման ռազմավարություն, գյուղական բնակավայրերում ՋՋ ռազմավարություն և Ոռոգման գլխավոր հատակագիծ: Այս ենթաբաղադրիչը կուսումնասիրի նաև Հայաստանում ջրային ոլորտի կառավարման բոլոր գործող իրավական շրջանակները, ներառյալ Ջրային օրենսգիրքը, ՋՕԸ-երի մասին օրենքը և հարակից այլ օրենսդրական ակտեր: ԿՀՊ 1-ը ներառում է երեք ենթա-ԿՀՊ, որոնք վերաբերում են (i) Ջրային ոլորտի համապարփակ ազգային ռազմավարության (ԿՀՊ#1.1), (ii) Ազգային ոռոգման ռազմավարության (ԿՀՊ#1.2), (iii) Գյուղական բնակավայրերում խմելու ջրի և ջրահեռացման ռազմավարության (ԿՀՊ#1.3) նախագծմանը, մշակմանը և եզրափակմանը: Ծրագիրը ներդրումներ կկատարի նաև Ոռոգման ազգային գլխավոր հատակագծում: Գլխավոր հատակագիծը կգնահատի տեխնիկական իրագործելիությունը,

տնտեսական կենսունակությունը, բնապահպանական կայունությունը, սոցիալական ներառականությունը և կլիմայի փոփոխության հանդեպ դիմակայությունը սահմանափակ քանակով ջուր ունեցող տարածքներում: Գյուղատնտեսական դինամիկայի և շուկայական ներուժի մանրակրկիտ վերլուծությունը կուղղորդի ներդրումները, միևնույն ժամանակ առաջադրանքի պայմաններում ներառված կլինեն գետամերձ տարածքների իննարավոր խնդիրները ՕՔ 7.5-ի պահանջների համաձայն:

• Ենթաբաղադրիչ 1.2.՝ Ոռոգման ոլորտի կառավարման և ծառայությունների մատուցման բարելավում, կֆինանսավորի հետևյալ գործողությունները. (i) Համապարփակ ինստիտուցիոնալ բարեփոխումների ծրագիր՝ ՋԿ-ի և Ջրառի գործառույթները բարելավելու համար, (ii) Ոռոգման սակագնի վերանայում, կենտրոնանալով ոռոգման ոլորտի սակագների բարեփոխման, ծախսերի վերականգնման և մատչելիության² հիմնական սկզբունքների հավասարակշռման և ոռոգվող հողի համար ֆիքսված վճարների և ջրի օգտագործման համար փոփոխական վճարների անցման վրա, (iii) ԿՀՊ 2-ը ներառում է երեք ենթա-ԿՀՊ, այդ թվում՝ ա) ստեղծվում է Ակտիվների կառավարման հիմնադրամ ՋՈԾԲ ծրագրի շրջանակներում նոր արդիականացված ոռոգման սխեմաների շահագործմանն ու պահպանմանը (Շ&Պ) և բ) 6 ՋՕԼ-ների համար հաստատվում է վերանայված մեծածախ ոռոգման սակագինը և ՋՕԼ-ների ԱՄ մեթոդաբանությունը, որը համահունչ է ՋՕԼ-ների մասին օրենքին՝ ներառելու Շ&Պ ծախսերի 100 տոկոս վերականգնումը, ինչպես նաև ԱՄ-ի երկմաս կառուցվածքը (ֆիքսված և ծավալային) (ԿՀՊ#2.2); և գ) սակագների գործարկման պլան՝ հաղորդակցման ռազմավարության հետ միասին՝ այն ՋՕԼ-ներին իրազեկելու համար, որոնց վրա ազդեցություն կունենան սակագների և ԱՄ-ների բարձրացումները (ԿՀՊ#2.3): Այս ենթաբաղադրիչը կֆինանսավորի նաև ՋՕԼ-ների կարողությունների զարգացման ծրագիրը, որը կենտրոնացած է Հայաստանի վեց թիրախային ՋՕԼ-ների վրա: Աջակցությունը կտրամադրվի ՋՕԼ-ների վերստեղծված աջակցման խմբի միջոցով և կներառի իրավական, վարչական, տեխնիկական, կառավարման և ֆինանսական կառավարման կարողությունների զարգացում: Վերջապես, այս ենթաբաղադրիչը կաջակցի նաև Ոռոգման ջրի հաշվառման և հարմարվողականության ազգային կենտրոնի ստեղծմանը (8.15 միլիոն ԱՄՆ դոլար): Այս գործունեությունը կստեղծի ՈՋՀՀԱԿ-ը ՋԿ-ում կամ Ջրային և հողային ոլորտի նոր գործակալությունում՝ ջրի և ոռոգման կառավարումը բարելավելու համար: Հիմնվելով Հայաստանի ԱՏՀ-ի վրա հիմնված համակարգի վրա՝ այն կինտեգրի հեռահար զոնդավորումը, մշտադիտարկումը և կլիմայական տվյալները՝ ջրի հաշվառումը, մշակաբույսերի մշտադիտարկումը և հարմարվողական ոռոգման պլանավորումը բարելավելու համար:

Բաղադրիչ 2՝ Գյուղական բնակավայրերում ՋՋ բարելավում, ուղղված կլինի Հայաստանի ընտրված տարածքներում արդյունավետ և ֆինանսապես կայուն գյուղական ՋՋ ծառայությունների հասանելիության բարելավման ապահովմանը: Այս բաղադրիչը բաղկացած է հետևյալ ենթաբաղադրիչներից.

• Ենթաբաղադրիչ 2.1. Ինստիտուցիոնալ կառուցվածքի բարեփոխում կարողությունների զարգացում և կարգավորող համակարգի բարեփոխումներ: Այս բաղադրիչն աջակցելու է ծրագրի գործողություններին ազգային, մարզային և տեղական մակարդակներում՝ ՋՋ ծառայությունների մատուցման և ծածկույթի ընդլայնման համար ինստիտուցիոնալ կարողությունների ստեղծման նպատակով: Ծրագիրը նաև կաջակցի

² Ծախսերի վերականգնման սկզբունքը. ոռոգման ջրի մատակարարման ծախսերը, առնվազն գործառնական և պահպանման ծախսերի առումով, պետք է ծածկվեն ISF-ի կողմից. Մատչելիության սկզբունք. ISF-ը պետք է մատչելի լինի ջրօգտագործողների համար:

բոլոր մարզերում ԳՋՋ ծառայությունների կարգավիճակի վերաբերյալ հիմնական տեղեկատվության հավաքագրմանը, չսպասարկվող տարածքների համար ճանապարհային քարտեզի մշակմանը, ներառյալ ոլորտի ինստիտուցիոնալ կառուցվածքի բարելավումը, և համապարփակ ոլորտային մշտադիտարկման համակարգի շրջանակի մշակմանը: Բացի այդ, այն կկենտրոնանա ՋԿ-ում մշտադիտարկման և վերահսկողության գործիքների ներդրման վրա՝ ՋՋ ոլորտի մշտադիտարկման և վերահսկողության արդյունավետությունը բարձրացնելու համար. ջրի որակը բարելավելու, ջրի քանակն ավելացնելու, չհաշվառվող ջրի (ՉՋ) քանակը նվազեցնելու և համայնքի բավարարվածությունը բարձրացնելու նպատակով իրականացվելիք փափուկ միջոցառումների վրա. սոցիալ-մշակութային և գենդերային վերլուծության վրա՝ ազգային քաղաքականությունները, ռազմավարությունները, ոլորտային նախագծերն ու ծրագրերն ուսումնասիրելու և թիրախային տարածքներում ԳՋՋ ծառայությունների և հասանելիության հետ կապված բացերը բացահայտելու համար. մանրամասն պլանի և դրա հետ կապված ծախսերի հետ մեկտեղ կարողությունների զարգացման ռազմավարության մշակման վրա. սխեմաների պլանավորման, նախագծման և կառուցման վերաբերյալ ուսուցումներ ներառող ուսուցման և Տեղեկատվության, կրթության և հաղորդակցության (ՏԿՀ) ծրագրի նախագծման և մատուցման վրա. գործառնությունների և սպասարկման վրա. գնումների ընթացակարգերի և գործելակերպի վրա. ֆինանսական հաշվառման և հաշվետվությունների վրա. մշտադիտարկման և գնահատման վրա և այլն. և ոլորտի զարգացման հետազոտությունների ավարտին՝ ՋՋ ոլորտի ազգային ռազմավարությունը մշակելու նպատակով (աջակցվում է Ենթաբաղադրիչ 1.1-ի կողմից): Բացի բարենպաստ միջավայրից, ծրագիրը կկենտրոնանա նաև ներդրումային պլանավորման վրա: Մասնավորապես, ելնելով ԳՋՋ ծառայությունների վերաբերյալ համապարփակ գնահատումից՝ ծրագիրը կմշակի խմելու ջրի ներդրումային պլան բոլոր մարզերի չսպասարկվող տարածքներում՝ համաձայն հաճախորդի հետ համաձայնեցված առաջնահերթության չափանիշներին:

• Ենթաբաղադրիչ 2.2. Տեխնիկատնտեսական ուսումնասիրություններ և Ենթակառուցվածքային ներդրումներ: Այս ենթաբաղադրիչն աջակցելու է տեխնիկատնտեսական հիմնավորումների իրականացմանը՝ ՋՋ ներդրումները նախապատրաստելու և կառուցվածքավորելու համար, որոնք կդիմակայեն կլիմայի փոփոխությամբ սրված երաշտներին, ջրհեղեղներին և ծայրահեղ շոգին: Տեխնիկատնտեսական հիմնավորումները և մանրամասն ինժեներական նախագծերը կմշակվեն Բազմափուլ ծրագրի (ԲԾ) և՛ 1-ին, և՛ 2-րդ փուլերի իրականացման համար առավելագույն առաջնահերթություն ունեցող ներդրումների համար: Հիմնվելով ներդրումային պլանի շրջանակներում գործողությունների առաջնահերթության վրա՝ ենթաբաղադրիչը կիրականացնի ենթակառուցվածքների և ծառայությունների բարելավման միջամտություններ, որոնք «հուսալի» բնույթի են՝ ամենաբարձր առաջնահերթություն ունեցող չսպասարկվող բնակավայրերի համար՝ հիմնվելով տեխնիկական, տնտեսական, սոցիալ-քաղաքական և ինստիտուցիոնալ նկատառումների վրա՝ համաձայն ՀՀ Կառավարության հետ համաձայնեցված չափանիշների: Ենթակառուցվածքային ներդրումները ներառելու են ջրային ցանցերի կառուցումը, ներառյալ տնային միացումները (և միացումները դեպի դպրոցներ և առողջապահական հաստատություններ, որտեղ դա անհրաժեշտ է), ջրաչափերի տեղադրումը և ցանկացած անհրաժեշտ ջրի մաքրման համակարգեր, որոնք կներառեն կլիմայակայուն ինժեներական սկզբունքներ: Նախատեսված է, որ 1-ին փուլում այս ներդրումները կլինեն Արարատի, Կոտայքի, Արագածոտնի, Շիրակի և/կամ Տավուշի մարզերում, որոնց հաստատումը

կհիմնվի տեխնիկական, տնտեսական, սոցիալ-քաղաքական և ինստիտուցիոնալ նկատառումների վրա:

Բաղադրիչ 3՝ Ոռոգման ենթակառուցվածքի և համակարգի կառավարման արդիականացումը կֆինանսավորի ընտրված ոռոգման համակարգերի վերականգնումն ու արդիականացումը մայր, երկրորդ և երրորդ կարգի ջրանցքների մակարդակներում, որոնք ներկայումս համատեղ կառավարվում են Ջրատի կողմից՝ մայր ջրանցքի և ջրամբարների մակարդակում, և ՋՕԸ-ների կողմից՝ երկրորդային և երրորդային բաշխիչ ցանցի մակարդակում: Դիտարկվող ոռոգման համակարգերի ընդհանուր մակերեսը կազմում է մոտ 39,580 հա (Աղյուսակ 1), որը կընտրվի հիդրոլոգիական, տեխնիկական, տնտեսական և գյուղատնտեսական պարամետրերի հիման վրա՝ Շրջանակային մոտեցման ներքո³: Նմանապես, 2-րդ փուլի համար լրացուցիչ 4 Ոռոգման սխեմաներ ընդգրկվել են կարճ ցուցակում՝ այս փուլի շրջանակներում դիտարկելու համար: Այս բաղադրիչը բաղկացած է հետևյալ ենթաբաղադրիչներից.

- **Ենթաբաղադրիչ 3.1. Կլիմայակայուն ոռոգման ենթակառուցվածքի և համակարգի կառավարման արդիականացում:** Սխեմաների ընտրության ժամանակ իրականացվելիք գործողությունները ներառում են մանրամասն Տեխնիկատնտեսական ուսումնասիրություններ (SSՈԻ), այդ թվում՝ տնտեսական և ֆինանսական վերլուծություն և շրջակա միջավայրի վրա և սոցիալական ազդեցության գնահատում (ՇՄՄԱԳ)՝ վերականգնման/արդիականացման համար: Սխեմաների վերջնական ընտրությունը հիմնվելու է տեխնիկական իրագործելիության, ներդրումների գնահատված արժեքի, ֆինանսական և տնտեսական կենսունակության և հատկացված բյուջեի վրա: Բացի այդ, նախագիծը կներգրավի ՋՕԸ-ներին դեռևս նախագծման վաղ փուլում՝ նախագծերին մասնակցելու և հավանություն տալու համար: Ընտրված սխեմաներում վերականգնման և/կամ վերակառուցման/արդիականացման համար կդիտարկվեն հետևյալ կառույցները. գլխամասային կառույցներ; մայր ջրանցքների կարևոր հատվածներ շրջված սիֆոններով; ակվեդուկներ, երկրորդային և երրորդային ցանց (խողովակաշար); ջրի կառավարում/բաշխում; թողարկիչներ; հեղեղատարներ; ջրհեղեղներից պաշտպանիչ պատնեշներ; ջրի հոսքի և/կամ ծավալի չափման կառույցներ, որտեղ անհրաժեշտ է՝ աղբի հեշտ հեռացման կամ լվացման համար ստուգիչ կառույցներ, կամուրջներ, սպասարկման ճանապարհներ և հարակից պոմպակայաններ՝ նպատակ ունենալով բացահայտել տեխնոլոգիական առաջընթացները, որոնք կարող են արդիականացնել ընտրված համակարգերը (օրինակ՝ պոմպակայանից դեպի ինքնահոս անցում կատարելը կամ ինքնահոսից դեպի ճնշումային խողովակաշարերի անցումը, որտեղ դա հնարավոր է, կամ ջրանցքի կողային կարգավորող ջրամբարների կառուցումը) և այլ պահանջվող օժանդակ կառույցներ: Որտեղ հնարավոր է, նախագիծը առավելագույնի կհասցնի բարձրությունը՝ պոմպային համակարգերից դեպի ինքնահոս անցում կատարելու համար՝ նվազեցնելու էներգիայի սպառումը և նվազագույնի հասցնելու ջերմոցային զազերի արտանետումները: Մինչդեռ վերականգնման/արդիականացման մեծ մասը կներառի սկզբնական համակարգերի վերակառուցում/արդիականացում, տեխնիկատնտեսական հիմնավորման և մանրամասն նախագծման ուսումնասիրությունները համակարգված կերպով կուսումնասիրեն ջրի կառավարման և մատակարարման կառույցները դիտարկելու հնարավորությունները, որոնք գործարկվում են՝ ժամանակի ընթացքում ջրանցքի ջրի մակարդակը մշտական պահպանելու համար՝ անկախ հոսքի արագությունից: Կլիմայի փոփոխությանը դիմակայելու և վտանգների նկատմամբ դիմակայունության սկզբունքները

³ Սա ցուցանիշային թիվ է՝ հիմնված այն ենթադրության վրա, որ նախնական և մանրամասն նախագծման ուսումնասիրությունների ավարտից հետո բոլոր նախընտրելի սխեմաները կհամապատասխանեն ծրագրի ներդրումային պահանջներին: Այս թիվը դիտարկվում է որպես «բարձր սցենար», և ծրագրի վերջնական տարածքները կարող են կրճատվել՝ I&D սխեմաների ընտրությունից հետո ծրագրի վերականգնման ծրագրի շրջանակներում, ինչը նաև ազդեցություն կունենա ծրագրի ընդհանուր շահառուների վրա:

ներդրվելու են ջրային ոլորտի համաշխարհային պրակտիկայի ուղեցույցների հիման վրա ներդրումների ընտրության և տեխնիկական նախագծման մեջ:

Աղյուսակ 1. Ոռոգման սխեմաների կարճ ցուցակ Փուլ 1-ի համար

Հ/Հ	Ոռոգման սխեմաներ	Ջրի աղբյուրը	ՋՕԸ-ներ, որոնք ներգրավված են ՇևՊ-ում	Սպասարկման Տարածք (հա)	Փաստացի Ոռոգվող Տարածք (հա)	Ոռոգման տեսակը	Մայր ջրանցքի երկարությունը (կմ)	Երկրորդ կարգի բաշխիչ ցանցի երկարությունը (կմ)
1	Ստորին Հրազդանի ջրանցք	Գետ Հրազդան/Ռան չպար պ/կ	Երևան ՋՕԸ, Էջմիածին ՋՕԸ	11,400	7,000	խառը	53.0	43.00
2	Արզնի-Շամիրամ	Գետ Հրազդան/Ապարանի ջրամբար	Կոտայք ՋՕԸ, Արագածոտն ՋՕԸ	20,600	12,000	ինքնահոս	89.1	15.2
3	Կոտայքի ջրանցք	Գետ Հրազդան	Կոտայք ՋՕԸ	4,000	1,400	խառը	32.0	74.0
4	Լոռու ջրանցք	Գետեր Տաշիր և Ջորագետ, (նաև դոտացիոն գետեր Միսխանա, Ագարակ և Հովանդար)	Լոռի ՋՕԸ	3,080	410	ինքնահոս	47.6	18.0
5	Դեբետավան	Գետ Դեբեդ	Տավուշ ՋՕԸ	500	500	խառը	14.0	3.0
	ԸՆԴԱՄ ԵՆԸ			39,580	21,310			

• Ենթաբաղադրիչ 3.2. Վերահսկիչ կառավարման և տվյալների ձեռքբերման (SCADA) ներդրում: Այս ենթաբաղադրիչը կֆինանսավորի երկու գործողություն: Առաջին գործողությունը կապված կլինի ջրանցքի և խողովակաշարերի համակարգերից դաշտային տվյալների ստացման հետ: SCADA-ի համապարփակ պլանի մշակումից հետո դաշտային տվյալների ստացման հետ կապված գործողությունները կներառեն՝ (i) կրիտիկական հոսքի արագությունների և ջրի մակարդակների ճշգրիտ իրական ժամանակի չափում, (ii) այդ տվյալների փոխանցում, (iii) այդ տվյալների կազմակերպում և արխիվացում, (iv) իրական ժամանակի, ինչպես նաև պատմական տվյալների հեշտ մուտքի ապահովում, (v) այդ նպատակների համար սարքավորումների և ծրագրային ապահովման ստանդարտացում, (vi) տեղադրման, անսարքությունների վերացման և վերանորոգման համար տեխնիկների գերազանց SCADA թիմի մարզում, և (vii) պահեստամասերով, փորձարկման, ախտորոշման և բաղադրիչների հավաքման սարքավորումներով լավ համալրված բարձրորակ SCADA կենտրոնի ստեղծում: Հատկապես կարևոր կլինի տվյալների անվտանգության և պահուստավորման ստեղծումը: Երբ առաջին համակարգի

գործունեությունը հաստատվի, ներդրումներ կկատարվեն երկրորդ SCADA համակարգի ներդրման համար: Երկրորդ SCADA համակարգը կապահովի գլխամասային դարպասների հեռակառավարվող ձեռքով գործարկում և մշտադիտարկում: Մա SCADA-ի հիմնական ուղղվածությունը չի լինի, այլ արժեքավոր փորձ կապահովի ՀՀ ոռոգման ոլորտում ապագա ներդրումների համար հեռակառավարվող ձեռքով և ավտոմատ (այստեղ ներառված չէ) գործարկման և ավելի մեծ ջրանցքների համակարգերում ջրի բաշխման մշտադիտարկման համար, որտեղ կկատարվեն արդիականացման ներդրումներ: Ինտեգրվելու է հոսքի չափման տվյալների օգտագործումը: SCADA համակարգը ոչ միայն կօգնի օպերատորներին ջրի կառավարման բարելավման համար իրական ժամանակում տեղեկատվություն տրամադրելու հարցում, այլև կապահովի պատմական տվյալների բազաներ՝ հետագա վերլուծության և պլանավորման համար:

Բաղադրիչ 4. Ծրագրի կառավարում: ՋՈԾԲ ԾԻԹ-ը կտեղակայվի ՋԿ-ում և պատասխանատվություն կստանան ծրագրի իրականացման համար, ներառյալ շինարարական աշխատանքների և համապատասխան գնումների գործընթացի իրականացումը, ֆինանսական կառավարումը (ՖԿ), համաձայնեցված ԲևՍ կառավարման միջոցառումների պահպանումը և ծրագրի մշտադիտարկումն ու գնահատումը (ՄևԳ): Այս բաղադրիչը կֆինանսավորի անձնակազմի ծախսերը. ջրային ոլորտում ընթացող միջազգային ֆինանսական հաստատությունների (ՄՖՀ) այլ ծրագրերի հետ ծրագրի կողմից ֆինանսավորվող գործողությունների համակարգումը. հիմնական և ծրագրի ավարտական հետազոտությունների նախագծումը, իրականացումը և հաշվետվությունների ներկայացումը. և գնահատման ուսումնասիրությունների (օրինակ՝ նախատեխնիկատնտեսական հիմնավորումներ և տեխնիկատնտեսական հիմնավորումներ), մանրամասն նախագծային փաստաթղթերի (ՄՆՓ) և շինարարության վերահսկողության նախապատրաստումը: Բաղադրիչը կներառի նաև ԾԻԹ-ի ներուժի զարգացման աջակցություն, ներառյալ քաղաքացիների ներգրավման վերապատրաստման հմտություններ ԾԻԹ-ի անձնակազմին:

1.2. ԲՄԿՇ ՀԻՄՆԱՎՈՐՈՒՄԸ, ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԾԱՎԱԼԸ

Քանի որ ծրագրի ներդրումների որոշակի մանրամասները և տեղակայումները կեզրափակվեն իրականացման ընթացքում՝ տեխնիկատնտեսական հիմնավորումների (ՏՀ) և մանրամասն նախագծային փաստաթղթերի (ՄՆՓ) կազմմամբ դեռևս վաղ փուլերում, որոնք կուղղորդեն տեղամասային ներդրումային որոշումները, Ծրագրի համար ընդունվել է շրջանակային մոտեցում՝ ենթանախագծային մակարդակում՝ համապատասխան ԲևՍ գնահատումները և կառավարման պլանների պատրաստումն ուղղորդելու համար:

Ներկայիս Բնապահպանական և սոցիալական կառավարման շրջանակը (ԲՄԿՇ) ծառայում է որպես ուղեցույց փաստաթուղթ Ծրագրի բոլոր բաղադրիչների պատրաստման և իրականացման համար՝ ապահովելով Հայաստանի Հանրապետության (ՀՀ) ԲևՍ օրենքներին և կանոնակարգերին, ինչպես նաև Համաշխարհային բանկի (ՀԲ) ԲՄ ստանդարտներին (ԲՄՍ) և ՀԲ Խմբի (ՀԲԽ) Բնապահպանական, առողջապահական և անվտանգության ուղեցույցներին (ԲԱԱՈ) համապատասխանությունը:

ԲՄԿՇ-ն սահմանում է սկզբունքներ, կանոններ, ուղեցույցներ և ընթացակարգեր՝ յուրաքանչյուր տեսակի նախատեսվող ծրագրային ներդրման ԲևՍ ռիսկերի և ազդեցությունների գնահատման համար՝ ներառյալ առաջարկվող գործողությունների սքրինինգի չափանիշները: Այն ապահովում է ընդհանուր մեղմացման միջոցառումների շրջանակ՝ իրականացվելիք բոլոր փուլերում՝ սկսած նույնականացումից և ընտրությունից մինչև նախագծում, իրականացում և արդյունքների մշտադիտարկում ու գնահատում: Բացի այդ, ԲՄԿՇ-ն սահմանում է այն

գործակալությունների պատասխանատվությունները, որոնք պետք է զբաղվեն ծրագրի ռիսկերով և ազդեցություններով, ներառյալ դրանց կարողությունների գնահատումը՝ ԲևՍ ռիսկերը արդյունավետ կերպով կառավարելու համար: Այն նաև ներառում է ձևանմուշներ՝ հաստատված ընթացակարգերով պահանջվող կառավարման գործիքների պատրաստումը հեշտացնելու նպատակով:

Այս ԲՄԿՇ-ն կիրառվում է Ծրագրի բաղադրիչների և գործողությունների նկատմամբ՝ հնարավոր ԲևՍ հետևանքներով և ուղղորդում է համապատասխան ԲՄՍ-ների իրականացումը: Ծրագրի ՇՆՊ-ն ծառայում է որպես ուղեցույց-հղում շահակիրների ներգրավման, խորհրդատվությունների, հանրայնացման և իրազեկման իրականացման համար՝ ԲՄՍ 10-ի դրույթներն ապահովելու նպատակով:

ԲՄԿՇ-ի շրջանակն ընդգրկում է նաև հարակից հաստատությունները: Դրանք ներառում են այն գործունեությունները, որոնք i) ուղղակիորեն և զգալիորեն կապված են Ծրագրի հետ, ii) իրականացվում են կամ նախատեսվում է իրականացվել Ծրագրի հետ միաժամանակ, և iii) անհրաժեշտ են Ծրագրի կենսունակության համար և չէին կառուցվի, ընդլայնվի կամ իրականացվի, եթե Ծրագիրը գոյություն չունենար: ՋՈԾԲ ծրագրին առնչվող ԲՄՍ-ների դրույթները կիրառվում են հարակից հաստատությունների նկատմամբ այն չափով, որով ՏԿԵՆ-ը վերահսկողություն կամ ազդեցություն ունի նման հարակից հաստատությունների վրա:

Այս ԲՄԿՇ-ն հիմնված է ջրային ոլորտի նախորդ նախագծերի վրա, ինչպես նաև ՋԿ-ում առկա ընթացակարգերի և համակարգերի շրջանակներում ձեռք բերված դասերի վրա:

ԲՄԿՇ-ն բաղկացած է հետևյալ բաժիններից.

- Բաժին 1-ում ներկայացվում են ԲՄԿՇ-ի ներածությունը և հիմնավորումը:
- Բաժին 2-ում ներկայացվում է ՀՀ համապատասխան իրավական շրջանակի և ՀԲ-ի ԲՄՍ-ների հետ առկա բացերը կարգավորող վերլուծությունը:
- Բաժին 3-ում ներկայացվում է ծրագրի ԲևՍ ռիսկերի գնահատումը՝ առաջարկվող մեղմացման միջոցառումների հետ միասին:
- Բաժին 4-ում ներկայացվում են ծրագրի շրջանակներում իրականացվող գործողությունների ԲևՍ կառավարման գործընթացները:
- Բաժին 5-ում ներկայացվում են ԲևՍ կառավարման իրականացման կարգավորումները:

Հավելվածները ներառում են համապատասխան տեղամասային ԲևՍ գործիքների պատրաստման տեխնիկական գործիքներ: Գործիքակազմը ներառում է ուղեցույցներ, ձևեր և ձևանմուշներ, որոնք նախատեսված են օգնելու այս ԲՄԿՇ-ի իրականացմանը:

ԲՄՇՊ-ն ապահովում է ընդհանուր ուղղորդում համաձայնեցված ԲևՍ կառավարման պարտավորությունների, ինչպես նաև համապատասխան շահակիրների խմբերի, մասնավորապես թիրախային համայնքների հետ համաձայնեցված խորհրդատվության և ներգրավման մոտեցումների համար: ԲՄՇՊ-ն և ՇՆՊ-ն հասանելի են ՋԿ-ի առանձին փաստաթղթերի տեսքով:

1.3. ՀԱՆՐԱՅՆԱՑՈՒՄ ԵՎ ԽՈՐՀՐԴԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ ՇԱՀԱԿԻՐՆԵՐԻ ՀԵՏ

ԲՄԿՇ-ը, Շահակիրների ներգրավման պլանի (ՇԿՆՊ), Տարաբնակեցման շրջանակի (ՏՇ), Աշխատանքի կառավարման ընթացակարգերի (ԱԿԸ) և Բնապահպանական և սոցիալական հանձնառությունների պլանի (ԲՄՇՊ) հետ միասին, հրապարակվել են ՋԿ-ի կայքում հայերեն և անգլերեն լեզուներով 2025թ մարտի 26-ին:

Ծրագրի հանրային քննարկումն անցկացվել է Ջրային կոմիտեում՝ համաձայն ԲՄՍ10-ի պահանջների, ինչպես սահմանված է Ծրագրի ՇՆՊ-ում 2025 թվականի ապրիլի 15-ին: Մասնակցության հրավերը ուղարկվել է ազգային և մարզային մակարդակի շահագրգիռ կողմերին, ներառյալ համապատասխան պետական մարմինները և հասարակական կազմակերպությունները հանդիպումից 8 օր առաջ՝ ՋՈԾԲ նախագծի բնապահպանական և սոցիալական գործիքների նախագծերի հղումով:

Հանդիպման նպատակն էր շահագրգիռ կողմերին ներկայացնել Համաշխարհային բանկի առաջիկա նախագիծը և ներկայացնել այս ԲՄԿՇ-ի նախագիծը՝ ԲՄՀՊ, ՇՆՊ, ՏՇ և ԱԿԸ փաստաթղթերի հետ միասին՝ հետադարձ կապ ստանալու և յուրաքանչյուր գործիքի վերաբերյալ քննարկումներ անցկացնելու համար (հանրային քննարկման մանրամասների համար տես նաև բաժին 6.1):

Խորհրդատվությունները կշարունակվեն ծրագրի իրականացման ընթացքում մարզային մակարդակում, և խորհրդատվության արդյունքների հիման վրա ԲՄԿՇ-ն, մյուս ԲնՍ գործիքների հետ միասին, կվերջնականացվի և կհանրայնացվի ՀՀ մասշտաբով:

Տեղամասային գնահատումների և կառավարման պլանների պատրաստման նպատակով ենթանախագծային մակարդակում շահագրգիռ կողմերի հետ խորհրդատվությունները կուղղորդվեն ծրագրի ՇՆՊ-ով:

2. ԻՐԱՎԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՎ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՂ ՇՐՋԱՆԱԿ

ՋՈԾԲ ծրագրի կողմից ֆինանսավորվող ներդրումները պետք է իրականացվեն կայուն զարգացման սկզբունքներին համապատասխան՝ ներառյալ բնապահպանական, սոցիալական, առողջության և անվտանգության (ԲՄԱԱ) նկատառումները՝ ՀՀ կիրառելի իրավական շրջանակի և ՀԲ ԲՄՍ-ների համաձայն:

Այս ԲՄԿՇ-ում ներառվել են հատուկ դրույթներ՝ ԲՄՍ-ներում առկա այն դրույթները լուծելու համար, որոնք լիովին արձարծված չեն ՀՀ օրենքներով և կանոնակարգերով:

2.1. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿ

ՀՀ Սահմանադրության 12-րդ հոդվածը՝ Շրջակա միջավայրի պահպանությունը և ՀՀ կայուն զարգացումը սահմանում է, որ պետությունը պետք է խթանի շրջակա միջավայրի պահպանությունը, բարելավումը և վերականգնումը, ինչպես նաև բնական ռեսուրսների խելամիտ օգտագործումը՝ հետևելով կայուն զարգացման սկզբունքներին և պատշաճ ուշադրություն դարձնելով ապագա սերունդների հանդեպ ունեցած պատասխանատվությանը: Բոլոր անձինք պարտավոր են նպաստել շրջակա միջավայրի պահպանությանը:

Ստորև բերված աղյուսակում ներկայացված են ՋՈԾԲ ծրագրին առավել առնչվող հիմնական օրենսդրության ամփոփագրերը:

Աղյուսակ 2. Ծրագրի համապատասխան ազգային իրավական դաշտը

Օրենսգրքեր, օրենքներ, որոշումներ	Նկարագրություն և առնչությունը ծրագրային գործողություններին
<p>Հողային օրենսգիրք (2001, վերջին փոփոխությունը՝ 2022 թ.)</p>	<p>Հողային օրենսգիրքը կարգավորում է հողի սեփականությունը, օգտագործումը և կառավարումը Հայաստանում՝ սահմանելով իրավական շրջանակներ սեփականության իրավունքների և հողի պաշտպանության համար: Հողը կարող է պատկանել պետությանը, համայնքներին կամ մասնավոր կազմակերպություններին և կարող է վարձակալվել կամ ձեռք բերվել գնման, ժառանգության կամ մասնավորեցման միջոցով: Այն դասակարգվում է ըստ նպատակի, ինչպիսիք են գյուղատնտեսական, բնակելի, արդյունաբերական և պահպանվող տարածքները: Սեփականության և օգտագործման բոլոր իրավունքները պետք է գրանցվեն պետական կադաստրում՝ դատարանների միջոցով իրավական պաշտպանությամբ և վեճերի լուծմամբ: Պետությունը կարող է դատարանի որոշմամբ չեղարկել իրավունքները աղտոտման, դեգրադացիայի կամ իրավական խախտումների դեպքերում՝ ապահովելով համապատասխանությունը ծրագրի հետ կապված հողային հարցերում:</p>

Օրենսգրքեր, օրենքներ, որոշումներ	Նկարագրություն և առնչությունը ծրագրային գործողություններին
<p>Ջրային օրենսգիրք (2002, վերջին փոփոխությունը՝ 2024 թ.)</p>	<p>Ջրային օրենսգիրքը սահմանում է իրավական շրջանակ երկրի ջրային ռեսուրսների պաշտպանության, օգտագործման և կառավարման համար: Դրա հիմնական նպատակն է ապահովել ջրի կայուն և արդյունավետ օգտագործումը՝ միաժամանակ հավասարակշռելով շրջակա միջավայրի պահպանությունը, տնտեսական զարգացումը և հանրային կարիքները: Օրենսգիրքը կարգավորում է ջրի սեփականությունը, բաշխումը և որակը՝ ապահովելով մաքուր ջրի հասանելիությունը կենցաղային, գյուղատնտեսական, արդյունաբերական և էներգետիկ նպատակների համար: Այն նաև սահմանում է ուղեցույցներ ջրի պաշտպանության, աղտոտման վերահսկման և ջրային ռեսուրսների հետ կապված աղետների կանխարգելման համար: Խթանելով ջրային ռեսուրսների ինտեգրված կառավարումը՝ Ջրային օրենսգիրքը նպատակ ունի պաշտպանել Հայաստանի ջրային էկոհամակարգերը, կանխել չարաշահումները և ապահովել երկարաժամկետ ջրային անվտանգությունը ներկա և ապագա սերունդների համար:</p>
<p>Ընդերքի օրենսգիրք (2011, վերջին փոփոխությունը՝ 2023 թ.)</p>	<p>Օրենսգիրքը սահմանում է ՀՀ տարածքում բնական ռեսուրսների օգտագործման սկզբունքներն ու կարգը, սահմանում է ստորերկրյա օգտագործման թափոնների կառավարման և փոխակերպման հետ կապված հարաբերությունները, ընդերքի օգտագործման ժամանակ վնասակար ազդեցություններից շրջակա միջավայրի պահպանությունը, աշխատանքի անվտանգությունը, ինչպես նաև բնական ռեսուրսների օգտագործման ընթացքում պետության և անձանց իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությունը: Օրենսգիրքը պետք է պահպանվի շինարարական աշխատանքների կապալառուների կողմից, ովքեր շահագործում են իրենց սեփական քարհանքերը, ինչպես նաև աշխատանքների կապալառուներին նյութեր մատակարարողների կողմից, եթե վերջիններս որոշեն գնել մուտքերը շուկայում:</p>
<p>Անտառային օրենսգիրք (2005, վերջին փոփոխությունը՝ 2022 թ.)</p>	<p>Օրենսգիրքը կարգավորում է կայուն անտառ կառավարման հետ կապված հարաբերությունները՝ ՀՀ անտառների և անտառային հողերի պահպանությունը, պաշտպանությունը, վերականգնումը, անտառապատումը և ռացիոնալ օգտագործումը, ինչպես նաև անտառային պաշարների գույքագրումը, մոնիտորինգը, վերահսկողությունը և անտառային հողերը: Անտառօգտագործողները պարտավոր են փոխհատուցել կամ վերականգնել իրենց անտառօգտագործման արդյունքում անտառներին և անտառային հողերին պատճառված վնասը:</p>
<p>Հարկային օրենսգիրք (2018, վերջին փոփոխությունը՝ 2024 թ.)</p>	<p>Հայաստանի Հարկային օրենսգիրքը կարգավորում է հարկումը՝ սահմանելով հարկերի տեսակները, դրույքաչափերը, վճարման ընթացակարգերը և արտոնությունները: Պետական հարկերը ներառում են բնապահպանական հարկը, մինչդեռ տեղական հարկերը ներառում են անշարժ գույքի (հողի) հարկը: Պարտադիր վճարները ներառում են բնապահպանական վճարները: Գյուղատնտեսական արտադրողները ազատված են գյուղատնտեսական արտադրանքի վաճառքից ստացված եկամտի հարկից, եթե այլ եկամուտները չեն գերազանցում համախառն</p>

Օրենսգրքեր, օրենքներ, որոշումներ	Նկարագրություն և առնչությունը ծրագրային գործողություններին
	<p>եկամտի 10%-ը: Բնապահպանական հարկը դրվում է ստացիոնար և շարժական աղբյուրներից արտանետումների, թափոնների առաջացման և բնական ռեսուրսների օգտագործման վրա: Օրենսգիրքը սահմանում է փոխհատուցման մակարդակները արտանետումների սահմանաչափերը գերազանցելու համար, և թույլատրելի արտանետումների նորմերը խախտողները կրում են վարչական պատասխանատվություն:</p>
<p>Քաղաքացիական օրենսգիրք (1998, վերջին փոփոխությունը՝ 2024 թ.</p>	<p>Քաղաքացիական օրենսգիրքը սահմանում է քաղաքացիական առևտրի մասնակիցների իրավական կարգավիճակը, սեփականության իրավունքները, պայմանագրային պարտավորությունները և հարակից ոչ գույքային հարաբերությունները: Հողօգտագործման իրավունքները կարող են առաջանալ որպես առանցքային խնդիրներ WISE ծրագրում: Օրենսգիրքը ծառայում է որպես իրավական շրջանակ և պետք է հաշվի առնվի ծրագրի բոլոր փուլերում՝ քաղաքացիական և իրավաբանական հարցերում:</p>
<p>Աշխատանքային օրենսգիրք (2004, վերջին փոփոխությունը՝ 2023 թ.)</p>	<p>Հայաստանի Աշխատանքային օրենսգիրքը կարգավորում է կոլեկտիվ և անհատական աշխատանքային հարաբերությունները՝ սահմանելով զբաղվածության պայմանները, իրավունքները, պարտականությունները և աշխատավայրի անվտանգությունը: Այն ներառում է խտրականության բացառումը, աշխատանքային ժամերը, արտաժամյա աշխատանքը, աշխատավարձերը, արձակուրդը, սոցիալական ապահովությունը և արգելում է մանկական և հարկադրված աշխատանքը: Գրավոր պայմանագիրը պարտադիր է: 2023 թվականի փոփոխությունը ներմուծեց դրույթներ Սեռական Շահագործման և Բռնության/Սեռական ռոտնագությունների (ՄՇԲ/ՄՈ) դեմ: Օրենսգիրքը կիրառվում է ծրագրի բոլոր աշխատակիցների, կապալառուների և խորհրդատուների նկատմամբ:</p>
<p>«Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին» օրենք (2014, վերջին փոփոխությունը՝ 2023 թ.)</p>	<p>«Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին» Օրենքը (ՇՄԱԳՓ), որն ընդունվել է 2014 թվականին և փոփոխվել 2023 թվականին, ապահովում է իրավական հիմք շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատումների, պլանավորված գործողությունների պետական փորձաքննության և ծրագրերի կամ քաղաքականության ռազմավարական էկոլոգիական գնահատումների (ՌԷԳ) համար: Գործունեությունը դասակարգվում է երկու կատեգորիաների (A և B)՝ ելնելով ազդեցության ծանրության աստիճանից: Այս կատեգորիաներից դուրս որոշ գործունեություններ, եթե իրականացվում են բնապահպանական առումով զգայուն տարածքներում, նույնպես պահանջում են ՇՄԱԳ Բ կատեգորիայի ընթացակարգերի համաձայն:</p> <p>Այն նաև ուրվագծում է հանրային խորհրդատվությունների ընթացակարգերը՝ ապահովելով ծանուցումը, տեղեկատվության հասանելիությունը և շահագրգիռ կողմերի ներգրավումը, թեև վաղ փուլում բովանդակալից խորհրդատվությունները և խոցելի խմբերի ներգրավումը մնում են թույլ:</p>

Օրենսդրքեր, օրենքներ, որոշումներ	Նկարագրություն և առնչությունը ծրագրային գործողություններին
	<p>Ծրագրով ֆինանսավորվող գործունեությունը կսկսվի ինքնազավթման ՇՄԱԳ-ի և պետական փորձաքննության պահանջների համար, մինչդեռ ռազմավարությունները և քաղաքականությունները կպահանջեն ՌԷԳ, ներառյալ անդրսահմանային ազդեցության գնահատումները, եթե դա կիրառելի է:</p>
<p>«Թափոնների մասին» օրենք (2004, վերջին փոփոխությունը՝ 2022 թ.)</p>	<p>Օրենքը կարգավորում է թափոնների կառավարումը՝ ներառյալ հավաքումը, փոխանցումը, կրճատումը և մարդու առողջության և շրջակա միջավայրի վրա բացասական ազդեցությունների կանխարգելումը: Այն սահմանում է պետական քաղաքականությունները, ստանդարտացումը, մոնիտորինգը, վիճակագրական հաշվետվությունները և թափոնների վերամշակման մեխանիզմները: Այն նաև ուրվագծում է թափոնների կրճատման, շրջակա միջավայրին պատճառված վնասի փոխհատուցման և իրավական համապատասխանության պատասխանատվությունները:</p> <p>Հոդված 10(դ)-ն տարածքային մարմիններին պարտավորեցնում է հատկացնել շինարարական թափոնների հեռացման վայրեր և տրամադրել թույլտվություններ: Քանդման և շինարարական աշխատանքների թափոնները պետք է վերամշակվեն հնարավորության դեպքում կամ հեռացվեն հատուկ նշանակված վայրերում:</p>
<p>«Հողերի օգտագործման և պահպանման նկատմամբ վերահսկողության մասին» օրենք (2008, վերջին փոփոխությունը՝ 2020 թ.)</p>	<p>Օրենքը սահմանում է ՀՀ հողերի արդյունավետ օգտագործման և պահպանման նպատակներն ու տեսակները, հողային օրենսդրության կիրառման և հաստատությունների հետ կապված ստուգումը, վերահսկողության ընթացակարգերը, հողօգտագործման և պաշտպանության վերահսկողություն իրականացնող սուբյեկտների իրավունքներն ու պարտականությունները: Օրենքը կիրառվում է ՀՀ Հողային ֆոնդի բոլոր հողերի նկատմամբ՝ անկախ նպատակից, սեփականությունից և/կամ օգտագործման իրավունքից:</p>
<p>«Մթնոլորտային օդի պահպանության մասին» օրենք (1994, վերջին փոփոխությունը՝ 2022 թ.)</p>	<p>Օրենքը կարգավորում է օդի որակի վրա ազդող գործունեությունը՝ ապահովելու շրջակա միջավայրի անվտանգությունը և հանրային առողջությունը: Այն սահմանում է իրավական միջոցներ աղտոտման կանխարգելման և վերահսկման համար, սահմանում է արտանետումների ստանդարտները և պարտավորեցնում է օդի որակի մոնիտորինգ իրականացնել: Համահունչ լինելով Հայաստանի բնապահպանական պարտավորություններին՝ այն կիրառվում է նախագծի նկատմամբ՝ պահանջելով կապալառուներից նվազագույնի հասցնել փոշին և արտանետումները շինարարության, տրանսպորտի և թափոնների պահպանման ընթացքում:</p>
<p>«Բուսական աշխարհի մասին» օրենք (1999, վերջին փոփոխությունը՝ 2023 թ.)</p>	<p>«Բուսական աշխարհի մասին» օրենքը սահմանում է Հայաստանի պետական քաղաքականությունը բնական բուսական աշխարհի պահպանության, պահպանման, վերարտադրության և օգտագործման վերաբերյալ: Հոդված 5-ը ուրվագծում է կառավարության պարտականությունները՝ ներառյալ պահպանության ծրագրերը, տեսակների պաշտպանությունը, բուսական աշխարհի մոնիտորինգը և</p>

Օրենսդրեր, օրենքներ, որոշումներ	Նկարագրություն և առնչությունը ծրագրային գործողություններին
	միջազգային համագործակցությունը: Այն նաև կարգավորում է բույսերի ռեսուրսների օգտագործումը, բուսական աշխարհի ռեգիստրը և կանաչ գոտիները բնակավայրերում: Այս օրենքի ներքո նույնականացվում են պահպանվող տեսակները, որոնք կիրառվում են նախագծի նկատմամբ:
«Կենդանական աշխարհի մասին» օրենք (2000, վերջին փոփոխությունը՝ 2023 թ.)	Օրենքի նպատակն է ապահովել կենդանիների և դրանց գենետիկական բազմազանության պահպանությունը, պահպանել կենդանիների պոպուլյացիաների ամբողջականությունը, պաշտպանել կենդանիներին անպատշաճ անհանգստությունից, պաշտպանել միգրացիոն ուղիները և կարգավորել կենդանիների տեսակների օգտագործումը: Ուրվագծվում են տարբեր գերատեսչությունների (ներառյալ կառավարությունը, նախարարությունները և պետական այլ մարմինները, տեղական իշխանությունները և տեղական ինքնակառավարման մարմինները) պատասխանատվությունները: Օրենքը նախատեսում է կենդանիների ցուցակների և դրանց օգտագործման, կենդանիների համար Կարմիր գրքի մշակման, կենդանիների պահպանման նպատակների սահմանման, վեճերի լուծման միջոցների և կենդանիների պահպանության հարցերին վերաբերող միջազգային համաձայնագրերի համար: Օրենքը կիրառվում է այս նախագծի նկատմամբ:
«Հատուկ պահպանվող տարածքների մասին» օրենք (2006, վերջին փոփոխությունը՝ 2023 թ.)	Օրենքը սահմանում է պետական քաղաքականությունը և իրավական սկզբունքները էկոհամակարգերի, բնական համալիրների և շրջակա միջավայրի, տնտեսական, սոցիալական, գիտական, պատմամշակութային, գեղագիտական, առողջապահական, կլիմայական կարգավորման, ժամանցի և հոգևոր արժեք ունեցող ՀՊՏ-ների կայուն զարգացման, վերականգնման, պահպանման և օգտագործման համար: Պահպանվող տարածքները դասակարգվում են (i) կենսոլորտային արգելոցի, (ii) պետական արգելոցի, (iii) ազգային պարկի, (iv) բնական պարկի, (v) պետական արգելավայրի և (vi) բնության հուշարձանի: Պահպանվող տարածքի պաշտոնական նշանակումը հնարավոր է բացառապես պետական սեփականություն հանդիսացող հողի վրա: ՀՊՏ-ների տարածքում արգելված գործողությունները ներառում են որսը և ձկնորսությունը, բույսերի, ծաղիկների կամ սերմերի բերքահավաքը, փայտանյութի արդյունահանումը, կենդանիների արածեցումը, այլ տեսակների ներմուծումը և օգտակար հանածոների հետախուզումն ու արդյունահանումը: Օրենքը կիրառվում է այս նախագծի նկատմամբ:
«Բնապահպանական վերահսկողության մասին» Օրենք (2005, վերջին փոփոխությունը՝ 2020)	Օրենքը կանոնակարգում է Հայաստանում ազգային բնապահպանական օրենսդրության իրականացման նկատմամբ վերահսկողության կազմակերպման և իրականացման հարցերը և սահմանում է վերահսկողության առանձնահատկությունները, համապատասխան ընթացակարգերը, պայմանները և հարաբերությունները, ինչպես նաև բնապահպանական վերահսկողությունը:

Օրենսդրեր, օրենքներ, որոշումներ	Նկարագրություն և առնչությունը ծրագրային գործողություններին
<p>«Բնապահպանական իրավախտումների հետևանքով բուսական և կենդանական աշխարհին պատճառված վնասի հատուցման սակագների մասին» օրենք (2005, վերջին փոփոխությունը 2023)</p>	<p>Օրենքը սահմանում է բնապահպանական խախտումների հետևանքով կենդանական և բուսական աշխարհին պատճառված վնասի փոխհատուցման սակագները: Հոդված 3-ը վերաբերում է Կենդանիների Կարմիր Գրքում տեսակների որսին կամ ոչնչացմանը, մինչդեռ հոդված 5-ը ուրվագծում է բուսական աշխարհին պատճառված վնասի փոխհատուցումը, ներառյալ ծառերի ապօրինի հատումը և ոչնչացումը, ավելի բարձր տուգանքներով պահպանվող տարածքների և բնության հուշարձանների համար: Փոխհատուցումը տատանվում է ըստ տեսակի և վայրի՝ որոշ տարածքներում մինչև 10 անգամ ավելի բարձր ստանդարտ սակագնով: Հոդված 6-ը մանրամասնում է վնասների հաշվարկը՝ հիմնվելով ազդեցության տակ գտնվող բուսական և կենդանական աշխարհի քանակի և ծավալի վրա՝ եռապատկելով բնակավայրերի ոչնչացման սակագինը:</p>
<p>«Տեխնիկական անվտանգության ապահովման պետական կարգավորման մասին» օրենք (2005, վերջին փոփոխությունը 2023)</p>	<p>Տեխնիկական անվտանգության պետական կարգավորման մասին օրենքը սահմանում է տեխնիկական անվտանգության իրավական, տնտեսական և սոցիալական շրջանակը Հայաստանում: Այն սահմանում է պետական սկզբունքներ և մեխանիզմներ միջադեպերի կանխարգելման, ռիսկերի մեղմացման և բնակչությանն ու շրջակա միջավայրը պաշտպանելու համար: Օրենքը կիրառվում է վտանգավոր արտադրական միավորների նկատմամբ՝ բացառությամբ միջուկային, էներգետիկ և տրանսպորտային ոլորտների: Պատվարի կառուցումը պահանջում է տեխնիկական անվտանգության փորձաքննություն, որի համապատասխանությունը հաստատվում է մինչև շահագործման հանձնելը և գրանցումը Վտանգավոր արտադրական միավորների ռեգիստրում:</p>
<p>«Հանրության գերակա շահերի ապահովման նպատակով սեփականության օտարման մասին օրենք» օրենք (2006, վերջին փոփոխությունը 2018)</p>	<p>«Հանրության գերակա շահերի ապահովման նպատակով սեփականության օտարման մասին» օրենքը (2006) կարգավորում է հողերի ձեռքբերումը և վերաբնակեցումը Հայաստանում: Այնուամենայնիվ, այն չի համապատասխանում ԲՄՍ5-ին, քանի որ չի պարտադրում հանրային խորհրդատվություններ, բողոքարկման մեխանիզմ կամ փոխհատուցում տնտեսական և սոցիալական ազդեցությունների, կենսամիջոցների կորստի կամ ոչ պաշտոնական հողօգտագործողների համար: Այն նաև չունի խոցելի խմբերին աջակցելու դրույթներ: Բացի այդ, հնացած կադաստրային տվյալները մարտահրավերներ են առաջացնում, թեև արդիականացման ջանքերը ընթացքի մեջ են: Օրենքը սահմանում է հանրային շահը որոշելու, սեփականությունը բռնագրավելու և սեփականատերերին փոխհատուցելու ընթացակարգեր: Այն կիրառվում է ֆիզիկական անձանց, իրավաբանական անձանց և համայնքներին պատկանող բոլոր գրանցված հողերի, գույքի և իրավունքների նկատմամբ: Բռնագրավումը պետք է տեղի ունենա միայն օրենքով սահմանված բացառիկ դեպքերում՝ տրամադրելով համարժեք փոխհատուցում</p>

Օրենսդրեր, օրենքներ, որոշումներ	Նկարագրություն և առնչությունը ծրագրային գործողություններին
<p>«Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների մասին» օրենք (2021)</p>	<p>Այս օրենքը երաշխավորում է, որ հաշմանդամություն ունեցող անձինք կարող են լիարժեք իրականացնել իրենց քաղաքացիական, քաղաքական, տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքները հավասար հիմունքներով՝ համաձայն Հայաստանի Սահմանադրության և միջազգային չափանիշների: Դրա դրույթները կպահպանվեն ծրագրի ընթացքում՝ խթանելու հաշմանդամություն ունեցող անձանց բովանդակալից մասնակցությունը և լիարժեք ներառումը</p>
<p>«Կանանց և տղամարդկանց հավասար իրավունքների և հավասար հնարավորությունների մասին» օրենք (2013, վերջին փոփոխությունը 2020)</p>	<p>Օրենքը ապահովում է տղամարդկանց և կանանց հավասար իրավունքներն ու հնարավորությունները քաղաքական, սոցիալական, տնտեսական և մշակութային ոլորտներում</p>
<p>«Բնակչության սանիտարական Եվ համաճարակաբանական անվտանգության մասին» օրենք (1992, վերջին փոփոխությունը 2020)</p>	<p>Օրենքը սահմանում է ՀՀ բնակչության անվտանգության ապահովման իրավական, տնտեսական և կազմակերպչական հիմքը, ինչպես նաև պետական երաշխիքները, մարդու առողջության վրա վնասակար աշխատանքային պայմանների բացասական ազդեցության վերացումը և ապագա սերունդների համար մարդու կյանքի և կենսագործողությունների համար բարենպաստ պայմանների ապահովումը:</p> <p>Օրենքով սահմանված սանիտարական և համաճարակաբանական պայմանները պետք է կիրառվեն նախագծի անձնակազմի, ինչպես նաև նախագծում ներգրավված կապալառուների և խորհրդատուների անձնակազմի նկատմամբ բոլոր փուլերում:</p>
<p>«Հրդեհային անվտանգության աասին» օրենք (2001, վերջին փոփոխությունը 2023)</p>	<p>Օրենքը կարգավորում է հարաբերությունները պետական մարմինների, Հայաստանի տեղական ինքնակառավարման մարմինների, կազմակերպությունների, ընկերությունների և ֆիզիկական անձանց միջև հրդեհային անվտանգության ոլորտում: Այն ուրվագծում է պետական հրդեհային անվտանգության քաղաքականության ձևավորման հիմնարար սկզբունքները և սահմանում է դրանց իրականացման իրավական մեխանիզմները՝ ներառյալ բնակչությանը արդյունավետ և հուսալի հրդեհային պաշտպանության համակարգերի հասանելիության ապահովումը: Օրենքը կիրառվում է այս նախագծի նկատմամբ</p>
<p>«Պատմության և մշակույթի Անշարժ հուշարձանների ու պատմական միջավայրի պահպանության և օգտագործման մասին» օրենք (1998, վերջին փոփոխությունը 2024)</p>	<p>Օրենքը սահմանում է պետական քաղաքականությունը և իրավական հիմքը մշակութային հուշարձանների կառավարման համար: Այն դասակարգում է հուշարձանները ազգային (Ran) և տեղական արժեք ունեցողների և սահմանում է տարբեր կողմերի իրավունքներն ու պարտականությունները հուշարձանների գրանցման, պաշտպանության, ուսումնասիրման, պահպանման, վերականգնման, վերականգնման և օգտագործման գործում: Առաջարկվող ներդրումները և ռազմավարական փաստաթղթերը ենթարկվում են սկրինինգի մշակութային ժառանգության</p>

Օրենսդրեր, օրենքներ, որոշումներ	Նկարագրություն և առնչությունը ծրագրային գործողություններին
	վրա հնարավոր ազդեցությունների համար, և կիրառվում է մեղմացման հիերարխիան: Մշակութային հուշարձանի ոչնչացումը կամ դրանց վրա որևէ տեսակի աշխատանքների իրականացումը լիազորված նախագծի բացակայության դեպքում կամ դրան չհամապատասխանելու դեպքում խստիվ արգելվում է:
<p>«Ոչ նյութական մշակութային ժառանգության մասին» օրենք (2009, վերջին փոփոխությունը 2018)</p>	<p>Օրենքը սահմանում է իրավական շրջանակ երկրում ոչ նյութական մշակութային ժառանգության նույնականացման, փաստագրման, պահպանման և խթանման համար: Օրենքը կոչ է անում ստեղծել Ոչ Նյութական Մշակութային Ժառանգության Պահպանության Ազգային Խորհուրդ, որը բաղկացած է կառավարական և ոչ կառավարական գործակալություններից և տարբեր մշակույթների համայնքներից: Բացի այդ, օրենքը պահանջում է, որ Կրթության, Գիտության, Մշակույթի և Մպորտի Նախարարությունը պահպանի Ոչ Նյութական Մշակութային Ժառանգության Ազգային Գույքագրումը և օգտագործի այն մշակութային ավանդույթները, հմտությունները և գիտելիքները պահպանելու և խթանելու համար:</p>
<p>«Քաղաքաշինության մասին» օրենք (1998, վերջին փոփոխությունը 2023)</p>	<p>Օրենքը սահմանում է ՀՀ-ում քաղաքաշինական գործողությունների սկզբունքները և կարգավորում է այդ գործողությունների հետ կապված հարաբերությունները:</p> <p>Համաձայն այս օրենքի՝ շինարարության թույլտվություն ստանալը պարտադիր չէ շենքերի և կառույցների վրա կանոնավոր սպասարկման, ներքին կահավորման, տարածքի կանաչապատման և այլ ցածր ռիսկայնության աշխատանքների համար, որոնք նշված են Կառավարության կողմից սահմանված ցանկում, եթե այս աշխատանքները չեն սահմանափակում անշարժ գույքի նախատեսված օգտագործումը կամ չեն հակասում նշված սերվիտուտներին:</p>
<p>«Անշարժ գույքի գնահատման գործողությունների մասին» օրենք (2005, վերջին փոփոխությունը 2021)</p>	<p>Այս օրենքը սահմանում է Հայաստանում անշարժ գույքի գնահատման սկզբունքները և կարգավորում է հարակից գործունեությունը: Այն սահմանում է գույքի գնահատման օբյեկտները որպես անշարժ գույք, ներառյալ հողը, ընդերքը, ջրային տարածքները, անտառները, շենքերը և այլ կառույցներ, որոնք չեն կարող առանձնացվել հողից առանց վնաս պատճառելու կամ փոխելու դրանց նախատեսված օգտագործումը:</p>
<p>«Տեղեկատվության ազատության մասին» օրենք (2003, վերջին փոփոխությունը 2023)</p>	<p>Այս օրենքը կարգավորում է տեղեկատվության ազատության հետ կապված հարաբերությունները, սահմանում է տեղեկատվության տրամադրման ոլորտում տեղեկատվության կառավարիչներին, ինչպես նաև տեղեկատվություն ստանալու կարգը, ձևերը և պայմանները:</p> <p>Այս օրենքի գործողությունը տարածվում է պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, բյուջեներից ֆինանսավորվող պետական հիմնարկների, կազմակերպությունների, ինչպես նաև հասարակական կազմակերպությունների և նրանց պաշտոնատար անձանց վրա:</p>

Օրենսդրեր, օրենքներ, որոշումներ	Նկարագրություն և առնչությունը ծրագրային գործողություններին
<p>Հանրային ծանուցման և քննարկումների իրականացման կարգը սահմանելու մասին ՀՀ կառավարության թիվ 1325-Ն որոշում (2014թ, վերջին փոփոխությունը 2023թ)</p>	<p>Այս ընթացակարգը կարգավորում է հիմնադիր փաստաթղթի ռազմավարական բնապահպանական ազդեցության գնահատման և բոլոր կատեգորիաների պլանավորված գործողությունների շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության հանրային ծանուցման, քննարկումների և լսումների (այսուհետ՝ քննարկումներ) կարգին առնչվող հարաբերությունները:</p>

2.2. ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱՆԿԻ ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՍՏԱՆԴԱՐՏՆԵՐ

Հնարավոր ԲևՍ ռիսկերի և ազդեցությունների գնահատման հիման վրա նախագծին վերաբերում են հետևյալ ԲՄՍ-ները.

- **ԲՄՍ1. Բնապահպանական և սոցիալական ռիսկերի և ազդեցությունների գնահատում և կառավարում** - Ապահովում է, որ նախագծերը արդյունավետորեն բացահայտեն, գնահատեն և կառավարեն ԲևՍ ռիսկերը:
- **ԲՄՍ2. Աշխատանք և աշխատանքային պայմաններ** - Սահմանում է պահանջներ արդար վերաբերմունքի, աշխատանքի անվտանգ պայմանների և աշխատանքային իրավունքների պաշտպանության համար:
- **ԲՄՍ3. Ռեսուրսների արդյունավետություն և աղտոտման կանխարգելում և կառավարում** - Կենտրոնանում է ռեսուրսների կայուն օգտագործման և աղտոտման վերահսկման վրա, ներառյալ օդի, ջրի և թափոնների կառավարումը:
- **ԲՄՍ4. Համայնքի առողջություն և անվտանգություն** - Անդրադառնում է համայնքների համար նախագծի հետ կապված Ա&Ա հնարավոր ռիսկերին, ներառյալ վտանգավոր նյութերի ազդեցությանը և ենթակառուցվածքների անվտանգությանը:
- **ԲՄՍ5. Հողի ձեռքբերում, հողօգտագործման սահմանափակումներ և հարկադիր վերաբնակեցում** - Ուղղորդում է տեղահանման, փոխհատուցման և կենսամիջոցների վերականգնման կառավարումը՝ հողի ձեռքբերման կամ սահմանափակումների պատճառով:
- **ԲՄՍ6. Կենսաբազմազանության պահպանություն և բնական կենսական ռեսուրսների Կայուն Կառավարում** - Ապահովում է, որ նախագծերը պաշտպանում են կենսաբազմազանությունը, էկոհամակարգերը և բնական ռեսուրսների կայուն օգտագործումը:
- **ԲՄՍ8. Մշակութային ժառանգություն** - Պահանջում է պաշտպանել և պահպանել նյութական և ոչ նյութական մշակութային ժառանգությունը, որը կարող է ազդվել նախագծի կողմից:
- **ԲՄՍ10. Շահակիրների ներգրավում և տեղեկատվության հանրայնացում** - Պարտավորեցնում է բովանդակալից խորհրդատվություն, նախագծի վերաբերյալ տեղեկատվության հրապարակային հանրայնացում և բողոքների մեխանիզմներ՝ ապահովելու շահագրգիռ կողմերի մասնակցությունը նախագծի ողջ ընթացքում:

ՀԲ-ն իրականացնում է յուրաքանչյուր նախագծի ԲևՍ սրբինինգ և բոլոր նախագծերը դասակարգում է չորս դասակարգումներից մեկում՝ բարձր ռիսկ, զգալի ռիսկ, միջին ռիսկ կամ ցածր ռիսկ: Համապատասխան ռիսկի դասակարգումը որոշելիս Բանկը հաշվի կառնի

համապատասխան հարցերը, ինչպիսիք են նախագծի տեսակը, գտնվելու վայրը, զգայունությունը և մասշտաբը. հնարավոր ԲևՍ ռիսկերի և ազդեցությունների բնույթն ու մեծությունը. և փոխառուի (ներառյալ նախագծի իրականացման համար պատասխանատու ցանկացած այլ կազմակերպության) կարողությունն ու հանձնառությունը՝ ԲևՍ ռիսկերը և ազդեցությունները կառավարելու ԲՄՍ-ներին համապատասխան ձևով: Ռիսկի այլ ոլորտներ կարող են մեղմվել ԲևՍ մեղմացման միջոցառումների իրականացմամբ՝ կախված կոնկրետ նախագծից և այն համատեքստից, որում այն մշակվում է: Դրանք կարող են ներառել իրավական և ինստիտուցիոնալ նկատառումներ. առաջարկվող մեղմացման և տեխնոլոգիայի բնույթը. կառավարման կառուցվածքները և օրենսդրությունը; և նկատառումներ կայունության, հակամարտության կամ անվտանգության վերաբերյալ: Բանկը պարբերաբար վերանայում է նախագծին վերագրված ռիսկի դասակարգումը, ներառյալ իրականացման ընթացքում, և անհրաժեշտության դեպքում փոխում է դասակարգումը՝ ապահովելու համար, որ այն շարունակի համապատասխան լինել:

ՋՈԾԲ ծրագրի ԲևՍ ռիսկը գնահատվում է որպես «զգալի»: ՋՈԾԲ ծրագրի բոլոր ենթանախագծերը պետք է սքրինինգավորվեն՝ որպեսզի գտվեն այն գործողությունները, որոնք իրավասու չեն Ծրագրի ֆինանսավորման համար: ԲևՍ գնահատումը և/կամ համապատասխան կառավարման գործիքները ԾԻԹ-ին կտրամադրեն անհրաժեշտ տեղեկատվությունն՝ ապահովելու, որպեսզի յուրաքանչյուր ենթանախագիծ համապատասխանի ազգային օրենսդրության ԲևՍ պահանջներին և համահունչ լինի ՀԲ Բնապահպանական և սոցիալական շրջանակին:

2.3. ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԲԱՅԵՐԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

Աղյուսակ 3-ում ներկայացված են Հայաստանի համապատասխան օրենքների և կանոնակարգերի և ՀԲ ԲՄՍ-ների պահանջների միջև բացահայտված բացերը, ինչպես նաև ԲՄԿՇ-ի ներքո նման բացերը լրացնելու համար անհրաժեշտ լրացուցիչ միջոցները:

Աղյուսակ 3. Հայաստանի համապատասխան օրենքների և կանոնակարգերի գնահատումը ՀԲ ԲՄՍ-ների պահանջների համեմատ

ԲՄՍ պահանջներ	Ուսումնասիրություններ	Բացերի լրացման միջոցներ
ԲՄՍ 1 Բնապահպանական և սոցիալական ռիսկերի և ազդեցությունների գնահատում և կառավարում		
Ռիսկերի և ազդեցությունների բնապահպանական և սոցիալական գնահատում և կառավարում, ներառյալ մեղմացման հիերարխիան	ՇՄԱԳ մասին օրենքով ճանաչվում են ԲևՍ ռիսկերի գնահատման և ազդեցության մեղմացման գործիքները, բացի լայնածավալ ՇՄԱԳ-ից, ինչը նշանակում է, որ այն նախագծերի համար, որոնք չեն պահանջում ՇՄԱԳ, բնապահպանական պատշաճ ջանասիրություն չի կիրառվում: Գործողությունների բնապահպանական ռիսկի կատեգորիան սահմանելու և ռիսկերի մեղմացման համար համապատասխան բնապահպանական գնահատման գործիքներ ընտրելու մոտեցումը տարբերվում է ազգային օրենսդրության և ԲՄ Շրջանակի միջև: Մինչ ՀԲ-ն սահմանում է չափանիշներ ռիսկերի դասակարգման համար և որոշում է նախագծերի ռիսկը	ԲևՍ ռիսկերի և ազդեցությունների գնահատումն ու կառավարումը կհամապատասխան են ԲՄՍ1-ի պահանջներին, ինչպես մանրամասն նշված է ԲՄԿՇ-ում: ԲՄԿՇ-ն ուրվագծում է ուղեցույցներ սոցիալական

ԲՄՍ պահանջներ	Ուսումնասիրություններ	Բացերի լրացման միջոցներ
	<p>ըստ դեպքի՝ հիմնվելով այս չափանիշների վրա, ՇՄԱԳ մասին օրենքը տրամադրում է ռիսկի Ա և Բ կատեգորիաների գործողությունների սպառիչ ցուցակներ՝ հիմնվելով դրանց բնույթի և շրջանակի վրա: ՇՄԱԳ ընթացակարգի միջոցով թույլատրված գործողությունների բնապահպանական մշտադիտարկումը կարգավորվում է օրենքով, սակայն բացակայում են պատշաճ կատարման և արժեքի ավելացման մանրամասները: Մշակողը պարտավոր է ՇՄԱԳ հաշվետվության շրջանակներում պատրաստել Բնապահպանական մշտադիտարկման ծրագիր: Մշտադիտարկման ծրագրում ներառվելիք տեխնիկական մանրամասնության մակարդակը նշված չէ (օրինակ՝ մշտադիտարկման պարամետրեր, մեթոդաբանություն, ժամանակացույց/հաճախականություն և այլն): Նշվում է, սակայն, որ պետք է ընդգրկվեն շարունակական գործողությունների բնապահպանական ազդեցությունները, բնապահպանական թույլտվության պայմաններին համապատասխանությունը և բնապահպանական արդյունքների հետնախագծային վերլուծությունը:</p>	<p>գնահատումների, շահակիրների հետ խորհրդատվությունների, նախագծային այլընտրանքների վերլուծության և կուտակային ազդեցության գնահատման համար: Հարակից հաստատությունների վերաբերյալ դրույթները նույնպես կկիրառվեն համաձայն ԲՄԿԾ-ի:</p>
<p>Նախագծի ազդեցության տարածք, այդ թվում՝ Հարակից հաստատություններ</p>	<p>ՇՄԱԳ մասին օրենքը չի վերաբերում հարակից հաստատություններին:</p>	<p>Ենթանախագծային գործողությունների սքրինինգը կկիրառվի որպես տեխնիկատնտեսական հիմնավորման ուսումնասիրության մաս, հարակից հաստատությունների հայտնաբերման դեպքում ԲՄՍ1-ի պահանջները կկիրառվեն համապատասխան հարակից հաստատությունների ֆինանսավորողների հետ փոխադարձ համագործակցության միջոցով:</p>

ԲՄՍ պահանջներ	Ուսումնասիրություններ	Բացերի լրացման միջոցներ
Բնատիտուցիոնալ պատասխանատվություն և կատարողական կարողություններ	ՇՄԱԳ մասին օրենքը պարզ չէ նախագծերի հարմարվողական կառավարման համար մոնիտորինգի սովյալների օգտագործման վերաբերյալ:	Շինարարական աշխատանքների ամսական ԲՄ մոնիտորինգը կօգտագործվի դրանց հարմարվողական կառավարման համար:
Խոցելի խմբերին պաշտպանելու միջոցներ	Ազգային օրենսդրությունը չի պահանջում անբարենպաստ և խոցելի խմբերի վրա ազդեցությունների բացահայտում կամ կառավարում:	ԲՄՍ1-ի և ԲՄՍ10-ի պահանջները կկիրառվեն ինչպես հետագայում ուղղորդվել է ՇԿՆՊ-ում: ՎՇ-ն նույնպես ներառում է դրույթներ ոչ պաշտոնական հողօգտագործողների համար:

ԲՄՍ 2 Աշխատանք և աշխատանքային պայմաններ

Աշխատանքի պայմաններ	Հայաստանն ունի գործող Աշխատանքային օրենսգիրք (2004): Հայաստանը նաև վավերացրել է Աշխատանքի միջազգային կազմակերպության (ԱՄԿ) հիմնական աշխատանքային կոնվենցիաները: Սակայն Աշխատանքային օրենսգրքի կատարումը հետ է մնում, հիմնականում Առողջապահության և աշխատանքի տեսչական մարմնի (ԱԱՏՄ)՝ օրենքներն ապահովելու կարողության, ինչպես նաև անցած տասնամյակում օրենսդրական փոփոխությունների թվի և տեմպերի պատճառով:	ԲՄՍ2-ի պահանջները կկիրառվեն այնտեղ, որտեղ առկա են բացեր Աշխատանքային Օրենսգրքի իրավակիրառման և վերահսկողության առումով Նախագծի աշխատողների համար: Ազգային օրենսդրական շրջանակը կվերազնահատվի իրականացման ընթացքում այն բանից հետո, երբ ՕԻԹ-ն ունենա
---------------------	---	---

ԲՄՍ պահանջներ	Ուսումնասիրություններ	Բացերի լրացման միջոցներ
		<p>բավարար կարողություններ, իսկ իրավապահ մարմինների, մասնավորապես ԱԱՏՄ-ի հետ համագործակցությունը լիովին հաստատվի և գործի:</p>
<p>Աշխատանքի անվտանգություն և առողջություն (ԱԱԱ)</p>	<p>Մինչդեռ Աշխատանքային օրենսգիրքը ներառում է ԱԱԱ-ին վերաբերող հիմնական դրույթներ, կան որոշակի բացեր ԲՄՍ2-ի պահանջների հետ, ինչպես նաև ոլորտներ, որոնք պահանջում են հետագա ամրապնդում: Աշխատանքային օրենսգիրքը պահանջում է, որ գործատուները ապահովեն աշխատանքի անվտանգ և առողջ միջավայր, իրականացնեն ԱԱԱ ռիսկերի գնահատումներ և պլաններ, անցկացնեն անվտանգության վերապատրաստումներ աշխատողների համար և ապահովեն անհատական պաշտպանիչ միջոցներ, սանիտարական և հանգստի պայմաններ: ԱԱԱ չափորոշիչները նույնպես կարգավորվում են հատուկ հրամանագրերով և ակտերով: Քրեական օրենսգիրքը նախատեսում է տուգանքներ ԱԱԱ օրենքների և կանոնակարգերի խախտումների համար: Աշխատանքային օրենսգիրքը պահանջում է, որ գործատուները սահմանեն ընթացակարգեր ԱԱԱ պահանջներին համապատասխանության մշտադիտարկման համար, հաստատեն ներքին ԱԱԱ ակտեր և կանոնակարգեր և նշանակեն անվտանգության փորձագետ: Այն նաև պահանջում է, որ գործատուները տեղեկացնեն և խորհրդակցեն աշխատողների հետ ԱԱԱ հարցերի շուրջ և նախատեսում է Ա&Ա կոմիտեների ստեղծում: Մինչդեռ Օրենսգիրքը պահանջում է, որ գործատուները տեղեկացնեն աշխատողներին ցանկացած վտանգավոր աշխատանքային իրավիճակի մասին և կասեցնեն աշխատանքները նման դեպքերում, այն հստակորեն չի արգելում պատասխան գործողություններ ձեռնարկել այն աշխատողի դեմ, ով հայտնում է անվտանգ իրավիճակի մասին. ոչ էլ այն հստակորեն նախատեսում է, որ աշխատողները լքեն անվտանգ աշխատանքային իրավիճակները: Աշխատանքային Օրենսգիրքը չի ներառում աշխատավայրերում առաջին բուժօգնության հավաքածուների տրամադրման հստակ պահանջներ, ոչ</p>	<p>Նախագծի Աշխատանքի Կառավարման Ընթացակարգը (ԱԿԸ) կպահանջի վերահսկող ինժեներներից և կապալառուներից ուշադիր հետևել աշխատանքին և աշխատանքային պայմաններին: Բացի այդ, կստեղծվի աշխատողների ԲԼՄ՝ վտանգավոր աշխատանքային պայմանների մասին հաղորդումը հեշտացնելու համար: ԱԱԱ գործելակերպը համահունչ կլինի ԲՄՍ2-ին, և ՀԲԽ-ի Ընդհանուր ԲԱԱՈւ-ն կկիրառվի:</p>

ԲՄՍ պահանջներ	Ուսումնասիրություններ	Բացերի լրացման միջոցներ
	<p>Էլ այն հստակ է վերապատրաստման գրառումների պահպանման և պահպանման պատասխանատվության վերաբերյալ: Այն չի պահանջում տղամարդկանց և կանանց համար առանձին լվացարանների կամ այլ հարմարությունների տրամադրում:</p>	
<p>Մանկական աշխատանք և հարկադիր աշխատանք</p>	<p>Հայաստանը վավերացրել է մանկական աշխատանքի վերաբերյալ բոլոր հիմնական միջազգային կոնվենցիաները, և լրիվ դրույքով աշխատանքի նվազագույն տարիքը 16 տարեկան է, ինչը համահունչ է ԲՄՍ2-ին: Ազգային օրենսդրությունը արգելում է մանկական աշխատանքի ամենավատ ձևերը: Սակայն 14-ից 16 տարեկան երեխաները կարող են աշխատել ծնողի կամ օրինական խնամակալի գրավոր համաձայնությամբ: Օրենքը թույլ է տալիս 14 տարեկանից ցածր երեխաներին աշխատել զվարճանքի ոլորտում՝ սահմանված սահմանափակումներով և ծնողի կամ օրինական խնամակալի համաձայնությամբ: Աշխատանքային շաբաթվա առավելագույն տևողությունը 24 ժամ է 14-ից 16 տարեկան երեխաների համար և 36 ժամ 16-ից 18 տարեկան երեխաների համար: 18 տարեկանից ցածր անձինք չեն կարող աշխատել արտաժամյա, վնասակար, ծանր կամ վտանգավոր պայմաններում, գիշերը կամ տոներին: Սակայն Աշխատանքային օրենսգիրքը հասակորեն չի պահանջում, որ գործատուներն իրականացնեն համապատասխան ռիսկի գնահատում, երբ աշխատանքի են ընդունում 14-ից 18 տարեկան երեխային, որպեսզի ապահովեն, որ անչափահասը չենթարկվի մասնագիտական ռիսկի, ոչ էլ որ գործատուները վերահսկեն, թե ինչպես են իրականացվում երիտասարդ աշխատողների պաշտպանության միջոցները:</p>	<p>Մանկական և հարկադիր աշխատանքի հետ կապված ռիսկերը համարվում են ցածր: ԲՄՍ2-ի պահանջները կկիրառվեն ռիսկերի սքրինինգի, տարիքի ստուգման և աշխատանքի և աշխատանքային պայմանների վերահսկողության առումով:</p>
<p>Գենդերային խտրականություն աշխատավայրում</p>	<p>Հայաստանն ունի գործող օրենքներ գենդերային խտրականության և սեռական ոտնձգությունների և բռնության վերաբերյալ, և Աշխատանքային օրենսգրքում նոր ներմուծված իրավական փոփոխությունները արգելում են բռնությունը և սեռական ոտնձգությունները աշխատավայրում: Սակայն կանանց սեռական ոտնձգությունները աշխատավայրում կարող են տեղի ունենալ բոլոր մարզերում, մինչդեռ իրավապահ մարմինների արձագանքողականությունը, ինչպես</p>	<p>Կապալառուների կողմից աշխատողի ԲԼՄ-ի ստեղծման համար կպահանջվի ԲՄՍ2-ի կիրառումը, որն առանձնապես զգայուն է ՄՇԲ/ՄՈ-ի նկատմամբ:</p>

ԲՄՍ պահանջներ	Ուսումնասիրություններ	Բացերի լրացման միջոցներ
	հաղորդվում է, ավելի սահմանափակ է մայրաքաղաքից դուրս:	
Բողոքների մեխանիզմ	Աշխատողները, ովքեր կարծում են, որ խախտվել են իրենց աշխատանքային իրավունքները, կարող են միջոցներ փնտրել տարբեր դատական մեխանիզմների միջոցով, սակայն աշխատանքային օրենսդրությունը գործատուի մակարդակում բողոքների մեխանիզմներ չի տրամադրում աշխատողների համար՝ ուղղակիորեն բարձրացնելու աշխատավայրի հետ կապված ցանկացած մտահոգություն և լուծելու անհատական աշխատանքային վեճերը: ԲՄՍ2-ի՝ աշխատողների բողոքների մեխանիզմի պահանջի համեմատ այստեղ բաց կա: Աշխատանքային վեճերը լուծվում են դատարանի կողմից՝ համաձայն Քաղաքացիական օրենսգրքի (2018): Աշխատանքային օրենսգիրքը նախատեսում է կոլեկտիվ վեճերի լուծման կարգ կոլեկտիվ բանակցությունների գործընթացների շրջանակներում:	Կկիրառվեն ԲՄՍ2-ի պահանջները, և Կապալառուները պետք է սահմանեն աշխատողների ԲԼՄ:
ԲՄՍ 3 Ռեսուրսների արդյունավետություն և ադոպտման կանխարգելում և կառավարում		
Ռեսուրսների արդյունավետ օգտագործում	Ռեսուրսների արդյունավետ օգտագործումն ու ադոպտման կառավարումն ապահովող հիմնական օրենքներն են Ջրային օրենսգիրքը (2002), «Ազգային ջրային քաղաքականության հիմունքների մասին» ՀՀ օրենքը (2005), «Էներգախնայողության և վերականգնվող էներգետիկայի մասին» ՀՀ օրենքը (2004), ինչպես նաև Ընդերքի մասին օրենսգիրքը (2011), Թափոնների մասին օրենքը (2004) և Մթնոլորտային օդի պահպանության մասին օրենքը (1994):	ՀՀ օրենսդրությունը կկիրառվի
Թափոնների հեռացում	Ռեսուրսների արդյունավետ օգտագործումն ու ադոպտման կառավարումն ապահովող հիմնական օրենքներն են Ջրային օրենսգիրքը (2002), «Ազգային ջրային քաղաքականության հիմունքների մասին» օրենքը (2005), «Էներգախնայողության և վերականգնվող էներգետիկայի մասին» օրենքը (2004), ինչպես նաև Ընդերքի մասին օրենսգիրքը (2011), Թափոնների մասին օրենքը (2004) և Մթնոլորտային օդի պահպանության մասին օրենքը (1994): Ադոպտման կանխարգելման ազգային կարգավորող շրջանակը առաջնահերթություն է տալիս հանրային առողջության պաշտպանությանը և	ԲՄՍ3-ի պահանջները կկիրառվեն

ԲՄՍ պահանջներ	Ուսումնասիրություններ	Բացերի լրացման միջոցներ
	<p>հիմնված է աղտոտիչների թույլատրելի կոնցենտրացիաների սահմանման վրա, որոնց կարող են ենթարկվել մարդիկ: Երկրում բացակայում է թափոնների հեռացման և կեղտաջրերի մաքրման ենթակառուցվածքը, ինչն աղտոտման կառավարման հիմնական մարտահրավերն է:</p> <p>«Թափոնների մասին» օրենքը (2004) և «Թափոնների հեռացման և սանիտարական մաքրման մասին» օրենքը (2011) բացառում են թափոնների ոչ պաշտոնական թափոնների թափումը և անվճար այրումը, արգելում են վտանգավոր թափոնների հեռացումը քաղաքային աղբավայրերում, սահմանում են թափոնների սեփականությունը և դրա հեռացման վճարման համակարգը: Թափոնների առանձնացումն առաջարկվում է հնարավոր վերաօգտագործման համար և խրախուսվում է համայնքային մակարդակում, և տնտեսական խթաններն առաջարկվում են թափոնների կրճատման և վերամշակման համար: «Թափոնների մասին» օրենքը խթաններ է տրամադրում թափոնների կրճատման և վերամշակման համար, սակայն չի սահմանում թափոնների կառավարման հիերարխիա:</p>	
ԲՄՍ 4 Համայնքային առողջություն և անվտանգություն		
<p>Ենթակառուցվածքի և սարքավորումների նախագծում և անվտանգություն</p>	<p>Արտակարգ իրավիճակներին պատրաստվածությունը նախատեսված է «Արտակարգ իրավիճակներում բնակչության պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքով (1998), «Հրդեհային անվտանգության մասին» ՀՀ օրենքով (2001), «Երկրաշարժից պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքով (2002) և «Քաղաքացիական պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքով (2002): Չնայած ավազանների ինտեգրված կառավարման ընդունված սկզբունքին՝ ջրօգտագործման վերաբերյալ հակասություններ են առաջանում համայնքների միջև, ինչպես նաև համայնքների և արդյունաբերական ջրօգտագործողների միջև:</p>	<p>ԲՄՍ4-ի պահանջները կկիրառվեն:</p>
<p>Անվտանգության անձնակազմ</p>	<p>«Մասնավոր պահնորդական ծառայության գործողությունների մասին» ՀՀ օրենքը սահմանում է իրավական հիմքեր պահակների, անվտանգության աշխատակիցների գործողությունների, լիցենզավորման պահանջների համար, նախատեսում է դրույթներ</p>	<p>ՀՀ օրենսդրությունը կկիրառվի</p>

ԲՄՍ պահանջներ	Ուսումնասիրություններ	Բացերի լրացման միջոցներ
	գործողությունների իրականացման և վերապահումներ գործողությունների իրականացման, ուժի և զենքի կիրառման և այլնի համար:	
Առողջական խնդիրներ առաջացնող ազդեցություններ համայնքի համար	<p>«Երթևեկության անվտանգության ապահովման մասին» օրենքը (2005) հիմք է տալիս երթևեկության կազմակերպման համար, ներառյալ ճանապարհային նշանների տեղադրումը, ճանապարհային գծանշումը և երթևեկության կառավարումը ճանապարհային միջանցքներում գտնվող աշխատանքային վայրերի շուրջ: Այս կանոնները սովորաբար պահպանվում են մայրուղիների և հիմնական ճանապարհների վրա, բայց ավելի քիչ՝ երկրորդական ճանապարհների վրա:</p> <p>Վտանգավոր նյութերի և վտանգավոր թափոնների հետ վարվելու վերաբերյալ կանոնակարգերի կիրառումը երբեմն խոչընդոտվում է կանոնների և մարդու առողջության վրա չհամապատասխանության ազդեցությունների մասին հանրության ցածր իրազեկության պատճառով: Օրինակ՝ համայնքների պատրաստակամությունը վերաօգտագործել ասբեստ պարունակող թափոնները:</p>	ԲՄՍ4 պահանջները կկիրառվեն
ԲՄՍ 5 Հողի ձեռքբերում, հողօգտագործման սահմանափակումներ և կամավոր տարաբնակեցում		
Հողի ձեռքբերումից և դրա հետ կապված բացասական ազդեցություններից խուսափելու կամ դրանք նվազագույնի հասցնելու պահանջներ	«Հանրության գերակա շահերի ապահովման նպատակով սեփականության օտարման մասին» օրենքի և ԲՄՍ5-ի միջև կան որոշ հիմնական բացեր: Օրենքը պահանջում է, որ գերակա տիրույթն օգտագործվի միայն «բացառիկ դեպքերում», որոնք սահմանվում են որպես «հանրային շահերի նախագծի իրականացման այլընտրանք չկա»: Համապատասխանաբար, մինչև հողի ձեռքբերման որոշումը, պետք է ուսումնասիրվեն այլընտրանքները՝ որոշելու համար, թե արդյոք նախագիծը կարող է կառուցվել այլ հողակտորների վրա:	ԲՄՍ5-ի պահանջները կկիրառվեն «Հանրային գերակա շահերի ապահովման նպատակով սեփականության օտարման մասին» ՀՀ օրենքը լրացնելու համար
Փոխհատուցումների և կենսամիջոցների աջակցության իրավասության չափանիշներ	Հանրային գերակա շահերի ապահովման նպատակով սեփականության օտարման մասին» ՀՀ օրենքը չի ներառում տնտեսական և սոցիալական ազդեցությունների փոխհատուցումը և չի ներառում ոչ պաշտոնական հողօգտագործողներին որպես փոխհատուցման իրավասուներ:	ԲՄՍ5-ի պահանջները կկիրառվեն

ԲՄՍ պահանջներ	Ուսումնասիրություններ	Բացերի լրացման միջոցներ
Կենսամիջոցների վերականգնում	Հանրային գերակա շահերի ապահովման նպատակով սեփականության օտարման մասին» ՀՀ օրենքը չի նախատեսում կենսամիջոցների վերականգնում:	ԲՄՍ5-ի պահանջները կկիրառվեն
Խոցելի խմբերին պաշտպանելու միջոցներ	«Հանրային գերակա շահերի ապահովման նպատակով սեփականության օտարման մասին» ՀՀ օրենքը չունի դրույթներ անբարենպաստ և խոցելի մարդկանց օգնության կամ աջակցության վերաբերյալ:	ԲՄՍ5-ի պահանջները կկիրառվեն
Հարկադիր տարհանում	ՀՀ Քաղաքացիական օրենսգրքի 218-րդ հոդվածը և ՀՀ Սահմանադրության 60-րդ հոդվածը վերաբերում են սեփականության իրավունքին և մասնավոր սեփականության օտարմանը, սակայն երկուսն էլ հաստատում են չեն սահմանում, թե ինչ են «հանրային և պետական կարիքները» կամ «հիմնական հանրային շահերը»: «Հանրային գերակա շահերի ապահովման նպատակով սեփականության օտարման մասին» ՀՀ օրենքը լիովին չի բացատրում, թե որն է այդ երկու հիմնական հասկացությունների էությունը: Այնուամենայնիվ, օրենքը բացահայտում է այն սկզբունքներն ու նպատակները, որոնց հիման վրա որոշվում է գերակա հանրային շահը, և սեփականությունն օտարվում է հոգուտ Կառավարության: Օրենքը պարունակում է դրույթներ սեփականության հարկադիր օտարման վերաբերյալ:	ԲՄՍ5-ի պահանջները կկիրառվեն
Բողոքների մեխանիզմ	Օրենքը չի պահանջում հանրային խորհրդատվություն կամ բողոքների մեխանիզմ հողի ձեռքբերման գործընթացում:	ԲՄՍ5-ի պահանջները կկիրառվեն
ԲՄՍ 6 Կենսաբազմազանության պահպանություն և կենդանի ռեսուրսների կայուն կառավարում		
Կենսաբազմազանության պահպանություն	Կենսաբազմազանության և կենդանի բնական ռեսուրսների կառավարումը կարգավորվում է մի քանի օրենքներով, որոնցից ամենակարևորներն են «Հատուկ պահպանվող տարածքների մասին» ՀՀ օրենքը (2004),	ՀՀ օրենսդրությունը կկիրառվի

ԲՄՍ պահանջներ	Ուսումնասիրություններ	Բացերի լրացման միջոցներ
	<p>«Բուսական աշխարհի մասին» ՀՀ օրենքը (1999), «Կենդանական աշխարհի մասին» ՀՀ օրենքը (2000) և «Որսի և որսորդական տնտեսության մասին» ՀՀ օրենքը (2007): «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին» օրենքը (2023), «Բնապահպանական վերահսկողության մասին» ՀՀ օրենքը (2005) և Անտառային օրենսգիրքը (2005) նույնպես մի քանի ուղղակի հետևանքներ ունեն կենսաբազմազանության պաշտպանության և կառավարման համար:</p>	
Բնական կենսամիջավայր	<p>Օրենքները կենտրոնանում են վայրի բնության պոպուլյացիաների և նմուշների պաշտպանության վրա: Մինչդեռ նրանց բնակավայրերի պաշտպանությանը պատշաճ կարևորություն չի տրվում: Բնակավայրերի դասակարգում չկա վերափոխված, բնական և կարևորի, և չկա միասնական կենսաֆիզիկական դասակարգում:</p>	<p>ԲՄՍ6-ի պահանջները կկիրառվեն ՀՀ օրենսդրության բացերը լրացնելու համար</p>
Կենդանի բնական ռեսուրսներ	<p>«Բնապահպանական վերահսկողության մասին» օրենքի 5-րդ հոդվածն արգելում է բնական ռեսուրսների չափից ավելի շահագործումը, սակայն դեռևս տեղի է ունենում կենդանի բնական ռեսուրսների, ինչպիսիք են անտառները, ձկնաբուծությունը, արոտավայրերը և դրանցում բնակվող առանձին տեսակները, սպառումը և դեգրադացումը: Պարզ է մարդկային ռեսուրսների և տեխնիկական միջոցների պակասը ստուգման համար: Կայուն ռեսուրսների օգտագործման անբավարար ապահովված շեմերի և/կամ դրանց ստեղծման մեթոդական ուղեցույցի բացակայությունը հիմնական մարտահրավերներն են իրականացման համար:</p>	<p>ԲՄՍ6-ի պահանջները կկիրառվեն</p>
ԲՄՍ 7 Մշակութային Ժառանգություն		
Նյութական և ոչ նյութական մշակութային ժառանգության վրա բացասական ազդեցությունների կառավարում	<p>«Պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձանների ու պատմական միջավայրի պահպանության և օգտագործման մասին» ՀՀ Օրենքը (1998) և «Մշակութային արժեքների ներմուծման և արտահանման մասին» ՀՀ օրենքը (2004) կարգավորում են Հայաստանի ֆիզիկական մշակութային ռեսուրսների պաշտպանությունն ու օգտագործումը, իսկ «Ոչ նյութական մշակութային ժառանգության մասին» ՀՀ օրենքը (2009) պաշտպանում է</p>	<p>ՀՀ օրենսդրությունը կկիրառվի</p>

ԲՄՍ պահանջներ	Ուսումնասիրություններ	Բացերի լրացման միջոցներ
	<p>ոչ նյութական արժեքները: Տարածական և քաղաքաշինական պլանավորման ընթացակարգերը ներառում են դրույթներ պատմական հուշարձանների և քաղաքային ժառանգության պահպանման համար: Այնուամենայնիվ, համակարգված կառավարումը և կիրարկումը մարտահրավեր են, քանի որ ակտիվների մի մասը պատկանում է Հայ Առաքելական եկեղեցուն և մասնավոր մարմիններին:</p>	
ԲՄՍ 10 Շահակիրների ներգրավում և տեղեկատվության հանրայնացում		
<p>Շահակիրների ներգրավում, ներառյալ խոցելի խմբերի համար միջոցառումներ</p>	<p>Սահմանադրությունը, «Քաղաքաշինության մասին» ՀՀ օրենքը (1998), ՇՄԱԳ մասին օրենքը (2023) երաշխավորում են հանրային ծանուցումը, տեղեկատվության հասանելիությունը և շահակիրների ներգրավումը զարգացման նախագծերի համար: Թեև օրենսդրական շրջանակը նախատեսում է պատշաճ հանրային ծանուցումների և խորհրդակցական հանդիպումների անհրաժեշտությունը, այն չի ապահովում նախագծերի վաղ փուլում բովանդակալից խորհրդակցական հանդիպումներ և չի ապահովում խոցելի խմբերի մասնակցությունը:</p>	<p>ԲՄՍ10-ի պահանջները կկիրառվեն ՇԿՆՊ-ին համապատասխան՝ ներառյալ ազդեցության տակ գտնվող մարդկանց և խոցելի խմբերի հետ պահանջվող ներգրավումը:</p>
<p>Տեղեկատվության հանրայնացում</p>	<p>ՇՄԱԳՓ մասին օրենքը (2023) երաշխավորում է հանրային ծանուցումը և տեղեկատվության հասանելիությունը:</p>	<p>ՀՀ օրենսդրությունը կկիրառվի ՇՄԱԳՓ մասին Օրենքի պահանջներին համապատասխան պատրաստված ԲևՍ կառավարման փաստաթղթերի բացահայտման համար: ԲՄՍ10-ի պահանջները կկիրառվեն ԲևՍ կառավարման փաստաթղթերի նկատմամբ, ներառյալ տեղամասային կառավարման</p>

ԲՄՍ պահանջներ	Ուսումնասիրություններ	Բացերի լրացման միջոցներ
		պլանները՝ համաձայն ՇՆՊ-ին:
Բողոքների մեխանիզմ	Հայաստանը վերջերս է մշակել օրենսդրություն և էլեկտրոնային գործիքներ քաղաքացիների կարծիքները և բողոքները ստանալու և մշակելու համար: Սակայն նախագծերի շրջանակներում հատուկ բողոքների մեխանիզմի իրականացման պահանջ չկա:	ԲՄՍ10-ի պահանջները կկիրառվեն ՇՆՊ-ին համապատասխան:

3. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՌԻՍԿԵՐԻ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄՆԵՐ

3.1. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՀԻՄՔ

Հայաստանը ծովային ելք չունեցող երկիր է Եվրոպայի և Ասիայի միջև գտնվող Կովկաս տարածաշրջանում: Երկրի մեծ մասը գտնվում է մեծ բարձրության վրա (ծովի մակարդակից ավելի քան 1000 մետր բարձրության վրա), ներառյալ Սևան լիճը՝ քաղցրահամ լիճ, որի մակերեսը կազմում է 1279 կմ², և Սևանա լճի ավազանը, որի մակերեսը կազմում է 4721 կմ², ընդգրկում է հանրապետության ընդհանուր տարածքի մոտ մեկ վեցերորդ մասը:

Ընդհանուր առմամբ, Հայաստանի էկոհամակարգերը բնութագրվում են մի շարք առանձնահատկություններով, որոնք բոլորը միասին նպաստում են հարուստ և եզակի կենսաբազմազանության ձևավորմանը: Հայաստանի բուսական և կենդանական աշխարհի հիմնական բիոտիպերի աշխարհագրական բաշխումը պայմանավորված է տարածքի ուղղաձիգ գոտիականությամբ և տեղագրական բազմազանությամբ, որի շնորհիվ յուրաքանչյուր գոտու կենսաբազմազանությունը բնութագրվում է իր տեսակային կազմով, որակական և քանակական ցուցանիշներով և, հետևաբար, իր մասնագիտացված դերով: Կախված տարածքների՝ երկրաբանական պատմությունից, լանդշաֆտային բաղադրիչներից և տեղական կլիմայից՝ Հայաստանում ձևավորվել են 10 լանդշաֆտա-կլիմայական գոտիներ: Դրանց բնորոշ պայմանները նպաստել են բուսական և կենդանական աշխարհի տեսակների բնակավայրերի բարձր բազմազանության ձևավորմանը և, որպես հետևանք, եզակի համայնքների, էնդեմիզմի բարձր մակարդակի, ինչպես նաև ազրոկենսաբազմազանության առկայությանը: Հայաստանում կենսաբազմազանության տեսակային կազմի առատությունը պայմանավորված է նաև նրանով, որ Հայաստանը, որպես Հայկական լեռնաշխարհի մի մաս, գտնվում է տարածաշրջանի բուսական և կենդանական աշխարհի ձևավորման կարևոր նահանգների հատման կետում, ինչպես նաև թռչունների միգրացիոն ուղիների խաչմերուկ է:

Ջրային ռեսուրսների պատշաճ կառավարումը առանցքային դեր է խաղում Հայաստանի սոցիալ-տնտեսական զարգացման գործում: Երկրի մշակաբույսերի մոտ 80%-ը ոռոգվում է, իսկ գյուղատնտեսությունը կազմում է համախառն ներքին արդյունքի 15%-ը: Մեկ հեկտարի մաքուր եկամուտը, ընդհանուր առմամբ, ավելի բարձր է ոռոգվող հողերում: Հիդրոէներգիան կազմում է էլեկտրաէներգիայի ընդհանուր արտադրության 40%-ը: Ստորերկրյա ջրերը խմելու ջրի աղբյուր են 96%-ի դեպքում: Այսպիսով, ջրային ռեսուրսների առկայությունը և դրանց կառավարումը երկրի ընդհանուր մակրոտնտեսական գործողությունների կարևոր որոշիչներ են:

Ծրագրի 1-ին բաղադրիչը կիրականացվի ազգային մակարդակում՝ կենտրոնանալով ՋԿ-ի, «Ջրառ» ՓԲԸ-ի և ընտրված ՋՕԸ-ների իրավական, կարգավորող, ինստիտուցիոնալ և տեխնիկական կարողությունների բարեփոխումների վրա:

Կանխատեսվում է, որ 2-րդ բաղադրիչի շրջանակներում ջրային ցանցի կառուցումը, ներառյալ տնային միացումները և ջրի մաքրման ցանկացած անհրաժեշտ ենթակառուցվածք, կլինի Արարատում, Տավուշում, Կոտայքում, Արագածոտնում կամ Վայոց Ձորում՝ հիմնվելով տեխնիկական, տնտեսական, սոցիալ-քաղաքական և ինստիտուցիոնալ նկատառումների վրա:

3-րդ բաղադրիչի շրջանակներում ոռոգման արդիականացման ներդրումները կդիտարկվեն հետևյալ ջրանցքներում/մարզերում. ա) Կոտայքի մարզի Կոտայքի գլխավոր ջրանցքի ոռոգման համակարգ, բ) Արզնի-Շամիրամի գլխավոր ջրանցքի ոռոգման համակարգ Արգածոտնում և մասամբ Կոտայքի մարզերում, գ) Ստորին Հրազդանի գլխավոր ջրանցքի ոռոգման համակարգ

Արմավիրի մարզում, դ) Դեբետավանի ջրանցքը Տավուշի մարզում և ե) Լոռու ջրանցքի ոռոգման համակարգերը Լոռու մարզում՝ ջրանցքներով, որոնք հոսում են գյուղատնտեսական գոտիներով՝ աջակցելու հողատարածքների ոռոգմանը: Որոշ հատվածներ կարող են անցնել հատուկ նշանակված բնական տարածքների կամ բուֆերային գոտիների մոտակայքով կամ ներսում: Կարգավորող ջրամբարների կարճ ցուցակում ընդգրկված մի քանի փոքրածավալ (0,2-ից 0,6 մլն. խմ.) սխեմաները գտնվում են նույն մարզերում: Ընտրված ջրամբարների սխեմաների տեղադիրքը պահպանվող տարածքներում չի գտնվում: Հաշվի առնելով ընտրված մարզերի հիդրոլոգիական կապը՝ որոշ սխեմաներ կարող են գտնվել նաև Ռամասարի վայրերի բնապահպանական առումով զգայուն տարածքների մոտակայքում, ինչպիսիք են Խոր Վիրապի ճահիճները (Արարատի մարզ) և Սևանա լիճը (Կոտայքի մարզին սահմանակից Գեղարքունիքի մարզ):

Վերջնական սխեմաների ընտրությունը տեղի կունենա տեխնիկատնտեսական հիմնավորումից հետո՝ հաշվի առնելով ջրի առկայությունը, տեխնիկական հիմնավորվածությունը, տնտեսական կենսունակությունը, ԲևՍ գնահատումները, ներդրումային ծախսերը և ֆինանսավորումը: Թիրախային տարածքների գյուղական համայնքները հիմնվում են մանրածավալ գյուղատնտեսության վրա՝ պարենային անվտանգության և եկամուտների համար, իսկ զբաղվածության սահմանափակ հնարավորությունները սրում են աղքատությունը և սոցիալական անհավասարությունը: Խոցելի խմբերի մասնաբաժինը մեծ է, ներառյալ ցածր եկամուտ ունեցող տնային տնտեսությունները, տարեց անձինք, կանանց կողմից ղեկավարվող տնային տնտեսությունները և հիմնական ծառայությունների սահմանափակ հասանելիություն ունեցողները:

Նախագիծն ուղղված է թերսպասարկվող գյուղական բնակավայրերին, որտեղ սանիտարահիգիենիկ պայմանները թերզարգացած են, և տնային տնտեսությունների մեծ մասն օգտագործում է փոսային զուգարաններ: Ջրի որակը նվազում է, մակերևութային ջրերի 29%-ը և ստորերկրյա ջրերի 7%-ը գտնվում են ռիսկի տակ՝ չմաքրված կեղտաջրերի, գյուղատնտեսական հոսքերի և թափոնների պատճառով: Խոցելի խմբերը բախվում են ջրային ծառայություններից օգտվելու և համայնքային մասնակցության ավելի մեծ խոչընդոտների:

3.2. ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀՆԱԲԱՎՈՐ ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Թեև Ծրագիրը, ինչպես սպասվում է, դրական ԲևՍ արդյունքներ կառաջացնի՝ ուժեղացնելով հաստատությունները և բարելավելով Հայաստանում ջրային ծառայությունների կայունությունը, դիմացկունությունը և որակը, մնում են մնացորդային ռիսկեր, մասնավորապես՝ իրականացման որակի և ռիսկերի կառավարման ինստիտուցիոնալ կարողությունների պատճառով նախնական փուլերում:

Բացասական ազդեցությունները, որոնք բնորոշ են նախագծի շրջանակներում միջին մասշտաբի շինարարական աշխատանքներին, ներառում են իներտ շինարարական, վտանգավոր և օրգանական թափոնների առաջացումը (օրինակ՝ առկա ՋՋ-ներում և ՈՀ-ներում բուսականության մաքրումից), աղմուկը, փոշին, նստվածքը, աշխատանքային և համայնքային առողջության և անվտանգության ռիսկերը՝ տրանսպորտային միջոցների/մեքենաների տեղաշարժի պատճառով: Ակնկալվում է, որ այս ազդեցությունները կլինեն ցածրից մինչև միջին մեծության, ժամանակավոր և շտկելի: Նախագծային գործունեությունը չի ազդի որևէ հայտնի պատմական/մշակութային հուշարձանների և ոչ նյութական մշակութային ժառանգության վրա: Ոչ նյութական մշակութային ժառանգության վրա ազդեցություններ չեն նախատեսվում:

Ոռոգման և ՋՋ համակարգերի շահագործումը կբարելավի գյուղական համայնքների կյանքի որակը և կնվազեցնի ջրից առաջացած հիվանդությունների բռնկումների հավանականությունը, սակայն այն կարող է առաջացնել ԲևՍ ռիսկեր, առաջին հերթին հետևյալի պատճառով. (i)

արտահոսքի կետերում սննդանյութերի և աղտոտիչների կոնցենտրացիաների ավելացում, որը կարող է վատթարացնել մակերևութային և ստորերկրյա ջրերի որակը բնական ջրհավաք շերտերում. և (ii) մակերևութային կամ ստորերկրյա ջրի աղբյուրներից ջրի կլանման ավելացում, ինչը կարող է առաջացնել բնապահպանական ազդեցություններ, ներառյալ ջրօգտագործման համար մրցակցությունը, ինչը կհանգեցնի էկոհամակարգի հավասարակշռության վրա միջինից մինչև զգալի երկարաժամկետ հետևանքների՝ կախված ջրի արդյունահանման աղբյուրից և ծավալից: Բացի այդ, ինտենսիվ գյուղատնտեսությունը կարող է առաջացնել հողի և ջրի աղտոտում ազդեցիկական նյութերի չարաշահումից:

Ազգային ջրային ոլորտի ռազմավարությունը, Ոռոգման ազգային ռազմավարությունը և Գյուղական բնակավայրերում խմելու ջրի և ջրահեռացման ռազմավարությունը, որոնք մշակվելու են 1.1 ենթաբաղադրիչի շրջանակներում, կարող են ունենալ լայն բնապահպանական հետևանքներ. i) ջրային հավասարակշռության խախտում և էկոհամակարգերի և բնակավայրերի փոփոխություն. ii) աղտոտում անբավարար մաքրված կեղտաջրերից արտահոսքի կետերի մոտ. iii) կլիմայի փոփոխության ազդեցություններին ոռոգման ոլորտի դիմացկունության պակաս: Երկարաժամկետ ԲևՍ արդյունքները կախված կլինեն նրանից, թե որքան արդյունավետորեն կլուծվեն այս ռիսկերը ռազմավարությունների մշակման ընթացքում և կկառավարվեն ՌԷՍԳ-ի պատրաստման միջոցով: ՌԷՍԳ-ն կիրականացվի կարգավորող բարեփոխումներին և ոռոգման ազգային ռազմավարության մշակմանը համահունչ՝ ուղղորդելով քաղաքականության բարեփոխումների հետ կապված հետագա ԲևՍ ռիսկերի կառավարման գնահատումը և ջրի, ոռոգման և գյուղական ՋՋ-ի ազգային ռազմավարությունները:

Ընդհանուր ԲևՍ ռիսկը դասակարգվում է որպես զգալի՝ յուրաքանչյուր համապատասխան ԲՄՍ-ի համար հետևյալ վերլուծությամբ.

3.2.1. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՌԻՍԿԵՐԻ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ ԵՎ ՄԵՂՄԱՑՄԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐ (ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՓՈԻԼ)

Հիմնական ԲևՍ ռիսկերը և ազդեցությունները, որոնք սպասվում են շինարարության փուլում, հատկապես 2-րդ և 3-րդ Բաղադրիչների շրջանակներում, ամփոփված են ստորև բերված աղյուսակում.

Աղյուսակ 4. ԲևՍ ազդեցության մատրից շինարարության փուլի համար

Հարց	Ռիսկեր և ազդեցություններ	Հավանականություն	Մեծություն	Մեղմացման Միջոցառումներ
Բնապահպանական աղտոտում (ԲՄՍ1, ԲՄՍ2, ԲՄՍ3, ԲՄՍ4)				
Ոչ վտանգավոր շինարարական թափոնների առաջացում	Ջրանցքների երեսպատման փոխարինումից, հողային աշխատանքներից և քանդումից առաջացած բեկորները կարող են կուտակվել շրջակա տարածքներում՝ ներառյալ հողի, քարի, թփերի և ճյուղերի ավելցուկը: Լրացուցիչ	Հավանական	Զգալի	<ul style="list-style-type: none"> Թափոնների մշտական հեռացման վայրերը նույնականացվել և համաձայնեցվել են տեղական պաշտոնյաների հետ: Տեղական իշխանությունների հետ նույնականացնել և հաստատել թափոնների

	<p>Թափոնները ներառում են օրգանական նյութեր տիղմից և բուսականությունից հեռացումից, շինարարական ճամբարներից կենցաղային թափոններ և փաթեթավորման նյութեր (սովաբաթուղթ, փայտ): Աղտոտում շինարարական ճամբարներում տրամադրվող սանիտարական հարմարություններից :</p>		<p>մշտական հեռացման վայրերը:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Հատկացնել նշանակված ժամանակավոր պահեստավորման տարածքներ՝ ցրված թափոնների կանխարգելման համար: • Արգելել թափոնների բացօթյա այրումը ինչպես աշխատանքային տարածքում, այնպես էլ դրանից դուրս: • Թափոնները և ավելցուկային նյութերը պահել նշանակված տեղում և անհապաղ տեղափոխել դրանք հաստատված հեռացման վայրեր: • Թափոնների արտահոսքը և շրջակա միջավայրի աղտոտումը կանխելու համար թափոնների տեղափոխման համար օգտագործել ծածկված տրանսպորտային միջոցներ: • Թափոնների մշտական հեռացման համար ստանալ գրավոր հավանություն քաղաքային իշխանություններից: • Խթանել փաթեթավորման նյութերի վերաօգտագործումը և վերամշակումը, ինչպիսիք են
--	---	--	--

				սովարաթուղթն ու փայտը:
Վտանգավոր շինարարական թափոնների առաջացում	Կա յուղերի/քսայուղերի արտահոսքի, օգտագործված գտիչներով, անվադողերով, կոտրված սարքավորումների մասերով մոտակա տարածքի աղբարկղման ռիսկ: Աղտոտում տրանսպորտային միջոցների և սարքավորումների սպասարկման և լվացման ժամանակ նավթի արտահոսքից, պահեստավորված թափոններից, նավթամթերքներից, քիմիական նյութերից և այլ վտանգավոր նյութերից:	Հավանական	Ծանր	<ul style="list-style-type: none"> Բոլոր վտանգավոր կամ թունավոր նյութերի ժամանակավոր պահեստավորումը տեղում կլինի ապահով տարաներում, որոնք պիտակավորված են բաղադրության, հատկությունների և մշակման վերաբերյալ մանրամասներով: Վտանգավոր նյութերի տարաները պետք է տեղադրվեն արտահոսքը կանխելու համար արտահոսքից պաշտպանված տարաներում: Թափոնները պետք է տեղափոխվեն հատուկ լիցենզավորված փոխադրողների կողմից և հեռացվեն լիցենզավորված օբյեկտում:
Օդի Աղտոտում	Օդի աղտոտում՝ հողային աշխատանքների, քանդման աշխատանքների, շինարարական նյութերի/թափոնների տեղափոխման և բեռնատարների երթևեկության հետ կապված փոշու առաջացման, սարքավորումների արտանետումների պատճառով:	Հավանական	Ջգալի	<ul style="list-style-type: none"> Նյութերի փոխադրման ժամանակ բեռնատարների թափքերը ծածկել կտորեղենով: Ջրային աշխատանքային վայրերը փոշոտ աշխատանքների ընթացքում կամ հատկապես շոգ և չոր եղանակային պայմաններում: Նյութը պատշաճ կերպով պահել և մշակել փոշին սահմանափակելու համար (օրինակ՝ ցեմենտը)

				<p>պաշտպանել ծածկոցներով):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Շինարարական սարքավորումները և մեքենաները պահել պատշաճ տեխնիկական վիճակում: • Խուսափել շարժիչների դադարից: Զօգտագործել ենթաստանդարտ վառելիք:
Աղմուկի Աղտոտում	<p>Աղմուկի մակարդակի բարձրացումը սպասվում է քանդման, շինարարության և տրանսպորտային գործողությունների ընթացքում (մասնավորապես՝ հողային աշխատանքներ, օդաճնշական հորատում, կռունկների աշխատանքներ, սարքավորումների ապամոնտաժում կամ տեղադրում):</p>	Հավանական	Զգալի	<ul style="list-style-type: none"> • Շինարարական սարքավորումները և մեքենաները պահել պատշաճ տեխնիկական վիճակում: • Խուսափել շարժիչների դադարից: Թույլ չտալ տեղում գործունեություն ծավալել աշխատանքային ժամերից հետո: • Աշխատողները պետք է կրեն ականջների պաշտպանության սարքեր որպես անհատական պաշտպանիչ միջոցների (ԱՊՄ) մաս, եթե նրանք ենթարկվում են 85 դԲ (Ա)-ից բարձր աղմուկի մակարդակի:
Հողի էռոզիա (ԲՄՄ1, ԲՄՄ2, ԲՄՄ4)				
Հողի էռոզիա Եվ հողի դեգրադացիա	<p>Ծանր սարքավորումների օգտագործումը կարող է առաջացնել էռոզիա, ճանապարհների վնասում և հողի դեգրադացիա:</p>	Հավանական	Զգալի	<ul style="list-style-type: none"> • Նվազագույնի հասցնել ծանր տեխնիկայի օգտագործումը՝ հողի խախտումը նվազեցնելու համար:

	<p>Տեղամասի մաքրումը և հարթեցումը մերկացնում են մերկ հողը՝ մեծացնելով էրոզիայի և տիղմի առաջացման ռիսկը: Անպատշաճ կերպով կուտակված փորված հողը կարող է հանգեցնել հետագա էրոզիայի և նստվածքի արտահոսքի:</p>			<ul style="list-style-type: none"> • Ենթակառուցվածքները նախագծել շրջակա միջավայրի վրա ազդեցությունը նվազագույնի հասցնելու համար: • Երբ հնարավոր է, էրոզիայի ռիսկերը սահմանափակելու համար շինարարությունը պլանավորել չոր սեզոնի ընթացքում: • Իրականացնել էրոզիայի դեմ պայքարի միջոցառումներ, ինչպիսիք են խոտի փաթեթները և տիղմի ցանկապատը: • Փորված հողի կույտերը ծածկել պլաստիկ թիթեղներով և օգտագործել խոտի փաթեթներ կամ նմանատիպ մեթոդներ՝ արտահոսքը կանխելու համար
Կենսաբազմազանություն (ԲՄՄ1, ԲՄՄ6)				
<p>Կենսաբազմազանության Խաթարում</p>	<p>Կենսաբազմազանության և բնական բնակավայրերի վրա բացասական ազդեցությունների հավանականությունը ցածր է, քանի որ 2-րդ Բաղադրիչի գործունեությունը տեղի կունենա գյուղական կամ քաղաքային տարածքներում՝ հեռու պահպանվող գոտիներից, անտառներից և</p>	<p>Ցածր</p>	<p>Զգալի</p>	<p>Բուսականության համար</p> <ul style="list-style-type: none"> • Բնական լանդշաֆտներում հիմնական հողային աշխատանքները պլանավորել բուսականության ոչ ակտիվ ժամանակահատվածում • Վերանորոգվող գծերի երկայնքով բուսականության մաքրումը վերահսկել՝

	<p>վայրի բնությունից: 3-րդ բաղադրիչի աշխատանքները կհետևեն գոյություն ունեցող ջրանցքների ուղեգծերին: Սակայն նոր սխեմաների համար բուսականության մաքրումը, նյութերի արդյունահանումը և թափոնների հեռացումը դեռ կարող են առաջացնել վայրի բնության խաթարում և բնակավայրերի խաթարում՝ պահանջելով զգույշ կառավարում:</p>		<p>նշանակված միջանցքներից դուրս վնասը կանխելու համար:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Բացառել նոր սխեմաների կառուցումը բնական պահպանվող տարածքներում և Ռամսարի վայրերում և դրանց շրջակայքում: Կենդանական աշխարհի համար- Բնակավայրերի խաթարումը նվազագույնի հասցնելու համար շինարարական աշխատանքները սահմանափակել խողովակաշարի երկայնքով նեղ միջանցքով: • Տրանսպորտային միջոցների տեղաշարժը և նյութերի պահեստավորումը սահմանափակել՝ տեղամասի չափից ավելի խաթարումից խուսափելու համար: Բնապահպանական ընդհանուր միջոցներ- Սկրինինգավորել բոլոր ենթանախագծերը՝ բնական բնակավայրերի և կենսաբազմազանության վրա լուրջ ազդեցությունները կանխելու համար: • Շինարարական նյութերը պատասխանատվության մատակարարել
--	--	--	--

				կայուն անտառահատման, քարհանքի և փոխառության պլաններ ունեցող լիցենզավորված մատակարարներից՝ ներառյալ վերականգնման միջոցները:
Ջրառի ավելացման ազդեցությունը ջրի կենսաբազմազանության վրա	Մակերևութային ջրի հոսքից ջրառի ավելացումը կարող է վնասել ջրի կենսաբազմազանությունը հանգեցնելով էկոհամակարգի դեգրադացիայի, էրոզիայի և տիղմի առաջացման	Հավանական	Զգալի	<ul style="list-style-type: none"> Ստանալ ջրօգտագործման թույլտվություն Շոր-Շոր ջրատար խողովակաշարի համար Շրջակա միջավայրի նախարարությունից (ՇՄՆ): Հաշվարկել և պահպանել բնապահպանական հոսքը ջրային էկոհամակարգերը պաշտպանելու համար: Կանոնավոր կերպով մոնիտորինգ անցկացնել պլանավորված չափումների միջոցով՝ համապատասխանությունն ապահովելու համար:
Ռեսուրսների արդյունավետություն (ԲՄՄ1, ԲՄՄ4, ԲՄՄ3)				
Ջրօգտագործում	Շինարարության հետ կապված ջրօգտագործման պատճառով համայնքների, ջրօգտագործող այլ անձանց և մոտակա բնական ջրային աղբյուրների վրա հնարավոր բացասական ազդեցություններ:	Ցածր	Միջին	<ul style="list-style-type: none"> Նախագծային փաստաթղթերում նշել խմելու և տեխնիկական օգտագործման համար ջրի պահանջները՝ ներառյալ նշանակված աղբյուրները: Ջրային հաշվեկշռի հաշվարկների հիման

				<p>վրա տեղական համայնքներից ձեռք բերել հատուկ թույլտվություններ ջրի բարձր պահանջարկ ունեցող նախագծերի համար:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Գետերից կամ բնական հոսքերից ջրի դուրսբերման համար ՇՄՆ-ից ապահովել ջրօգտագործման թույլտվություն: • Բյուջետային սահմանափակումների շրջանակներում բացահայտել շրջակա միջավայրի համար պատասխանատու նյութական աղբյուրներ: • Կայունությունն ապահովելու համար շինարարական նյութերը գնել բացառապես հավաստագրված և գրանցված մատակարարներից:
Աշխատանք և աշխատանքային պայմաններ (ԲՄՄ2)				
<p>Աշխատավայրում խտրականություն</p>	<p>Խտրականությունը կարող է առաջանալ սեռի, տարիքի, էթնիկ պատկանելության, սեռական կողմնորոշման կամ հաշմանդամության հիմքով՝ մասնավորապես ազդելով օտարերկրյա աշխատանքային միգրանտների վրա, ովքեր հաճախ աշխատում են ցածր վարձատրվող կամ ժամանակավոր շինարարական աշխատանքներում:</p>	<p>Հավանական</p>	<p>Միջին</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Կապալառուները պարտավոր են բոլոր աշխատողների հետ ստորագրված աշխատանքային պայմանագրեր ունենալ: • Իրականացնել և մոնիտորինգ անցկացնել ոչ խտրականության միջոցառումներ, որոնք ապահովում են արդար վարձատրություն և բոլոր աշխատողների, ներառյալ օտարերկրյա աշխատանքային

				<p>միգրանտների նկատմամբ վերաբերմունք:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Գործատուների և աշխատողների համար պարբերաբար վերապատրաստման դասընթացներ անցկացնել աշխատավայրում բազմազանության, ներառականության և հակախտրականության վերաբերյալ: • Աշխատողների համար տրամադրել հասանելի և գաղտնի բողոքարկման ուղիներ խտրականության դեպքերի մասին հաղորդելու համար՝ ապահովելով ժամանակին հետաքննություն և լուծում: • Ամրապնդել վերահսկողությունը աշխատանքային տեսչությունների և համապատասխան կարգավորող մարմինների հետ համագործակցության միջոցով:
<p>Շինարարության հետ կապված ԱԱԱ դեպքերի առաջացում</p>	<p>ԱԱԱ-ի վրա ուղղակի ազդեցությունները կարող են առաջանալ տարբեր գործոնների հետևանքով, ինչպիսիք են բարձրության վրա աշխատանքը, կռունկների/բուլդոզերների աշխատանքները, եռակցումը, էլեկտրական աշխատանքները, վատ կազմակերպված</p>	<p>Հավանական</p>	<p>Ծանր</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ապահովել, որ Կապալառուները և Տեխնիկական Վերահսկողության Խորհրդատուները ներառեն ԱԱԱ փորձագետներ՝ ԱԱԱ պահանջների վերաբերյալ աշխատողներին հրահանգելու և համապատասխանության մոնիտորինգ անցկացնելու համար:

	<p>շինարարական վայրերը, երթևեկության հետ կապված ռիսկերը, վատ կազմակերպված շինարարական վայրերը, երթևեկության հետ կապված ռիսկերը և սանիտարական իրավիճակը շինարարության ընթացքում: Լրացուցիչ ռիսկը ներառում է վտանգավոր նյութերի, աղմուկի և թրթռումի, օդի վատ որակի, սահմանափակ տարածությունների, խեղդվելու ռիսկերի և վտանգավոր տեղամասերի/կառույցների պայմաններին ենթարկվելը, որոնք հանգեցնում են հնարավոր դժբախտ պատահարների:</p>		<ul style="list-style-type: none"> • Ապահովել, որ Կապալառուները մշակեն և իրականացնեն ԱԱԱ Կառավարման Պլաններ՝ որպես իրենց ՇՄԱԳ-ների մաս: • Օգտագործելուց առաջ ստուգել և լիցենզավորել շինարարական սարքավորումները՝ ապահովելով գործառնական ուղեցույցներին խիստ համապատասխանությունը: • Տեղում մշտապես պահել առաջին բուժօգնության բժշկական հավաքածուներ և հրդեհաշիջման սարքավորումներ: • Ապահովել սանիտարական հարմարություններ մաքուր ջրով և նշանակված ճաշարան աշխատողների համար: • Ապահովել, որ ամբողջ անձնակազմը պահպանի պատշաճ հիգիենա՝ աշխատավայրերը և ճաշասենյակները մաքուր պահելով և վնասատուներից գերծ պահելով: • Պահանջել, որ շինարարական անձնակազմերը մնան հիդրատացված և պաշտպանեն նրանց ծայրահեղ շոգ ազդեցությունից՝ համաձայն տեղական
--	---	--	---

				<p>և ազգային Ա&Ա կանոնակարգերի:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ապահովել, որ բոլոր աշխատողները և այցելուները տրամադրվեն անհատական պաշտպանիչ միջոցներով (ԱՊՄ) և օգտագործեն դրանք: • Բոլոր աշխատողների համար անցկացնել աշխատավայրի անվտանգության վերապատրաստում: • Ապահովել, որ խոշոր սարքավորումների օպերատորները պատշաճ կերպով վերապատրաստված լինեն և լիցենզավորված լինեն:
Սեռական Շահագործում և Բռնություն/Սեռակա և ոտնձգություն (ՄՇԲ/ՄՈ) աշխատավայրում	Այլ նախագծային աշխատողների կողմից անպարկեշտ վարքագիծ, որը կարող է ազդել կանանց և այլ խոցելի աշխատողների վրա:	Հավանական	Միջին	<ul style="list-style-type: none"> • Ապահովել, որ բոլոր աշխատողները ստանան և ստորագրեն վարքագծի կանոնագրքերը և ՄՇԲ/ՄՈ իրազեկումը • Բողոքների լուծման մեխանիզմը հարմարեցված է ՄՇԲ/ՄՈ մեղադրանքներին
Մանկական և հարկադիր աշխատանք	Ներկայումս գնահատվում է որպես շատ ցածր նախագծի համատեքստում	Ցածր	Միջին	<ul style="list-style-type: none"> • 18 տարեկան և տարիքի ստուգման նվազագույն տարիքային պահանջներ • Աշխատանքի կառավարման պլանի վերաբերյալ մանրակրկիտ վերահսկողություն
Համայնքի առողջություն և անվտանգություն (ԲՄՄ4)				

<p>Հանրային անվտանգության վտանգներ</p>	<p>Շինարարական նյութերի տեղաշարժից, տրանսպորտային միջոցներից, մեքենաներից, հողային աշխատանքներից և տեղում ժամանակավոր պահեստավորումից հնարավոր անվտանգության վտանգներ՝ անբավարար տնային տնտեսության պատճառով:</p>	<p>Հավանական</p>	<p>Ծանր</p>	<ul style="list-style-type: none"> Ապահովել շինարարական նյութերի, սարքավորումների, հողային աշխատանքների և տեղում պահեստավորման պատշաճ կազմակերպումը՝ համաձայն Տեղանքի ԲՄԿՊ-ների:
<p>Պատվարի անվտանգություն</p>	<p>ՋՈԾԲ ծրագիրը չի ներառում մեծ ջրամբարի կառուցում կամ վերակառուցում, բայց ներառում է օրվա կարգավորման ջրամբարներ ոռոգման համակարգերի համար: Այս կառույցների փլուզումը կարող է տեղայնացված վնաս պատճառել հարևան տարածքներին:</p>	<p>Ցածր</p>	<p>Ծանր</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ԲՄՍ4-ի ներքո պատվարի անվտանգության պահանջների և/կամ GIIP-ների կիրառում՝ կախված ջրամբարների մասշտաբից և բնութագրերից: - Մշակել արտակարգ իրավիճակների արձագանքման պլան՝ հնարավոր ազդեցության տակ գտնվող համայնքների համար:
<p>Ծառայության խաթարում շինարարության ընթացքում</p>	<p>Ջրամատակարարման և ոռոգման ծառայությունները կարող են ժամանակ առ ժամանակ խաթարվել շինարարության ընթացքում՝ հնարավոր է սահմանափակելով ջրի և սանիտարական հանգույցների հասանելիությունը, որը կարող է վտանգներ առաջացնել հանրային առողջության համար:</p>	<p>Հավանական</p>	<p>Միջին</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Նախապես խորհրդատվություններ անցկացնել ազդեցության տակ գտնվող բնակիչների հետ՝ նրանց տեղեկացնելու սպասվող խափանումների մասին և հավաքելու կարծիքներ: - Կատարել հանրության իրազեկում հանրային պատշաճ ուղիներով՝ հանրությանը ծառայությունների ընդհատումների

				<p>վերաբերյալ ժամանակին իրազեկելու նպատակով</p>
<p>Երթևեկության անվտանգություն</p>	<p>Շինարարական գործունեությունը, արագության մեծացումը և երթևեկության ավելի մեծ ծավալները ուղղակի և անուղղակի վտանգներ են ներկայացնում հանրային երթևեկության և հետիոտների համար:</p>	<p>Հավանական</p>	<p>Ծանր</p>	<p>- Տեղադրել նշաններ և նախազգուշացնող նշաններ՝ ապահովելու համար, որ տեղամասը հստակ տեսանելի լինի, և հանրությունը տեղեկացված լինի շինարարության մեկնարկից առաջ հնարավոր վտանգների մասին:</p> <p>- Իրականացնել ակտիվ երթևեկության կառավարում վերապատրաստված անձնակազմի միջոցով, հատկապես դպրոցների մոտ, հանրային անվտանգ անցումն ապահովելու համար:</p> <p>- Կիրառել արագության սահմանափակումներ հանրային ճանապարհներին և տեղում սահմանել սահմանափակումներ (20 կմ/ժամ ծանր բեռնատարների համար):</p> <p>- Շինարարական տրանսպորտային միջոցների համար նախագծել մուտքի և ելքի անվտանգ կետեր:</p> <p>- Խուսափել բարձր ռիսկայնության ճանապարհներից, խաչմերուկներից և շրջադարձային կետերից՝ ընտրելով ավելի անվտանգ երթուղիներ:</p>

				<p>- Ապահովել սարքավորումների և ապրանքների ապահով պահեստավորում և զսպվածություն՝ այլ ճանապարհ օգտագործողների համար վտանգները կանխելու համար:</p> <p>- Շարժվող մեքենաները, որոնց հետևի տեսադաշտի տեսանելիությունը սահմանափակ է, պետք է զինված լինեն ձայնային ազդանշաններով:</p> <p>- Սահմանել երթևեկության վերահսկման կանոններ և ընթացակարգեր, օրինակ՝ արգելել բեռնատար բարձրացուցիչի (forklift) շահագործումը իջեցված պատառաքաղներով և կարգավորել տեղամասի ներսում երթևեկության հոսքը:</p>
<p>Մեռական շահագործում և բռնություն/Մեռական ոտնձգություն (ՄՇԲ/ՄՈ)</p>	<p>Չնայած աշխատուժի ներհոսքին՝ ընդունող համայնքի համար ՄՇԲ/ՄՈ ռիսկերը մնում են չափավոր. խոշոր քաղաքացիական աշխատանքների, զինվորական մոբիլիզացիայի կամ վճարովի անվտանգության ուժերի հետ կապված որևէ գրանցված դեպքեր առկա չեն:</p>	<p>Ցածր</p>	<p>Փոքր</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ծրագրի բոլոր աշխատակիցների համար կիրառել Վարքագծի Կանոնակարգեր • Աշխատողների և ընդունող համայնքի համար ՄՇԲ/ՄՈ իրազեկում, և • Ստեղծել ՄՇԲ/ՄՈ-ի նկատմամբ զգայուն Արձագանքի և բողոքների լուծման մեխանիզմ (ԱԲԼՄ) • Բնապահպանական և սոցիալական կառավարման

				<p>պլաններում (ԲՄԿՊ) և էլեկտրոնային ԲՄԿՊ ներառել ՄՇԲ/ՍՈ կանխարգելիչ գործողությունների պլան</p>
<p>Ազդեցություններ կենսամիջոցների վրա կապված հողի ձեռքբերման և հողօգտագործման ժամանակավոր սահմանափակումների հետ (ԲՄՍ5)</p>				
<p>Հողի ձեռքբերում</p>	<p>Ստորգետնյա ջրատար խողովակաշարերի համար, որոնք հիմնված կլինեն կամավոր հիմունքներով սերվիտուտի պայմանագրերի վրա, հողի ձեռքբերում չի պահանջվում: Ծրագրի շրջանակում հիմնականում իրականացվելու են առկա ջրանցքների վերանորոգում: Սակայն լրացուցիչ հող կարող է պահանջվել գոյություն ունեցող ոռոգման ենթակառուցվածքներ ի վերազինման, փոքր և միջին մասշտաբի կարգավորող ջրամբարների կառուցման և խողովակաշարային ցանցի ընդլայնման համար: Ծրագիրը կուսումնասիրի այլընտրանքային նախագծման տարբերակներ՝ խուսափելու և նվազագույնի հասցնելու հարկադիր հողի ձեռքբերման հետևանքով առաջացած ֆիզիկական և տնտեսական</p>	<p>Հավանական</p>	<p>Միջին</p>	<p>- Այլընտրանքային նախագծեր՝ ֆիզիկական և տնտեսական տեղահանումից խուսափելու և այն նվազագույնի հասցնելու համար, ինչպես սահմանված է Տերաբնակեցման շրջանակում (ՏՇ): - Նախնական խորհրդատվություններ և Տերաբնակեցման պլանների (ՏՊ) իրականացում՝ համաձայն ԲՄՍ5-ի:</p>

	տեղահանման ազդեցությունները:			
Հողօգտագործման սահմանափակումներ	Շինարարության փուլի ընթացքում հողօգտագործման հասանելիության սահմանափակումներ , որոնք կարող են խաթարել կենսամիջոցների գործունեությունը և հասանելիությունը:	Հավանական	Միջին	<ul style="list-style-type: none"> - Շինարարությունը պլանավորել ազդակիր համայնքի հետ համակարգմամբ: - Տրամադրել փոխհատուցում և/կամ կենսամիջոցների աջակցություն՝ համաձայն ՏՇ-ի:
Մշակութային ժառանգություն (ԲՄՄՑ)				
Ազդեցություններ մշակութային ժառանգության վրա	Հորատումն ու հողային աշխատանքները կարող են ակամայից վնաս հասցնել ֆիզիկական մշակութային ժառանգությանը կամ վեր հանել վտանգավոր նյութեր նախկին հողօգտագործումից: Ծրագիրն ազդեցություն չի գործի որևէ հայտնի պատմական/մշակութային հուշարձանների վրա: Ոչ նյութական մշակութային ժառանգության վրա ազդեցություններ չկան:	Հավանական	Միջին	<ul style="list-style-type: none"> - Պատահական գտածոների դեպքում - անմիջապես դադարեցնել հողային աշխատանքները և տեղեկացնել Մշակութային ժառանգության պահպանության պետական գործակալությանը և տեղական իշխանություններին: - Աշխատանքը վերսկսել միայն համապատասխան մարմիններից գրավոր հավանություն ստանալուց հետո: Չնույնականացված օբյեկտների կամ վտանգավոր նյութերի դեպքում. - Անմիջապես դադարեցնել բոլոր շինարարական աշխատանքները և տեղեկացնել արտակարգ իրավիճակների մարմիններին: - Շարունակել միայն պաշտոնական թույլտվություն ստանալուց հետո:

				<p>Պատմական/մշակութային հուշարձանների դեպքում.</p> <p>- Անցկացնել ԲևՍ սքրինինգ՝ տեղանքին բնորոշ ԲՄԿՊ-ները համապատասխանաբար լրացնելու համար, և մշակել ու իրականացնել Մշակութային ժառանգության կառավարման պլան (ՄԺԿՊ)՝ որպես ԲՄԿՊ-ների և Կ-ԲՄԿՊ-ների մաս:</p>
Սոցիալական բացառում և շահակիրների ներգրավում (ԲՄՍ1 և 10)				
Շահակիրների ոչ բավարար ներգրավում և բողոքների կառավարում	Համայնքի վաղ ներգրավման բացակայությունը կարող է հանգեցնել իրականացման մարտահրավերների և ջրօգտագործման վերաբերյալ հակասությունների:	Հավանական	Զգալի	<p>- Ի սկզբանե բոլոր շահագրգիռ կողմերին նույնականացնելու և ներգրավելու համար իրականացնել առանձին ՇՆՊ:</p> <p>- Ապահովել թափանցիկ հաղորդակցություն՝ սահմանելով ներգրավման սկզբունքները, տեղեկատվության փոխանակումը և կարծիքների հավաքագրումը Ծրագրի նախապատրաստման ընթացքում:</p> <p>- Յուրաքանչյուր ազդակիր համայնքում ստեղծել և պահպանել ԱԲԼՄ նշանակված կոնտակտային անձով:</p> <p>- Հասանելիությունն ապահովելու համար հրապարակայնորեն ցուցադրել ԱԲԼՄ կոնտակտային տվյալները:</p>

3.2.2. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՌԻՍԿԵՐԻ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ ԵՎ ՄԵՂՄԱՑՄԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ (ՇԱՀԱԳՈՐԾՄԱՆ ԵՎ ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ ՓՈԻԼ)

Հիմնական ԲնՍ ռիսկերը և ազդեցությունները, որոնք սպասվում են ՇևՊ փուլում, հատկապես 2-րդ և 3-րդ Բաղադրիչների շրջանակներում, ամփոփված են ստորև բերված աղյուսակում.

Աղյուսակ 5. ԲնՍ ռիսկերի գնահատում ՇևՊ փուլում

Հարց	Ռիսկեր և ազդեցություններ	Հավանակ անություն	Մեծություն	Մեղմացման միջոցներ
Բնապահպանական աղտոտում (ԲՄՍ1, ԲՄՍ2, ԲՄՍ3, ԲՄՍ4)				
Ջրի աղտոտում	Մակերևութային և ստորերկրյա ջրերը կարող են աղտոտվել բնական և մարդածին աղբյուրներով՝ ներառյալ պաթոգենները, թունավոր մետաղները (օրինակ՝ մկնդեղը), անիոնները (օրինակ՝ նիտրատը) և օրգանական միացությունները: Աղտոտումը կարող է առաջանալ սովորական արտանետումներից, պատահական արտահոսքերից կամ դիտավորյալ գործողություններից (օրինակ՝ դիվերսիա), ինչը կհանգեցնի ջրից առաջացած հիվանդությունների բռնկումների բաշխման համակարգում թերությունների պատճառով: Հնարավոր ռիսկերը ներառում են նաև կոյուղաջրերի և կղանքային տիղմի արտանետումները:	Հավանակ ան	Ձգալի	<ul style="list-style-type: none"> Բացահայտել աղտոտման ռիսկերը և համագործակցել պետական մարմինների հետ ջրի որակը պաշտպանելու համար: Գնահատել ջրի աղբյուրի խոցելիությունը խափանումների նկատմամբ և իրականացնել անհրաժեշտ անվտանգության միջոցներ: Ապահովել, որ ջրի մաքրման կայանները գործեն ազգային ջրի որակի չափորոշիչներին համապատասխան՝ պահպանելով համակարգի անվտանգությունն ու դիմացկունությունը: Բարձր լուծվող պինդ նյութերի պարունակությամբ թափոնների համար նախապատվությունը տալ հողային կիրառմանը՝ մակերևութային ջրեր արտահոսքի փոխարեն՝ հիմնվելով հողի, ստորերկրյա և մակերևութային ջրերի վրա ազդեցության գնահատման վրա: Հնարավորության դեպքում վերամշակել ֆիլտրերի հետվազման ջրերը և մերժված հոսքերը (ներառյալ աղային լուծույթները) մշակել՝ համաձայն ազգային կարգավորումների: Հեռացման եղանակները կարող են ներառել համայնքային կոյուղային համակարգեր, գոլորշիացում կամ ստորգետնյա ներարկում:

Հարց	Ռիսկեր և ազդեցություններ	Հավանակ անություն	Մեծություն	Մեղմացման միջոցներ
Կեղտաջրերի արտանետումներ	Ջրամատակարարման ավելացումը կհանգեցնի կենցաղային կեղտաջրերի ավելի մեծ ծավալի, որը կարող է գերբեռնել առկա ենթակառուցվածքները:	Հավանակ ան	Զգալի	<ul style="list-style-type: none"> Ներգրավել շահագրգիռ կողմերին, ներառյալ տեղական իշխանություններին և համայնքներին, կեղտաջրերի կառավարման մարտահրավերները լուծելու համար: Աջակցել փոքրածավալ կեղտաջրերի հավաքիչների (օրինակ՝ մեծ սեպտիկ հավաքիչների) և կոմունալ ծառայությունների զարգացմանը: Խթանել ջրի վերաօգտագործման նախաձեռնությունները կոմունալ նպատակներով՝ կրճատելու կեղտաջրերի արտանետումը և բարելավելու կայունությունը:
Կեղտաջրերի առաջացում ջրի մաքրումներից	Ջրի մաքրման գործընթացներից առաջացող կեղտաջրերը ներառում են գտիչի հետադարձ լվացումը, մեմբրանային գոտումից մերժված հոսքերը և իոնափոխանակման կամ հանքայնազրկումից աղաջրի հոսքերը: Այս թափոնների հոսքերը կարող են պարունակել կախված նյութեր, օրգանական նյութեր, բարձր լուծված պարունակություն, pH-ի ծայրահեղ մակարդակ և ծանր մետաղներ:	Պետք է որոշվի	Պետք է որոշվի	<p>- Իրականացնել կոյուղաջրերի և գորշ ջրերի հավաքման և կառավարման արդյունավետ համակարգեր, անկախ նրանից՝ դրանք մշակվում են առանձին, թե համակցված:</p> <p>- Եթե գորշ ջրերը կառավարվում են առանձին, ապա կիրառել աղբյուրի վերահսկման միջոցներ՝ կանխելու խնդրահարույց նյութերի արտանետումը, ինչպիսիք են յուղը, քսայուղը, խոշոր մասնիկները և քիմիական նյութերը:</p>
Պինդ թափոններ	Ջրի մաքրումը առաջացնում է պինդ թափոնների մնացորդներ՝ ներառյալ գործընթացի մնացորդները, օգտագործված գտիչ թաղանթները, սպառված միջավայրը և տարատեսակ թափոնները: Տիղմը արտադրվում է նախնական նստվածքառաջացումից, մակարդումից (օրինակ՝ շիճախառնուրդ կամ երկաթի հիդրօքսիդ), կրային փափկացումից, երկաթի/մանգանի հեռացումից և	Հավանակ ան	Զգալի	<p>- Պինդ թափոնների առաջացումը նվազագույնի հասցնելու համար օպտիմալացնել մակարդման գործընթացները:</p> <p>- Եթե թույլատրելի է և ապացուցված է ապահով հողային կիրառման միջոցով երկաթի և շիճախառնուրդային տիղմը հեռացնել գետնաջրերի և մակերևութային ջրերի աղտոտումը կանխելու համար մոդելավորման և նմուշառման միջոցով:</p> <p>- Ապահովել հատուկ հեռացում թունավոր մետաղներ (օրինակ՝</p>

Հարց	Ռիսկեր և ազդեցություններ	Հավանակ անություն	Մեծություն	Մեղմացման միջոցներ
	<p>գտումից: Այն կարող է պարունակել մկնդեղ, ծանր մետաղներ, ռադիոնուկլիդներ, կիր, պոլիմերներ և միկրոօրգանիզմներ: Սպառված միջավայրը կարող է ներառել գտիչ նյութեր (ավազ, ածուխ, դիատոմիտային հող), իոնափոխանակման խեժեր և հատիկավոր ակտիվացված ածխածին:</p>			<p>մկնդեղ, ռադիոնուկլիդներ) պարունակող տիղմի համար:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Վերականգնել ակտիվացված ածխածինը՝ օգտագործված ածխածինը վերադարձնելով մատակարարին վերաօգտագործման համար:
Ռեսուրսների արդյունավետություն (ԲՄՍ3)				
<p>Ջրի սպառման և արտանետումների ավելացում</p>	<p>Կենցաղային կեղտաջրերի չվերահսկվող արտանետումը՝ ներառյալ կոյուղաջրերը և գորշ ջրերը, կարող են առաջացնել մանրէաբանական և քիմիական աղտոտում, թթվածնի սպառում, պղտորության ավելացում և էվտրոֆիկացում ջրային համակարգերում:</p>	<p>Հավանակ ան</p>	<p>Միջին</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ապահովել ջրի դուրսբերումը ջրօգտագործման թույլտվության մեջ նշված պայմաններին համապատասխան: - Կանոնավոր մշտադիտարկման և չափման և չափման միջոցով պահպանել բնապահպանական հոսքը էկոլոգիական խաթարումը կանխելու համար:
<p>Ջրային համակարգի արտահոսքեր և ճնշման կորուստ</p>	<p>Ջրային համակարգում արտահոսքերը նվազեցնում են ճնշումը՝ խաթարելով համակարգի ամբողջականությունը և ջրի որակը՝ թույլ տալով աղտոտումը: Դրանք նաև մեծացնում են աղբյուրի ջրի պահանջարկը, քիմիական նյութերի օգտագործումը և էներգիայի սպառումը մղման և մաքրման համար:</p>	<p>Պետք է որոշվի</p>	<p>Պետք է որոշվի</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Իրականացնել պարբերական ստուգում և սպասարկում՝ արտահոսքերը վաղ հայտնաբերելու և լուծելու համար: - Առաջնահերթություն տալ խցանումների, պոմպերի խափանումների, կոյուղու գծերի պատռվածքների կամ անխուսափելի գերհոսքերի անհապաղ վերանորոգմանը: - Կանխել կոյուղաջրերի մուտքը անձրևաջրերի ջրահեռացման համակարգեր վթարների ժամանակ՝ օգտագործելով զապման միջոցներ, օրինակ՝ ավազապարկեր կամ փչվող պատնեշներ: - Ստեղծել արտահոսքի հայտնաբերման և վերանորոգման ծրագիր՝ հետևելով անցած արտահոսքերին և չհաշվառված ջրին՝

Հարց	Ռիսկեր և ազդեցություններ	Հավանակ անություն	Մեծություն	Մեղմացման միջոցներ
				<p>բարձր ռիսկայնության ոլորտները բացահայտելու համար:</p> <p>- Փոխարինել ծերացած կամ բարձր ռիսկայնության հիմնական գծերը, որոնք խոցելի են արտահոսքերի նկատմամբ՝ գտնվելու վայրի, ճնշման լարվածության կամ այլ ռիսկային գործոնների պատճառով:</p>
Համայնքի առողջություն և անվտանգություն (ԲՄՄ1, ԲՄՄ4)				
<p>Ջրից առաջացած հիվանդությունների տարածում</p>	<p>Ռիսկեր և ազդեցություններ. ջրամատակարարման և կեղտաջրերի արտանետման չափորոշիչների անբավարար կիրառումը կարող է հանգեցնել հանրային առողջության ռիսկերի, ներառյալ հիվանդությունների բռնկումները, տհաճ հոտերը, ջրհորների աղտոտումը և ենթակառուցվածքների վատթարացումը փողոցներում կամ բաց տարածքներում կեղտաջրերի արտանետման պատճառով</p>	<p>Հավանակ ան</p>	<p>Զգալի</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Շահագործել և սպասարկել ջրի բաշխման համակարգը ազգային և միջազգային ստանդարտներին համապատասխան: • Կանխել արտաքին աղտոտումը՝ ապահովելով, որ համակարգը գործում է որպես պաշտպանիչ պատնեշ: • Իրականացնել սեպտիկ տանկի պարբերական սպասարկում և կղանքային տիղմի և սեպտիկ թափոնների համակարգված հավաքման գործընթաց: • Ապահով թափոնների կառավարման արդյունավետության համար օգտագործել հավաքման համապատասխան տրանսպորտային միջոցներ, ներառյալ վակուումային տանկեր բեռնատարները և ձեռքով հրվող վակուումային քարշակները: • Կանխել շրջակա միջավայրի աղտոտումը ապահովելու համար կղանքային տիղմի և կոյուղաջրերի անվտանգ հեռացումը նշանակված մաքրման օբյեկտներում: • Սանիտարական ստանդարտները պահպանելու համար անցկացնել տիղմի պարբերական հավաքում և տեղափոխում՝ օգտագործելով ձեռքի կամ մեխանիկական մեթոդներ:

Հարց	Ռիսկեր և ազդեցություններ	Հավանակ անություն	Մեծություն	Մեղմացման միջոցներ
Պատվարի անվտանգության պահանջներ		Պետք է որոշվի	Պետք է որոշվի	-Իրականացնել ՇևՊ և ապահովել, որ ՇևՊ ընթացակարգերն արդյունավետորեն իրականացվեն - Իրականացնել արտակարգ իրավիճակների պատրաստվածության պլանը և ապահովել դրա արդյունավետ իրականացումը:

Կլիմայի փոփոխություն (ԲՄՍ1, ԲՄՍ4)

Կլիմայի փոփոխության ռիսկեր	Կլիմայի սքրինինգը բացահայտում է ծայրահեղ շոգը, երաշտները և ջրհեղեղները որպես հիմնական ռիսկեր, որոնք կարող են ազդել ենթակառուցվածքների կյանքի տևողության, սարքավորումների դիմացկունության և համայնքի առողջության և անվտանգության (ՀԱԱ) վրա:	Հավանակ ան	Զգալի	- Ինժեներական նախագծման մեջ ներառել կլիմայակայունություն՝ հետևելով Դիմացկուն ջրային ենթակառուցվածքների նախագծման համառոտագրին: - Բարձրացնել հարմարվողականությունը՝ ներդնելով վաղ նախագրուշացման համակարգեր և տրամադրելով իրական ժամանակում գոլորշիաթափանցման տվյալներ՝ օգնելու ֆերմերներին կանխատեսել ջրի պակասը, օպտիմալացնել ոռոգումը և նվազեցնել ջրի գերծախսը: - Օգտագործել դիմացկուն նյութեր, շինարարական մեթոդներ և տեղական գիտելիք՝ կլիմայական սթրես գործոններին դիմակայելու և ապագայում բարելավումների հնարավորություն ապահովելու համար: Ընտրել տեղամասեր մի քանի հասանելիության ուղիներով՝ ապահովելով, որ դրանցից առնվազն մեկը պաշտպանված է կլիմայական ռիսկերից (օրինակ՝ ասֆալտապատ ճանապարհներ՝ ջրով քշվելու վտանգի կանխման համար, կամ երթուղիներ, որոնք շրջանցում են ջրհեղեղների ենթակա տարածքները) :
----------------------------	--	---------------	-------	--

Մոցիալական բացառում և շահակիրների ներգրավում (ԲՄՍ1 և ԲՄՍ10)

Հարց	Ռիսկեր և ազդեցություններ	Հավանականություն	Մեծություն	Մեղմացման միջոցներ
Խոցելի Խմբերի Բացառում	Խոցելի խմբերը կարող են դուրս մնալ ֆինանսական կամ ֆիզիկական սահմանափակումների և վճարների ավելացման պատճառով:	Հավանական	Զգալի	Ներառել ռազմավարություններ՝ մեղմելու խոցելի խմբերի համար հնարավոր սակագնային փոփոխությունների ազդեցությունները կամ տրամադրել ժամանակավոր սուբսիդիաներ ՋՕԸ-ների, Տեղական ինքնակառավարման մարմինների (ՏԻՄ) կամ կառավարության աջակցության միջոցով: - Իրականացնել առանձին ՇՆՊ ԱԲԼՄ-ի հետ՝ խոցելի խմբերը նույնականացնելու և նախագծում նրանց բովանդակալից մասնակցությունն ապահովելու համար:

4. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՆԵՐ

Այս բաժինը նկարագրում է ուղղորդող ընթացակարգերը.

- ա. Առաջարկվող ենթանախագծերի ԲևՍ սքրինինգը,
- բ. Համապատասխան ենթանախագծային հատուկ ԲևՍ գործիքների պատրաստումը,
- գ. ԲևՍ վերանայման և հաստատման գործընթացները,
- դ. Աշխատանքների ԲևՍ մշտադիտարկում և
- ե. Բողոքների լուծումը:

4.1. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՄՈՏԵՑՈՒՄ

ԾԻԹ-ը Ծրագրի գործունեությանն առնչվող ԲևՍ ռիսկերի և հնարավոր ազդեցությունների ընդհանուր կառավարման նպատակով կօգտագործի հետևյալ մոտեցումը.

ա. Նախագծի շրջանակներում ենթակառուցվածքային ներդրումները (Բաղադրիչ 2 և 3) կհաստատվեն միայն այն դեպքում, երբ դրանք համարվում են տեխնիկապես իրագործելի՝ տեխնիկական, տնտեսական և ԲևՍ տեսանկյուններից՝ հիմնվելով իրագործելիության գնահատումների վրա:

բ. Ենթանախագծերը պետք է խուսափեն կամ նվազագույնի հասցնեն, եթե անխուսափելի է, անբարենպաստ ԲևՍ ազդեցությունները, ներառյալ հարկադիր հողի ձեռքբերումը: Ծրագիրն իրականացնող գործակալությունը պետք է ընտրի կենսունակ այլընտրանքային նախագծեր՝ բացասական ազդեցություններից խուսափելու/նվազագույնի հասցնելու և/կամ դրական ազդեցությունները բարելավելու համար դեռևս նախագծման փուլում:

գ. Բացասական ԲևՍ ազդեցությունների հնարավորություն ունեցող ցանկացած ենթանախագիծ պետք է իրականացվի համապատասխան կառավարման պլաններին և/կամ ուղեցույցներին համահունչ՝ նման ազդեցությունները կանխելու, նվազագույնի հասցնելու և մեղմելու համար:

դ. ԲևՍ կատարողականի իրականացման մշտադիտարկումը և հաշվետվությունների ներկայացումը կլինի Ծրագրի ընդհանուր վերահսկողության, մշտադիտարկման և հաշվետվողականության կարգավորումների մի մասը: Եթե չկան համակարգային անհամապատասխանության հարցեր, կարող է մոբիլիզացվել երրորդ կողմի և/կամ անկախ մոնիտոր:

ԲևՍ ընդհանուր կառավարումը ձգտում է ուղղորդել թիրախային գնահատումները և ԲևՍ գործիքների պատրաստումը՝ համաչափ հնարավոր ռիսկերի, ազդեցությունների և հիմնական զգայունության մակարդակին, ներառյալ խոցելիությունը:

Տեխնիկական աջակցության (ՏԱ) ենթանախագծերը կներառեն ԲՄՍ-ների դրույթները իրենց գործողությունների և արդյունքների մեջ:

Ենթակառուցվածքային ներդրումներ ներառող ենթանախագծերը՝ հնարավոր ԲևՍ հետևանքներով, կկառավարվեն ԲՄԿՇ-ում նկարագրված գործընթացներին համահունչ: Մա կարող է ներառել տեղամանքին բնորոշ ՇՄՍԱԳ հաշվետվությունների և/կամ ԲՄԿՊ-ների պատրաստումը՝ ԲՄՍ-ների դրույթներին համահունչ:

4.1.1. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ, ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ, ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ և ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐԱՌՈՒՄԸ ՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ԱԶԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿՈՒՄ

ԲՄՍ1-ին համապատասխան՝ Ծրագրի շրջանակներում տրամադրվելիք ՏԱ-ի շրջանակն ու արդյունքները սահմանող առաջադրանքի պայմանները (ԱՊ), աշխատանքային պլանները և այլ գործընթացներ պետք է մշակվեն այնպես, որ տրամադրվող խորհրդատվությունը և այլ աջակցությունը համապատասխան լինեն կիրառելի ԲՄՍ-ներին: ՏԱ-ի արդյունքները պետք է հիմնավորվեն իրենց հնարավոր ԲՄ հետևանքների մանրակրկիտ ըմբռնմամբ՝ տեղեկացված գնահատումների և շահագրգիռ կողմերի հետ խորհրդատվությունների միջոցով, և պետք է ներառեն առաջարկություններ՝ կիրառելի ԲՄՍ-ներին համապատասխան հնարավոր ազդեցությունները լուծելու համար: Դրանք կարող են ներառել տեխնիկական ներդրումներ քաղաքականության, ոլորտային ռազմավարության, աշխատանքային պլանների և կարողությունների զարգացման վերաբերյալ: Քանի որ Ծրագիրը նաև կֆինանսավորի Տեխնիկատնտեսական հիմնավորումների (ՏՀ) և Մանրամասն նախագծերի փաստաթղթերի (ՄՆՓ) պատրաստումը՝ 2-րդ և 3-րդ Բաղադրիչների շրջանակներում ենթակառուցվածքների ֆինանսավորման շրջանակը պլանավորելու համար, ՇՄՍԱԳ-ները պետք է իրականացվեն, և ԲՄԿՊ-ները պետք է պատրաստվեն՝ ԲՄՍ համապատասխան դրույթներն արձարծելու նպատակով: ՇՄՍԱԳ իրականացման և ԲՄԿՊ-ների մշակման ԱՊ-ները պետք է ներառեն հանրայնացում, շահակիրների հետ խորհրդատվություն, փորձագիտական խմբերի հրավիրում և այլն ՏԱ-ի իրականացման կարևոր փուլերում:

ՏԱ արդյունքների որակը՝ ներառյալ ԲնՍ ասպեկտների ընդգրկումը, պետք է բավարար լինի ՀԲ-ին: Եթե Նախագծով ֆինանսավորվող ՏԱ-ն ներդրումներ է նախատեսում շինարարական աշխատանքների համար, սակայն վերջիններս չեն իրականացվում Ծրագրի շրջանակներում, Ծրագրի պատասխանատվությունը չի տարածվում այն հետագա փոփոխությունների վրա, որոնք ՏԱ արտադրանքները կարող են կրել ապագայում, և իրականացվող աշխատանքների ՀԲ ԲՄ Շրջանակին համապատասխանության ապահովման վրա:

4.1.2. ԵՆԹԱԾՐԱԳՐԵՐԻ ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ և ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԱՔՐԻՆԻՆԳ

Ենթակառուցվածքային ներդրումներ ներառող ենթանախագծերը կսքրինինգավորվեն՝

ա. բացառման ցուցակի և Ծրագրի ռիսկի դասակարգման դեմ ֆինանսավորման իրավասությունը որոշելու համար (բարձր ռիսկայնության ենթանախագծեր չեն կարող աջակցվել ՋՈԾԲ ծրագրի կողմից):

բ. Նույնականացնելու հիմնական ԲնՍ ռիսկերը և հնարավոր ազդեցությունները և որոշելու այս ռիսկերի գնահատման և կառավարման համար համապատասխան ԲնՍ գործիքները:

Հիմնվելով այս սքրինինգի/դիտագնման արդյունքների վրա՝ ԾԻԹ-ը որոշումներ կկայացնի յուրաքանչյուր ենթանախագծային ներդրման/գործողությունների համար պահանջվող գնահատման տեսակների և շրջանակի ու գործիքի վերաբերյալ:

Քայլ 1. Ենթանախագծի տեղեկատվության և իրավասության սքրինինգ

Ենթանախագծերի վերաբերյալ հիմնական տեղեկատվությունը կտրամադրվի որպես Ծրագրի տարեկան աշխատանքային պլանի մաս, որը պետք է վերանայվի ԾԻԹ ԲնՍ մասնագետների կողմից: Այս տեղեկատվությունը կորոշակիացնի ԲնՍ իրավասության և տեխնիկական սքրինինգի գործընթացը:

Ծրագրի բացառման ցուցակը (տես Հավելված 1) կօգտագործվի և կտարածվի ԾԻԹ-ի կողմից՝ ապահովելու համար, որ անիրավասու ենթանախագծերը դադարեցվեն և բացառվեն զգալի, բարդ,

անդառնալի և/կամ աննախադեպ անբարենպաստ ԲևՍ ազդեցություններ ունեցող գործողությունները: Այս քայլին հաջորդելով՝ կնույնականացվեն ընտրված ենթանախագծերը, որոնք երաշխավորում են հետագա տեխնիկական սքրինինգը՝ պահանջվող տեղանքին բնորոշ գնահատումները և կառավարման պլանները որոշելու համար:

Քայլ 2. Տեխնիկական սքրինինգ և գործիքի որոշում

ԾԻԹ ԲևՍ մասնագետները՝ ՏԿԵՆ-ում և ՋԿ-ում համապատասխան տեխնիկական մասնագետների և/կամ կոնսուլտայիրն անձանց հետ համագործակցելով, կիրականացնեն ԲևՍ տեխնիկական սքրինինգ՝ օգտագործելով ենթանախագծերի սքրինինգի գործիք (տես Հավելված 2)՝ ԲևՍ ռիսկերը և հնարավոր ազդեցությունները գնահատելու և կոնկրետ ենթանախագծի համար մշակվելիք ռիսկերի կառավարման համապատասխան գործիքները որոշելու համար:

Բնապահպանական և սոցիալական ռիսկերի սքրինինգ

ԲևՍ ռիսկերի սքրինինգը կանցկացվի ենթանախագծի համար պահանջվող գնահատման և պլանավորման մակարդակը որոշելու համար՝ առնչվող ռիսկերի նշանակությանը և հնարավոր ազդեցություններին համաչափ: ԲևՍ ռիսկերի սքրինինգը երկքայլ գործընթաց է, որը սկսվում է բացառման չափանիշների դեմ սքրինինգով, որին հաջորդում է տեղամասային հատուկ ռիսկերի սքրինինգը:

Վերջինս հաշվի կառնի i) առաջարկվող ենթանախագծային գործողությունների տեսակը, գտնվելու վայրը, զգայունությունը և մասշտաբը. ii) հնարավոր ԲևՍ ռիսկերի և ազդեցությունների բնույթն ու մեծությունը. iii) պատասխանատու իրականացնող կազմակերպությունների՝ նման ռիսկերը և ազդեցությունները ԲՄՍ-ներին համապատասխան ձևով կառավարելու կարողությունը. և iv) ռիսկի այլ ոլորտներ, որոնք կարող են վերաբերել ԲևՍ մեղմացման միջոցառումների և արդյունքների իրականացմանը՝ կախված կոնկրետ ենթանախագծից և այն համատեքստից, որում այն պատրաստվում է:

Հետևյալ չափանիշները ուղղորդում են ԾԻԹ-ին ենթանախագծի ռիսկի դասակարգումը որոշելու համար.

Աղյուսակ 6. Ենթանախագծի ռիսկի դասակարգում

Ռիսկի դասակարգում	Նկարագրություն	Ոլորտային օրինակների նկարագրություն
Բարձր	Մարդու կամ շրջակա միջավայրի առողջության վրա զգալի բացասական ռիսկերի և ազդեցությունների լայն շրջանակ՝ ներառյալ i) երկարաժամկետ, մշտական և/կամ անդառնալի և անհնար է ամբողջությամբ խուսափել նախագծի բնույթի պատճառով. ii) լայնածավալ և/կամ տարածական ընդգրկման. iii) զգալի բացասական կուտակային ազդեցություններ կամ անդրասահմանային ազդեցություններ. և iv) մարդու առողջության և/կամ շրջակա միջավայրի վրա լուրջ բացասական հետևանքների բարձր հավանականություն (օրինակ՝ դժբախտ պատահարների, թունավոր թափոնների հեռացման և այլն պատճառով) Նախագծի որոշ զգալի ԲևՍ ռիսկեր և բացասական ազդեցություններ հնարավոր չէ մեղմել, կամ հատուկ մեղմացման միջոցները պահանջում են բարդ և/կամ	Կարգավորող ջրամբարներ՝ կենսամիջոցների վրա զգալի ազդեցություններով, ոռոգման նոր ջրանցքների կառուցում, թափոնների մաքրման հիմնական կայաններ:

Ռիսկի դասակարգում	Նկարագրություն	Ոլորտային օրինակների նկարագրություն
	<p>չապացուցված մեղմացում, փոխհատուցման միջոցառումներ կամ տեխնոլոգիա, կամ բարդ սոցիալական վերլուծություն և իրականացում:</p>	
Ջգալի	<p>Ծրագիրը կարող է այնքան բարդ չլինել, որքան Բարձր ռիսկայնության նախագծերը, դրա ԲևՄ ազդեցությունները կարող են ավելի փոքր լինել (մեծից մինչև միջին), և գտնվելու վայրը կարող է չգտնվել այնքան բարձր զգայուն տարածքում, և որոշ ռիսկեր և ազդեցություններ կարող են զգալի լինել: Մա կախված է նրանից, թե արդյոք ռիսկերը և հնարավոր ազդեցություններն ունեն հետևյալ բնութագրերի մեծ մասը կամ բոլորը. i) հիմնականում ժամանակավոր, կանխատեսելի և/կամ շրջելի են, և նախագծի բնույթը չի բացառում դրանցից խուսափելու կամ դրանք շրջելու հնարավորությունը. ii) բացասական սոցիալական ազդեցությունները կարող են առաջացնել սոցիալական հակամարտության, վնասի կամ մարդու անվտանգության ռիսկի սահմանափակ աստիճան. iii) միջին մեծության և/կամ տարածական ընդգրկման. iv) մարդու առողջության և/կամ շրջակա միջավայրի վրա լուրջ բացասական հետևանքների միջինից ցածր հավանականություն կա (օրինակ՝ դժբախտ պատահարների, թունավոր թափոնների հեռացման և այլն պատճառով), և առկա են հայտնի և հուսալի մեխանիզմներ՝ նման դեպքերը կանխելու կամ նվազագույնի հասցնելու համար: Մեղմացուցիչ և/կամ փոխհատուցման միջոցառումները կարող են մշակվել ավելի հեշտությամբ և ավելի հուսալի լինել, քան բարձր ռիսկայնության ենթանախագծերինը:</p>	<p>Կարգավորող ջրամբարներ՝ կենսամիջոցների վրա որոշակի ազդեցություններով և որոշ ֆիզիկական տեղահանմամբ (այսինքն՝ գյուղատնտեսական հողեր), ջրանցքների վերակազմավորում, նոր ՋՋ ցանցերի տեղադրում՝ թերապասարկվող տարածքներին սպասարկելու համար: Գյուղական ՋՋ-ների ընդլայնումը և բարելավումը կարող է բարձրացնել սննդանյութերի և աղտոտիչների մակարդակը արտահոսքի կետերում՝ ազդելով ջրի որակի վրա, մինչդեռ մակերևութային կամ ստորերկրյա ջրի աղբյուրներից ջրի արդյունահանման ավելացումը կարող է խաթարել էկոհամակարգերը և ստեղծել ջրօգտագործման մրցակցություն՝ հնարավոր երկարաժամկետ ազդեցություններով:</p>
Միջին	<p>Մարդու և/կամ շրջակա միջավայրի առողջության վրա հնարավոր ռիսկերը և բացասական ազդեցությունները հավանական չէ, որ զգալի լինեն: Դա պայմանավորված է նրանով, որ Նախագիծը բարդ և/կամ մեծ չէ, չի ներառում գործունեություն, որը մարդկանց կամ շրջակա միջավայրին վնասելու մեծ ներուժ ունի, և գտնվում է շրջակա միջավայրի կամ սոցիալապես զգայուն տարածքներից հեռու: Այդ իսկ պատճառով, հնարավոր ռիսկերը և ազդեցությունները և խնդիրները հավանական է, որ ունենան հետևյալ բնութագրերը. i) կանխատեսելի են և սպասվում է, որ կլինեն ժամանակավոր և/կամ շրջելի. ii) փոքր մեծության. iii) տեղանքին բնորոշ՝ առանց Ծրագրի տարածքից դուրս ազդեցությունների հավանականության. և iv) մարդու առողջության և/կամ շրջակա միջավայրի վրա լուրջ բացասական</p>	<p>Միջին մասշտաբի ջրանցքների և համակարգերի արդիականացում (այսինքն՝ վերականգնում, սարքավորումների վերանորոգում, երեսպատում և այլն)՝ աննշան կենսամիջոցների ազդեցությամբ, փոքր ուղեգծում, առկա ՋՋ ցանցերի վերականգնում:</p>

Ռիսկի դասակարգում	Սկարագրություն	Ոլորտային օրինակների նկարագրություն
	<p>հետևանքների ցածր հավանականություն (օրինակ՝ չեն ներառում թունավոր նյութերի օգտագործումը կամ հեռացումը, կանխատեսվում է, որ անվտանգության սովորական նախագուշակյան միջոցները բավարար կլինեն դժբախտ պատահարները կանխելու համար և այլն): Ծրագրի ռիսկերը և ազդեցությունները կարող են հեշտությամբ մեղմվել կանխատեսելի ձևով:</p>	
Ցածր	<p>Մարդկանց և/կամ շրջակա միջավայրի վրա հնարավոր բացասական ռիսկերը և ազդեցությունները հավանական է, որ կլինեն նվազագույն կամ աննշան: Այս Ծրագրերը՝ քիչ կամ բացասական ռիսկերով և ազդեցություններով ու խնդիրներով են, սկզբնական սկրինինգից հետո հետագա բնապահպանական և սոցիալական գնահատում չեն պահանջում:</p>	<p>Ոռոգման ջրանցքի և ՋՁ ցանցերի փոքր վերականգնում՝ առանց հողի ձեռքբերման և ծառայությունների հիմնական խաթարման:</p>

Տեղանքին բնորոշ ՇՄՍԱԳ՝ ԲՄԿՊ-ի հետ միասին կպահանջվի ենթանախագծերի համար, որոնք դասակարգված են որպես զգալի ռիսկ՝ հնարավոր ռիսկերն ու ազդեցությունները լուծելու և/կամ բնապահպանական թույլտվության վերաբերյալ ազգային օրենքի պահանջները բավարարելու համար: Առանձին ԲՄԿՊ կպատրաստվի միջին ռիսկայնության ենթանախագծերի համար, եթե որոշակի գործունեությունը չներկայացնի հստակ ԲևՍ ռիսկեր, որոնք պահանջում են ՇՄՍԱԳ: ԲՄԿԳ-ը կընդունվի ցածր և որոշ միջին ԲևՍ ռիսկեր ունեցող ենթանախագծերի համար, եթե վերանորոգման և/կամ վերականգնման գործունեությունը չառաջացնի տեղանքին բնորոշ ԲՄԿՊ պահանջող ԲևՍ ռիսկեր:

Հողերի ձեռքբերման և տարաբնակեցման սքրինինգ

Սքրինինգի գործընթացը կներառի կադաստրային քարտեզների համապարփակ գնահատում և դաշտային ստուգում՝ որոշելու համար, թե արդյոք ենթանախագիծը պահանջում է հողի ձեռքբերում և/կամ հավանական է, որ կհանգեցնի ներկայումս առաջարկվող տեղամասն օգտագործող մարդկանց ֆիզիկական և/կամ տնտեսական տեղահանման: Կադաստրային քարտեզների ստուգումը կապահովի, որ հողի սեփականության բոլոր գրառումները արդիական են և ճշգրիտորեն արտացոլում են ազդակիր անձանց սեփականությունը, օգտագործումը և իրավունքները: Սեփականության վկայականների պատճենները կամ հողի նկատմամբ իրավունքները մատնանշող ցանկացած համապատասխան փաստաթղթեր կկցվեն սքրինինգային հաշվետվություններին և/կամ ԲևՍ պլաններին: Եթե հողի ձեռքբերումը կամ տեղահանումը նույնականացվի որպես հնարավոր ազդեցություն, ապա կպատրաստվի ՏՊ՝ նախագծի համար ՏՇ-ում նշված կարգով: ՏՊ-ի համար պահանջվող մասշտաբը, մանրամասնության մակարդակը և խորհրդատվությունները կորոշվեն հողի ձեռքբերման հետ կապված շրջանակի և ռիսկերի հիման վրա: ՏՊ-ն կուղղորդի հողի ձեռքբերման գործընթացը և ազդեցության ենթակա անձանց փոխհատուցումն՝ ապահովելով, որ առկա են բոլոր անհրաժեշտ իրավական և սոցիալական մեղմացման միջոցները: ՏՊ-ն կկենտրոնանա մեղմացման միջոցառումների վրա, ինչպիսիք են փոխհատուցումը, հողի փոխարինումը և կենսամիջոցների վերականգնումը:

Պատվարի անվտանգություն

Նախագծի 3-րդ Բաղադրիչի շրջանակներում ոռոգման ջրամբարների համար նոր պատվարների դեպքում, որոնք կարող են առաջացնել անվտանգության ռիսկեր, ինչպիսիք են անսովոր մեծ ջրհեղեղների կառավարման պահանջը, բարձր սեյսմիկության գոտում գտնվելը, բարդ և դժվար պատրաստվող հիմքերը կամ ստորին հատվածում զգալի ազդեցությունների հնարավորությունը, ԾԻԹ-ն կներգրավի փորձառու և իրավասու մասնագետների նախագծման և շինարարության վերահսկողության համար և կպահանջի պատվարի սեփականատիրոջից ընդունել և իրականացնել պատվարի անվտանգության միջոցառումներ պատվարի և հարակից աշխատանքների նախագծման, մրցույթների, կառուցման, շահագործման և սպասարկման ընթացքում: Համաձայն ԲՄՄ4-ի՝ այս պատվարները կպահանջեն (i) փորձագետների անկախ խմբի (Խումբ) կողմից պատվարի հետազոտման, նախագծման և կառուցման և գործողությունների մեկնարկի վերանայումներ. (ii) հետևյալ մանրամասն պլանների պատրաստում և իրականացում.

- շինարարության վերահսկման և որակի ապահովման պլան
- գործիքավորման պլան
- շահագործման և սպասարկման պլան. և
- արտակարգ իրավիճակների պատրաստվածության պլան:

(iii) մատակարարների նախապես որակավորում գնումների և մրցույթների ժամանակ. և (iv) պատվարի պարբերական անվտանգության ստուգումներ ավարտից հետո և անվտանգության թերությունները լուծելու համար անհրաժեշտ միջոցների իրականացում: Ծրագրի 3-րդ Բաղադրիչի շրջանակներում կառուցվելիք ցանկացած այլ նոր պատվարների համար, կընդունվեն և կիրականացվեն GIIP-ին համապատասխան որակավորում ունեցող ինժեներների կողմից մշակված պատվարի անվտանգության միջոցները:

Մշակութային ժառանգություն

Այն դեպքում, երբ առաջարկվող ՈՀ-ները և ՋՋ ենթակառուցվածքները կարող են հնարավոր ազդեցություն ունենալ հայտնի մշակութային ժառանգության վրա.

- Մշակութային ժառանգության վայրերում և դրանց շրջակայքում աշխատանքների նախագծերը կներկայացվեն Կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարարություն (ԿԳՄՄՆ) վերանայման և համաձայնության համար՝ ապահովելու համար, որ Նախագծի միջամտությունները բացասաբար չեն ազդում պատմական շենքերի կառուցվածքային ամբողջականության վրա, չեն խաթարում դրանց ժառանգական արժեքը կամ բացասաբար չեն ազդում դրանց գեղագիտական տեսքի վրա:
- Եթե աշխատանքների որոշ ասպեկտներ կարող են ազդել կրոնական շենքերի, գույքի և/կամ օգտագործողի իրավունքների վրա, որոնք պատկանում են Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցուն, ապա կներկայացվեն Եկեղեցուն վերանայման և համաձայնության համար: Եթե մշակութային ժառանգության վայրում կամ դրա շրջակայքում աշխատանքները վտանգ են ներկայացնում ժառանգական շենքի կամ դրա առանձին տարրերի ֆիզիկական վնասվածքի համար, ապա կտրամադրվի պաշտպանիչ պատշաճ ծածկույթ: Նաև, եթե շենքերի ներսում տեղադրված իրերը վտանգ են ներկայացնում նման իրերի անվտանգության և/կամ պաշտպանության համար, ապա դրանց տեղամասից հեռացման և ժամանակավոր անվտանգ պահեստավորման պլանը կմշակվի նախապես (ներառվելու է ՇՄՄԱԳ փաստաթղթերի կազմում) և կիրականացվի մինչև տեղամասում շինարարության կապալառուի մոբիլիզացումը:
- Նման վայրերի համար մշակութային ժառանգության կառավարման պլանը կինտեգրվի տեղանքին բնորոշ ԲՄԿՊ-ներում:

- Ցանկացած գործողությունների համար, որը կարող է ազդել մշակութային ժառանգության վրա, ներառյալ պատմական կառույցները, գերեզմանները, սրբավայրերը և այլ մշակութային նշանակություն ունեցող վայրերը, տեղական համայնքների հետ խորհրդատվություններ կանցկացվեն՝ ապահովելու համար, որ հաշվի են առնվում նրանց տեսակետները, և գործունեությունը համապատասխանեցվում է դրանց: Պատահական գտածոներ. եթե հողային աշխատանքների ընթացքում պատահական գտածո է հանդիպում, ապա կապալառուն պարտավոր կլինի դադարեցնել բոլոր գործողությունները և անմիջապես տեղեկացնել ԾԻԹ-ին: ԾԻԹ-ն անհապաղ տեղեկատվություն կփոխանցի ԿԳՄՄՆ-ին և նախարարությունից ստանալով հետագա գործողությունների ընթացքի վերաբերյալ պաշտոնական ուղղորդում և կտեղեկացնի ՀԲ-ին: Աշխատանքները կվերսկսվեն ԿԳՄՄՆ-ից գրավոր ծանուցում ստանալուց հետո, որով հավաստվում է, որ արտեֆակտների պեղման և հեռացման և/կամ դրանց տեղում պահպանման համար պահանջվող բոլոր հրատապ գործողությունները ավարտված են:

Թափոնների կառավարում

- Թափոնները, ներառյալ փոխարինված խողովակներից ասբեստ պարունակող նյութերը (ԱՊՆ) և ջրանցքների վերականգնումից օրգանական բեկորները, կկառավարվեն ազգային կանոնակարգերին, ՀԲ ԲՄՄ-ներին և Եվրոպական Միության (ԵՄ) ստանդարտներին համապատասխան: Հեռացումը կհետևի ԲՄԿՇ ընթացակարգերին՝ ապահովելու համար անվտանգ մշակումը, փոխադրումը և հեռացումը նշանակված տեղամաս:
- Թափոնների կառավարման պլանները (ԹԿՊ) կինտեգրվեն տեղանքին բնորոշ ԲՄԿՊ-ներում՝ ներառյալ հողի և ջրի աղտոտումը կանխելու մեղմացման միջոցները: Կապալառուները պատասխանատու կլինեն իրականացման և անհրաժեշտ թույլտվությունների ձեռքբերման համար:
- Պաշտպանիչ միջոցներ կկիրառվեն զգայուն ընկալիչների մոտակայքում, ինչպիսիք են ջրային տարածքները, գյուղատնտեսական հողերը կամ բնակելի տարածքները՝ աղտոտման ռիսկերը մեղմելու համար:
- Եթե վտանգավոր թափոններ հայտնաբերվեն անսպասելիորեն, ապա կապալառուները պետք է դադարեցնեն աշխատանքը և տեղեկացնեն ԾԻԹ-ին, որը կհամակարգի մարմինների հետ պատշաճ կառավարման համար մինչև գործողությունների վերսկսումը:

Կենսաբազմազանության կառավարում

Եթե առաջարկվող ՈՀ-ները և ՋՋ ենթակառուցվածքներն ազդում են կենսաբազմազանության վրա.

- Կենսաբազմազանության ռիսկերը՝ ներառյալ հողի մաքրումից բնակավայրերի խաթարումը, բուսականության հեռացումը և ենթակառուցվածքների զարգացումը փոփոխված, բնական կամ կրիտիկական բնակավայրերի տարածքների կամ բուֆերային գոտիների և Ռամսարի վայրերի պաշտպանիչ գոտիների մոտակայքում կամ ներսում, կգնահատվեն ԲևՄ սքրինինգի գործընթացի միջոցով: Տեսակների հետազոտություններ կանցկացվեն՝ կանխելու կրիտիկական բնակավայրերի վրա ազդեցությունները, և բնապահպանական առումով զգայուն տարածքների մոտակայքում կառուցման համար կկիրառվեն բացառման չափանիշներ:
- Կենսաբազմազանության կառավարման պլանները (ԿԿՊ) կինտեգրվեն տեղանքին բնորոշ ԲՄԿՊ-ներում, որոնք կներառեն կենսաբազմազանությունը պաշտպանելու մեղմացման միջոցներ: Առանձին ԿԿՊ կպատրաստվի, եթե սկրինինգի միջոցով հայտնաբերվեն զգալի ռիսկեր:

- Ջրի հեռացման միջոցառումները կգնահատվեն ՇՄՍԱԳ-ների միջոցով՝ կանխելու բնական ջրային աղբյուրների սպառումը և նվազագույնի հասցնելու էկոհամակարգի խաթարումները: Մեղմացման միջոցները կինտեգրվեն նախագծի նախագծման մեջ՝ GIIP-ին համահունչ լինելու համար:

Քայլ 3. Գործիքների Պատրաստում

Վերոնշյալ սրբինհինգի հիման վրա ԾԻԹ-ն կորոշի.

- արդյոք տեղանքին բնորոշ ՇՄՍԱԳ՝ ԲՄԿՊ-ի հետ միասին (տես Հավելված 3), պետք է պատրաստվի՝ ԲՄՍ համապատասխան դրույթները և/կամ ազգային պահանջներն արձարծելու համար: Անհրաժեշտության դեպքում ԾԻԹ-ը կներգրավի որակավորում ունեցող և անկախ փորձագետների՝ հիմնվելով հնարավոր ռիսկերի և ազդեցությունների մասշտաբի և բարդության վրա:

ԿԱՍ

- առանձին ԲՄԿՊ պետք է պատրաստվի՝ ԲՄՍ համապատասխան դրույթներն արձարծելու համար (տես Հավելված 4-ը ձևանմուշի համար).

ԿԱՍ

- Հավելված 5-ում տրամադրված ԲՄԿԿ-ը կընդունվի ենթանախագծերի համար՝ լուծելու համար ցածր և որոշ միջին ԲՄ ռիսկերը:
- Եթե նախատեսվում է հողի ձեռքբերում, ապա ՏՊ պետք է պատրաստվի՝ համաձայն ՏՇ-ի:

Ենթանախագծի մակարդակում հնարավոր ԲնՍ ազդեցությունները կգնահատվեն՝ հիմնվելով ենթանախագծի վրա (ներառյալ գործառնական պարամետրերը), հիմնական պայմանների և ընկալիչի զգայունության վրա: Հնարավոր ազդեցությունները կբնութագրվեն ըստ i) տեսակի (ուղղակի կամ անուղղակի. դրական կամ բացասական). ii) տևողության/ժամանակային շրջանակի (մշտական կամ ժամանակավոր (կարճաժամկետ կամ երկարաժամկետ)). iii) աշխարհագրական տարածման (տեղական, մարզային կամ ազգային). և iv) նշանակության (ցածր, միջին, զգալի): Բացասական հնարավոր ազդեցություններից խուսափելու, դրանք նվազեցնելու կամ մեղմելու և օգուտները բարելավելու առաջարկվող միջոցները կսահմանվեն նախագծման, կառուցման և շահագործման փուլերի համար:

Բանկի պահանջով ենթանախագծային գործիքները կարող են վերանայվել և հաստատվել ՀԲ-ի կողմից:

Քայլ 4. ԲՄԱԱ-ի ներառումը գնումների մեջ

ԲնՍ գործիքներում և/կամ ԲՄԿԿ-ում նշված կառավարման միջոցառումները կորոշեն մրցութային փաստաթղթերի ԲՄԱԱ պահանջները՝ համաձայն ՀԲ Գնումների ուղեցույցների, ներառյալ.

- ԲՄԱԱ կառավարման ռազմավարությունների և իրականացման պլանների (ԿՌԻՊ) ներկայացում, որոնք պահանջվում են նախագծի ԲՄԱԱ հիմնական ռիսկերը կառավարելու համար՝ որպես մրցութի/առաջարկի մաս.
- Բյուջետավորում ծավալաթերթի մասնագրերում ներառված ԲՄԱԱ արդյունքների համար: Անհրաժեշտության դեպքում ժամանակավոր գումարների միջոցով առանձին բյուջետավորում կարող է պահանջվել ռիսկերի և ազդեցությունների կառավարման համար, երբ բյուջետավորումը հնարավոր չէ որոշել մրցութի փուլում:

- ԲՄԱԱ հիմնական անձնակազմ, որը պահանջվում է ԲՄԱԱ պահանջները իրականացնելու համար. և
- ԲՄԱԱ հաշվետվողականության մատրիցներ և պահանջներ:

ԲՄԿՇ-ն ներառում է ստանդարտ ԲՄԱԱ դրույթներ, որոնք կկազմեն մրցութային փաստաթղթերի մի մասը: Նախատեսված աշխատանքների ԱՊ-ները ներառյալ՝ մրցութային փաստաթղթերի նախագծերը կվերանայվեն ԾԻԹ-ի ԲևՍ մասնագետների կողմից:

Հետևյալ քայլերը (տես Աղյուսակ 7) արտացոլում են հիմնական պահանջները, որոնք պետք է կատարվեն ԾԻԹ-ի ԲևՍ մասնագետների կողմից, ովքեր պատասխանատու կլինեն ԲՄԿՊ-ների և/կամ ԲՄԳԿ-ների հիմնական դրույթները և ԲՄ ռիսկերի և ազդեցությունների կառավարման տեխնիկական առաջարկությունները գնումների ընդհանուր գործընթացում և պայմանագրի իրականացման մեջ ներառելու համար:

Աղյուսակ 7. ԲևՍ միջոցառումների ներառման գործողությունները շինարարական աշխատանքների գնումներում

Պայմանագրային գործընթացի փուլ	Գործողություններ ԾԻԹ-ի կողմից (Բնապահպանական և սոցիալական մասնագետներ և գնումների մասնագետներ)
Մինչև մրցույթը	<ul style="list-style-type: none"> • Ապահովել, որ ԱՊ-ները հստակ սահմանեն վերահսկող ինժեների պատասխանատվությունները ենթանախագծի ԲՄԿՊ-ում և/կամ ԲՄԳԿ-ում, ԱԿԸ-ում և/կամ տեխնիկական նախագծման այլ նկատառումներում պահանջվող ԲևՍ ասպեկտների վերաբերյալ վերահսկողության և հաշվետվությունների վերաբերյալ: • Ապահովել, որ ԱՊ-ներում նշված վերահսկող ինժեների թիմի հմտությունների համադրությունը ներառում է հիմնական անձնակազմ՝ որակավորված և փորձառու նմանատիպ նախագծերի կառավարման հարցում, և ցուցադրում է ԲևՍ հարցերը կառավարելու կարողություն, ներառյալ ՀԱԱ-ին և աշխատանքին վերաբերող հարցերը:
Մրցութային փաստաթղթերի պատրաստում	<ul style="list-style-type: none"> • Վերանայել մրցութային փաստաթղթերում ներառված պայմանագրային պայմանները, հետևյալ նպատակով. <ul style="list-style-type: none"> - Ապահովել, որ ԲՄԿՊ-ում, ԲՄԳԿ-ում և/կամ տեխնիկական այլ առաջարկություններում և ԱԿԸ-ում ընդհանուր դրույթներում համապատասխան մեղմացման միջոցառումները արտացոլված լինեն և բյուջետավորված լինեն պայմանագրում: - Ապահովել, որ ԲՄԿՊ-ն, ԲՄԳԿ-ը և տեխնիկական բնութագրերում այլ համապատասխան դրույթներ կազմում են մրցութային փաստաթղթերի մասը և հստակորեն նշված են դրանցում: - Նույնականացնել համապատասխան դրույթներն ԱԿԸ-ում (աշխատողներ, ճամբարներ, մանկական և հարկադիր աշխատանք, անվտանգություն, բողոքների լուծում և այլն), որոնք սահմանում են կապալառուի պատասխանատվությունը, և բացահայտել ցանկացած բացեր, անհամապատասխանություններ կամ մտահոգության ոլորտներ, որոնք կարող են լուծվել «պայմանագրի հատուկ պայմաններում» և/կամ տեխնիկական բնութագրերում լրացուցիչ դրույթների միջոցով:

Պայմանագրային գործընթացի փուլ	Գործողություններ ՄԻԹ-ի կողմից (Բնապահպանական և սոցիալական մասնագետներ և գնումների մասնագետներ)
	<p>- Ներառել պահանջ, որ բոլոր աշխատողները ստորագրեն վարքագծի կանոնակարգեր, որոնք կարգավորում են վարքագիծը և նույնականացնում են պատժամիջոցները:</p> <p>- Հստակորեն նշել, որ ՄՇԲ/ՄՈ-ի վերաբերյալ վերապատրաստման ծրագրերը, փոխանցվող հիվանդությունների կանխարգելումը, վարքագծի կանոնակարգերը և այլն կիրականացվեն կապալառուի կողմից, և համապատասխան փորձագետներ կվարձվեն նման գործունեություն իրականացնելու համար:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Ապահովել, որ պայմանագրի պայմանները հստակ սահմանեն, թե ինչ տեսակի տուգանքի կենթարկվի կապալառուն, եթե չեն պահպանվում ԲՄԿՊ-ի, ԲՄԳԿ-ի, ԱԿԸ-ի և կապալառուների համար այլ համապատասխան դրույթների և Կապալառուի ԲՄԿՊ-ի (Կ-ԲՄԿՊ) դրույթները, ներառյալ ենթակապալառուների կողմից: Սա կարող է ներառել ուղղակի խթաններ կապալառուների համար՝ ԲնՍ հարցերում վատ կատարողականի համար տուգանքների կամ Կ-ԲՄԿՊ համապատասխանության համար հատուկ Կատարողականի Ապահովագրության տեսքով: ● Ապահովել, որ մրցութային փաստաթղթերը պարզաբանեն կապալառուի պատասխանատվությունները՝ ԲՄԿՊ-ի և/կամ ԲՄԳԿ-ի, ԱԿԸ-ի հիման վրա Կ-ԲՄԿՊ պատրաստելու և պահպանելու համար, և որ ոչ մի շինարարական աշխատանք չի սկսվի, քանի դեռ վերահսկող ինժեների կողմից չի հաստատվել Կ-ԲՄԿՊ-ն: ● Ապահովել, որ մրցութային փաստաթղթերը մանրամասնեն, թե ինչպես պետք է կապալառուն և վերահսկող ինժեները մշտադիտարկում անցկացնեն և հաշվետվություններ ներկայացնեն տեղական համայնքի վրա ազդեցությունների, աշխատուժի ներհոսքի և աշխատողների ճամբարների հետ կապված հարցերի վերաբերյալ: ● Առաջարկել Պայմանագրի կառավարման ՀԿՑ-ներ՝ արտացոլելով պայմանագրին և մշտադիտարկման պլանին բնորոշ հարցերն ու ռիսկերը:
Մրցույթի գնահատում	<ul style="list-style-type: none"> ● Վերանայել և ստուգել առաջարկվող մասնակցին, որ ԿՌԻՊ-ներին (կամ համարժեք կառավարման պլաններին) վերաբերող փաստաթղթերը, իրականացման կարողությունները և կապալառուի այլ պարտավորությունները, որոնք պահանջվում են ներկայացնել մրցույթի հետ, բավականաչափ մանրամասն են և ընդգրկում են պայմանագրային պահանջները: ● Պահանջել, որ կապալառուի ներկայացուցիչը կամ համայնքի հետ կապերի անձնակազմը կարողանա հաղորդակցվել հայերեն լեզվով: ● Ստուգել, որ պայմանագրի կառավարման շրջանակը հստակորեն նույնականացնում է հաղորդակցման ուղիները, և որ դրանք ձևականացված են, և իրականացվում է հետևողական գրառում: ● Ապահովել, որ կապալառուն բավարարի Ծրագրի ԱԱԱ կարողության և փորձի վերաբերյալ պահանջներին:

Պայմանագրային գործընթացի փուլ	Գործողություններ ԾԻԹ-ի կողմից (Բնապահպանական և սոցիալական մասնագետներ և գնումների մասնագետներ)
<p>Պայմանագիրը ստորագրելուց հետո</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Աշխատանքների մեկնարկից առաջ կապալառուներ կայացնում է տեղանքին բնորոշ Կ-ԲՄԿՊ(ներ) և աշխատուժի հնարավոր պահանջները, որոնք ներառում են հետևյալ հատուկ կառավարման պլանները՝ (i) աշխատանքային գործունեություն, (ii) երթևեկության կառավարում, (iii) ԱԱԱ (աշխատանքի անվտանգության և առողջության), (iv) շրջակա միջավայրի կառավարում, (v) սոցիալական ռիսկերի կառավարում և (vi) աշխատուժի ներհոսք: ● Վերահսկող ինժեները, ԾԻԹ-ի համապատասխան փորձագետների և այլ համապատասխան պետական մարմինների մասնակցությամբ, վերանայում և հաստատում է Կ-ԲՄԿՊ-ն՝ մինչև որևէ աշխատանքի մեկնարկը: ● Ստեղծել պայմանագրերի կառավարման գործընթաց, որը նախատեսում է կողմերի կանոնավոր հանդիպումներ՝ կապալառուի գործունեությունը բոլոր ոլորտներում վերահսկելու համար: ● Ապահովել, որ Կ-ԲՄԿՊ-ն և մեղմման պլանները ժամանակին թարմացվեն և անհրաժեշտության դեպքում կրկին հրապարակվեն՝ նոր առաջացած խնդիրները լուծելու նպատակով: ● Ապահովել, որ հետևյալ միջոցառումները ամբողջությամբ փաստաթղթավորվեն ՀԲ կողմից վերանայման համար՝ <ul style="list-style-type: none"> • Աշխատողների համար ԱԱԱ վերապատրաստման ծրագրեր, Վարքականոնին վերաբերող միջոցառումներ և այլն: • Առաջարկված հատուկ կառավարման պլանների կատարողականը: • ԱԲԼՄ հաշվետվություններ: • Այլ արդյունքներ, որոնք սահմանված են պայմանագրով, ներառյալ՝ տեղանքին բնորոշ/համայնքային ՇՆՊ իրականացումը (եթե կիրառելի է):

Քայլ 5. Վերանայում և հաստատում

Բոլոր համապատասխան տեղանքին բնորոշ ԲՄԿՊ-ները, ՏՊ-ները և մրցութային փաստաթղթերը ենթարկվում են ԾԻԹ-ի ԲևՍ մասնագետների ներքին վերանայման:

ԾԻԹ-ը պատասխանատու կլինի ապահովելու ԲևՍ գործիքների և մրցութային փաստաթղթերի վերջնական վերանայումը և ներկայացումը (համաձայն գնումների պահանջների) համապատասխան պետական մարմիններին՝ հաստատման համար, ինչպես պահանջվում է, և ՀԲ-ին՝ հավանության համար:

Քայլ 6. Իրականացում, մշտադիտարկում և հաշվետվողականություն

Շինարարական աշխատանքներ. ԲևՍ ազդեցության մեղմացման և կառավարման միջոցառումները, որոնք նշված են ԲՄԿՊ-ներում, ԲՄԳԿ-ում և Կ-ԲՄԿՊ-ներում, կվերահսկվեն վերահսկող ինժեների և ԾԻԹ-ի ԲևՍ մասնագետների, ինչպես նաև այլ փորձագետների կողմից, որտեղ պահանջվում է: Շինարարական աշխատանքների իրականացման հետ կապված պահանջվող միջոցառումների իրականացումը կլինի ընտրված կապալառուների

պատասխանատվությունը՝ համաձայն նրանց պայմանագրերի: ԲնՍ մշտադիտարկումը պահանջվում է տեղեկատվություն հավաքելու համար՝ որոշելու իրականացված մեղմացման և կառավարման միջոցառումների արդյունավետությունը և ապահովելու հաստատված պլաններին կապալառուի համապատասխանությունը: ԲնՍ կատարողականի ցուցանիշները կսահմանվեն այս պլաններում և ժամանակ առ ժամանակ կչափվեն՝ ընդհանուր համապատասխանությունը գնահատելու համար: Որոշ գործունեություններ կարող են պահանջել մշտադիտարկում շինարարության փուլից դուրս կամ Ծրագրի տևողության ընթացքում՝ սպասարկման, փակման կամ վերականգնման հարցերը լուծելու համար, և սա կորոշվի նախագծման փուլում:

Մրցութային փաստաթղթերը կհաստատեն կապալառուների կողմից հաշվետվությունների ներկայացման ակնկալվող պարբերականությունը, որոնք պարտավոր կլինեն ներկայացնել կանոնավոր հաշվետվություններ ԲՄՍԱ ցուցանիշների վերաբերյալ, ինչպես նաև ցանկացած միջադեպերի և/կամ պատահարների մասին, որոնք կարող են բացասաբար ազդել շրջակա միջավայրի վրա՝ ենթածրագրերի իրականացման արդյունքում: Այս տեղեկատվությունը կներառվի ԾԻԹ-ի պարբերական հաշվետվություններում՝ ներառյալ ՀԲ ներկայացվող կիսամյակային մշտադիտարկման հաշվետվությունները:

Հողի Ձեռքբերում. Պահանջվելու դեպքում ՏՊ-ների իրականացումը կենթարկվի մշտադիտարկման համաձայն ցուցանիշների, որոնք սահմանված կլինեն յուրաքանչյուր համապատասխան պլանում՝ հիմնվելով համատեքստային հատուկ ռիսկերի և ազդեցությունների վրա: ԾԻԹ-ի սոցիալական մասնագետը՝ համապատասխան փորձագետների օգնությամբ, կիրականացնի մշտադիտարկում և կմուտքագրի ՏՊ իրականացման կարգավիճակն ու առաջընթացը, ներառյալ ՏՊ իրականացման հետ կապված ցանկացած առաջացող հարցեր և կարևոր հարցեր, որոնք պահանջում են բարձր մակարդակի լուծում: ՏՊ իրականացման սկզբնական փուլից ձեռք բերված դասերը կօգտագործվեն հողի ձեռքբերման պլանավորման նախագծի իրականացումը բարելավելու համար, ներառյալ պահանջվող վերապատրաստումը, բույժերի պլանավորումն ու հատկացումը և համայնքի աջակցության դյուրացումը:

4.1.3. ՓԹԽԿԱՊԱԿՅՎԱԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ և ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՌԻՍԿԵՐԻ և ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ

ԲնՍ ռիսկերի սքրինինգը նաև կբացահայտի, թե արդյոք կան ՓՀ-ներ, ինչպես սահմանված է ԲՄԿՇ-ում: Դրանք ներառում են գործունեություններ, որոնք.

- ուղղակիորեն և զգալիորեն կապված են նախագծի հետ.
- իրականացվում են կամ նախատեսվում են իրականացվել միաժամանակ նախագծի հետ. և
- անհրաժեշտ են նախագծի կենսունակության համար և չէին կառուցվի, ընդլայնվի կամ անցկացվի, եթե նախագիծը գոյություն չունենար:

Նման հաստատությունները սահմանվում են որպես «Փոխկապակցված հաստատություններ», և ԲՄՍ դրույթները կիրառվում են այն չափով, որքանով նախագծի իրականացնող գործակալությունը վերահսկողություն կամ ազդեցություն ունի նման ՓՀ-ների վրա:

Եթե ՓՀ-ներ են նույնականացվում, ապա ԾԻԹ-ը կներգրավվի առաջարկողների /ֆինանսավորողների հետ՝ ՋՈԾԲ ծրագրի շրջանակներում համապատասխան ԲՄՍ-ներին համապատասխանությունն ապահովելու համար: Եթե ԾԻԹ-ը համարում է, որ իրեն չի բավականացնում համապատասխան ԲՄՍ դրույթներն ապահովելու համար անհրաժեշտ վերահսկողությունը կամ ազդեցությունը, ապա ԾԻԹ-ը պետք է պաշտոնապես ծանուցի ՀԲ-ին և

ստանա հավանություն՝ նախքան նման փոխկապակցված հաստատություններ ներառող որևէ աշխատանք սկսելը:

Համաձայն ԲՄՀՊ-ի՝ ԾԻԹ-ը պետք է եռամսյակային հաշվետվություն պատրաստի Ծրագրի ԲնՍ կատարողականի վերաբերյալ և արտացոլի կարգավիճակը որպես Ծրագրի առաջընթացի վերաբերյալ կիսամսյակային հաշվետվությունների մաս: Համապատասխան ձևանմուշի հղումը կարելի է գտնել Հավելված 2-ում:

5. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄ

5.1. ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄ

ՏԿԵՆ-ն և ՋԿ-ն կունենան Ծրագրի նկատմամբ ընդհանուր պատասխանատվություն, որի իրականացումը կկառավարվի ՋԿ-ի շրջանակներում ժամանակավոր ԾԻԹ-ի կողմից: Ծրագրի Կառավարման Կոմիտեն, որը կնախագահի Վարչապետի աշխատակազմը, կվերահսկի և կմոնիտորի իրականացման ընթացքը, և Ծրագրի ղեկավարը ուղղակիորեն հաշվետվություններ կներկայացնի Կոմիտեին: Ազգային ջրային ոլորտի ռազմավարությունը, Ռոռգման ազգային ռազմավարությունը և Ազգային ՋՁ ռազմավարությունը մշակվելու են Վարչապետի աշխատակազմի ղեկավարությամբ և իրականացվելու են ՏԿԵՆ-ի և ՋԿ-ի կողմից՝ ապահովելով Հայաստանի ջրային ոլորտում բոլոր շահագրգիռ կողմերի ակտիվ մասնակցությունը: Հաշվի առնելով ԲՄ կառավարման բազմակողմանի բնույթը՝ ՏԿԵՆ-ն և ՋԿ-ն կառաջնորդեն ջանքերը, մինչդեռ ԾԻԹ-ն համակարգում է իրականացման պատասխանատվությունները՝ ապահովելու համար արդյունավետ համագործակցություն: Կոնկրետ դերերն ու պատասխանատվությունները սահմանված են հետևյալ կերպ:

5.1.1. ԾՐԱԳՐԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳՄԱՆ ԹԻՄ

ՁՈԾԲ ծրագրի իրականացման ընդհանուր պատասխանատվությունները կգտնվեն ՏԿԵՆ-ի և ՋԿ-ինն է: Ամենօրյա իրականացումը կկատարվի ՋԿ-ի ԾԻԹ-ի կողմից: 1-3-րդ բաղադրիչների իրականացումը կիրականացվի ՏԿԵՆ-ի միջոցով: Նախագծի ղեկավարման կոմիտեն կստեղծվի Վարչապետի աշխատակազմի մակարդակով՝ նախագծի ընդհանուր առաջընթացը վերահսկելու և մշտադիտարկումն անցկացնելու համար: Նախագծի ղեկավարը, հավանաբար, ուղղակիորեն հաշվետվություններ կներկայացնի Ղեկավարման Կոմիտեին: Ազգային ջրային ոլորտի ռազմավարության, Ռոռգման ազգային ռազմավարության և Ազգային ՋՁ ռազմավարության մշակումը կիրականացվի Վարչապետի աշխատակազմի ղեկավարությամբ և կիրականացվի ՏԿԵՆ-ի և ՋԿ-ի կողմից՝ Հայաստանում ջրային ոլորտում ներգրավված բոլոր շահագրգիռ կողմերի, ինչպես նաև ջրային ոլորտի զարգացման մեջ ներգրավված այլ կազմակերպությունների սերտ ներգրավմամբ:

ԾԻԹ-ն պատասխանատու կլինի յուրաքանչյուր բաղադրիչի համար ենթանախագծային միջամտությունների նույնականացման, մրցութային փաստաթղթերի մշակման, խորհրդատվական ծառայությունների և ենթանախագծերի նախագծերի ձեռքբերման համար: ԾԻԹ-ն կապահովի, որ ԱԿՊ-ն ներառվի մրցութային փաստաթղթերում/աշխատանքային պայմանագրերում: Բացի այդ, այն կկառավարի շինարարական աշխատանքների գնումները և կապահովի տեխնիկական վերահսկողություն:

ԾԻԹ-ի ԲՄ մասնագետները կապահովեն նախագծի իրականացումը բոլոր համապատասխան ԲՄ պահանջներին համահունչ լինելը: Այս պահանջները ներառում են շրջանակային ԲՄ կառավարման գործիքների ընդունումն ու իրականացումը, ինչպես նաև տեղամասային հատուկ ԲՄ կառավարման գործիքների մշակումն ու կիրառումը, ԲՄ կատարողականի նկատմամբ վերահսկողությունը և նախագծի ԲՄ ազդեցությունների ու արդյունքների վերաբերյալ հաշվետվությունների ներկայացումը: ԲՄ Մասնագետները կապահովեն, որ 2-րդ և 3-րդ բաղադրիչների շրջանակներում ենթանախագծերի նախագծերի համար ապրանքների քանակները ներառում են ԲՄԱԱ դրույթներ, և որ մասնակիցների կողմից

ներկայացված տեխնիկական առաջարկները ներառում են բյուջետային տող ԲՄԱԱ իրականացման համար: ԲՄ Մասնագետները նաև կնպաստեն ՏԱ-ի համար ՀՆ-ի մշակմանը՝ ապահովելով, որ ԲՄԿՇ պահանջները ներառված են:

ԾԻԹ-ի ԲՄ մասնագետները կիրականացնեն նաև վերահսկողական այցեր 2-րդ և 3-րդ բաղադրիչների շրջանակներում ենթանախագծերի կառուցման վայրեր՝ ապահովելու համար, որ իրականացված աշխատանքները համապատասխանում են ԲՄԿՊ-ներում և ԲՄԳԿ-ում նշված պահանջներին: Եթե որևէ ենթանախագծի համար մշակված է ՎՊ, ապա Սոցիալական Մասնագետը կմոնիտորի դրա իրականացումը և հաշվետվություններ կներկայացնի ՀԲ-ին: ԾԻԹ-ն պատասխանատու կլինի ԲՄ մոնիտորինգի աշխատանքների փաստաթղթավորման համար՝ լրացնելով և պահելով դաշտային մոնիտորինգի ձևերը և կանոնավոր կերպով պատմողական հաշվետվություններ կազմելով մոնիտորինգի արդյունքների վերաբերյալ: Այս հաշվետվությունները կամփոփեն դաշտային աշխատանքի արդյունքները, կվերլուծեն հանդիպող ընդհանուր հարցերը, կբացատրեն հարցերի լուծման համար մշակված ուղղիչ գործողությունների բնույթը և կգնահատեն նախորդ հաշվետու ժամանակաշրջանում հանձնարարված հարցերի վերաբերյալ ձեռնարկված ուղղիչ գործողությունների կարգավիճակը: ԱԱԱ ասպեկտները պետք է ընդգրկվեն վերահսկողության և մոնիտորինգի գործունեությունների ընթացքում: Դա նշանակում է դիտարկել, թե արդյոք աշխատանքներ մատակարարողները հավատարիմ են ԱԱԱ լավ փորձին, թե արդյոք բոլոր աշխատողներն ստացել են ԱԱԱ վերապատրաստում, արդյոք եղել են դեպքեր և պատահարներ, ստուգել համապատասխան մատյանները, անհատական պաշտպանիչ միջոցների առկայությունը և օգտագործումը: Համապատասխանաբար՝ առաջընթացի հաշվետվության ԲՄ համապատասխանության բաժինը պետք է ներառի հայտարարություն, որը ցույց է տալիս, որ ԾԻԹ-ն ստուգել է ԱԱԱ հարցերը և գոյություն ունեցող փորձը, և արդյոք եղել են լուրջ դեպքեր կամ մահվան էլքով դեպքեր: Նմանապես՝ ԾԻԹ-ն կապահովի, որ նախագծի գործառնական ձեռնարկը պարունակի ԱԱԱ համապատասխան դրույթներ: Նախագծային վայրերում կամ նախագծի կողմից աջակցվող գործունեությունների շրջանակներում տեղի ունեցած ցանկացած դեպքերի և պատահարների մասին պետք է անհապաղ հայտնել, օրինակ՝ կապալառուի կողմից գործատուին: Բոլոր դեպքերի և պատահարների մասին պետք է հայտնել ՀԲ-ին դրանց տեղի ունենալուց ոչ ուշ, քան 48 ժամ հետո՝ համաձայն ԲՄՀՊ-ի:

Նախագծի իրականացման ընթացքում լրացուցիչ մասնագետներ կվարձվեն ըստ անհրաժեշտության և կվերագնահատվեն նախագծի իրականացման սկզբնական տարվա ընթացքում: Այս մասնագետները կարող են ներառել փորձագետներ ԱԱԱ, գենդերային հավասարության, համայնքային տեղեկացման և շահագրգիռ կողմերի ներգրավման հարցերում:

5.1.2. ՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ՎԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՏՈՒՆԵՐ

Տեխնիկական վերահսկողության խորհրդատուն կլրացնի ԾԻԹ-ի ներքին կարողությունները ԲՄԿՇ իրականացման համար: Խորհրդատուների ՀՆ-ները կհամաձայնեցվեն ՀԲ-ի հետ: ՀՆ-ները հստակ կուրվագծեն խորհրդատուների խնդիրները, ներառյալ կապալառուների ԲՄ կատարողականի վերահսկումը, ԲՄԱԱ վերաբերյալ մասնագիտական աջակցության և ուղղորդման ապահովումը և գործատուին հաշվետվությունների ներկայացումը: Տեխնիկական վերահսկողները պատասխանատու կլինեն նախագծի իրականացման ընթացքում առաջացող ԲՄԱԱ ցանկացած հարցերի անհապաղ բացահայտման և կապալառուներին դրանց լուծման հարցում աջակցելու համար: Եթե կապալառուները չկարողանան ժամանակին և բավարարող ուղղիչ գործողություններ ձեռնարկել, ապա տեխնիկական վերահսկողները գրավոր ծանուցումներ կուղարկեն կապալառուներին և համապատասխանաբար հետևողական կլինեն: Այն դեպքերում, երբ կապալառուները մշտապես չեն կարողանում իրականացնել ուղղիչ

գործողություններ, տեխնիկական վերահսկողները պետք է հարցը փոխանցեն գործատուին և առաջարկեն խնդրի լուծման համար համապատասխան կառավարչական գործողություն:

5.1.3. ՆԱԽԱԳԾՄԱՆ և ԾԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՊԱԼԱՌՈՒՆԵՐ

Նախագծման փուլում նախագծման կապալառուն կօգնի ԾԻԹ-ին ձեռք բերել բոլոր անհրաժեշտ թույլտվությունները և համաձայնագրերը համապատասխան պետական և տեղական իշխանություններից:

Շինարարության փուլում կապալառուն պատասխանատու կլինի Կապալառուի ԲՄԿՊ-ի մշակման համար, որը պետք է իրականացվի ԾԻԹ-ի և ՀԲ-ի կողմից հաստատվելուց հետո: Կապալառուն պատասխանատու է նաև շինարարական աշխատանքների հետ կապված բոլոր անհրաժեշտ թույլտվությունների և համաձայնագրերի ձեռքբերման համար:

Շինարարական կապալառուն պետք է իրականացնի ենթանախագծի համար բոլոր առաջարկվող ԲՄ մեղմացման միջոցները: Մինչև որևէ աշխատանքային պայմանագրի համար մրցույթ ներկայացնելը կապալառուն պետք է ներառի համապատասխան ԲՄԿՊ-ի պահանջները, ներառյալ ԱԿՊ-ն, իրականացնելու ծախսերը: Որտեղ հարկավոր է ԾԻԹ-ն կարող է հետ պահել կապալառուի վճարումը մինչև այն ժամանակ, երբ ուղղիչ գործողությունը/գործողությունները իրականացվեն WISE Նախագծի համար ԱԿՊ-ի զգալի չհամապատասխանության վերաբերյալ:

5.1.4. ՎԵՐԱՀՄԿՈՂ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐ

ՀՀ կառավարության Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմինը (ԲԸՏՄ) պատասխանատու է բնապահպանական թույլտվությունների միջոցով որոշված դրույթների իրականացումը ստուգելու համար: ԲԸՏՄ-ն լիազորված է նաև ստուգել բնապահպանական օրենսդրության բոլոր ասպեկտներին համապատասխանությունը: Տեսչությունը լիազորություն ունի սանկցիաներ կիրառել շրջակա միջավայրի պահպանության, ինչպես նաև ընդերքի և հանքային ռեսուրսների օգտագործման և արդյունահանման ոլորտներում:

Առողջապահական և աշխատանքի տեսչական մարմինը (ԱԱՏՄ) ապահովում է առողջապահության ոլորտը կարգավորող օրենսդրական պահանջներին, ինչպես նաև ՀՀ աշխատանքային օրենսդրությանը և աշխատանքային իրավունքի հետ կապված այլ նորմատիվ իրավական ակտերին համապատասխանությունը: Տեսչական մարմինը պատասխանատու է աշխատողների Ա&Ա-ի հետ կապված ռիսկերի կառավարման, ինչպես նաև այս ոլորտներում կանխարգելիչ միջոցառումների իրականացման համար՝ կենտրոնանալով հանրային առողջության, աշխատավայրի անվտանգության և աշխատանքային հարաբերությունների վրա:

Աղյուսակ 8. Դերեր և պատասխանատվություններ

Իրականացնող Գործակալություններ	Դերեր և պատասխանատվություններ
Տարածքային Կառավարման և Ենթակառուցվածքների Նախարարություն	ՏԿԵՆ-ի հիմնական մանդատը ներառում է Հայաստանի տարածքային քաղաքականության մշակումն ու իրականացումը, համայնքային ծառայությունների պետական քաղաքականության ձևակերպումը, տարածքային հավասարակշռված զարգացման ապահովումը, մարզպետների կողմից սոցիալ-տնտեսական ծրագրերի վերահսկումը և տարածքային մարմինների գործողությունների որակի ապահովումը: ՏԿԵՆ-ն նաև հետևում է համայնքային բյուջեներին, լուծում է տարածքային և տեղական

	<p>ինքնակառավարման գործողությունների վերաբերյալ քաղաքացիների բողոքները, կապ է պահպանում լրատվամիջոցների հետ իր Տեղեկատվության Հանրայնացման Քաղաքականության շրջանակներում և մշակում է Պետական Ազգային Արխիվի պետական քաղաքականությունը:</p> <p>WISE ծրագրի շրջանակներում ենթանախագծերի նույնականացման, պատրաստման և իրականացման վերաբերյալ բոլոր որոշումները լիովին կհամակարգվեն ՏԿԵՆ-ի հետ:</p>
<p>Ջրային Կոմիտե</p>	<p>Կոմիտեն մշակում և իրականացնում է Ալբերտայի կառավարության քաղաքականությունը պետական սեփականություն հանդիսացող ջրային համակարգերի կառավարման և օգտագործման հարցում: Որպես WISE Ծրագրի իրականացման գործակալություն՝ այն պատասխանատու կլինի Ծրագրի շրջանակներում իրականացվող բոլոր գործունեությունների համար:</p>
<p>Ծրագրի կառավարման կառուցվածք</p>	<p>Ծրագրի Կառավարման Կառուցվածքը կստեղծվի և կգործի ՋԿ-ի ներքո: Այն պատասխանատու կլինի Ծրագրի ամենօրյա գործունեությունների համար, ներառյալ խորհրդատուների և կապալառուների վարձումը՝</p> <ul style="list-style-type: none"> - համապարփակ Ազգային ջրային ոլորտի ռազմավարության մշակման համար. առանձին տասնամյա ազգային ոռոգման ռազմավարություն և գյուղական բնակավայրերում խմելու ջրի և սանիտարական մաքրման առանձին ռազմավարություն. առկա ՋՕԸ-ների համար աջակցության և վերապատրաստման ազգային ծրագիր. - ջրային համակարգերի (ներառյալ ոռոգման, ինչպես նաև մատակարարման և կեղտաջրերի համակարգերը) վերականգնման և կառուցման նախագծերի մշակում. - շինարարական աշխատանքների իրականացում. և - շինարարական աշխատանքների տեխնիկական վերահսկողություն:
<p>Հարակից Գործակալություններ</p>	<p>Դերեր և Պատասխանատվություններ</p>
<p>Շրջակա միջավայրի նախարարություն</p>	<p>Ազգային մակարդակում ՇՄՆ-ն լիազորված է շրջակա միջավայրի պաշտպանության, բնական ռեսուրսների կայուն օգտագործման և վերականգնման, ինչպես նաև շրջակա միջավայրի բարելավման համար: Այն թույլտվություններ է տրամադրում ջրօգտագործման և արտահոսքի համար: Այս գործառույթներն իրականացվում են Նախարարության հիմնական մարմնի, ինչպես նաև ենթակա գործակալությունների կողմից, ներառյալ. (i) «Բնապահպանական փորձաքննության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ը պատասխանատու է ՇՄԱԳ-ի և բնապահպանական թույլտվության համար. WISE Ծրագրի շրջանակներում իրականացվելիք շինարարական աշխատանքների նախագծերը կարող են ենթակա լինել ՇՄԱԳ-ի և ՇՄՆ-ի կողմից բնապահպանական դասակարգման:</p>

	<p>(ii) «Հիդրոոդոլոգիայի և մոնիտորինգի կենտրոն» ՊՈԱԿ-ը պատասխանատու է ջրի հոսքի, ջրի հաշվեկշռի և ջրի մակարդակի տատանումների մոնիտորինգի, շրջակա միջավայրի աղտոտվածության և օդի եղանակի կանխատեսման, ինչպես նաև մակերևութային ջրերի որակի մոնիտորինգի համար:</p>
<p>Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմինը</p>	<p>Այս մարմին գործում է ՀՀ կառավարության ներքո և կատարում է օդի և ջրի աղտոտման, հողի օգտագործման, կենսաբազմազանության պահպանության և անտառների պաշտպանության վերաբերյալ օրենքների կիրառումը: Տեսչության մարմին կարող է կիրառել պատժային միջոցներ բնապահպանական պաշտպանության ոլորտում, ինչպես նաև ենթահողովային և հանքային ռեսուրսների օգտագործման հարևանությամբ:</p>
<p>Տեղական ինքնակառավարման մարմիններ</p>	<p>Տեղական ինքնակառավարման մարմինները (LSGB) և տեղական իշխանությունները նախագծի թիմին օգնում են դաշտային ուսումնասիրություններով, հանրային խորհրդատվությունների կազմակերպմամբ, շինարարական և թափոնների հեռացման թույլտվությունների տրամադրմամբ: Նրանք օգնում են բողոքների ու բողոքների լուծմանը և մասնակցում են այլ անհրաժեշտ հարցերում: Տեղական իշխանությունները կարող են տրամադրել համայնքային հողերը ժամանակակից կամ մշտական օգտագործման համար նախագծի գործունեությունների համար, ինչպես նաև մուտքի ճանապարհներ, շինարարական ճամբարներ և խողովածու զագային խողովածու տեղադրումներ:</p>
<p>Զրոգտագործող ընկերություններ (ԶՕԸ)</p>	<p>ԶՕԸ-երը, որպես վերականգնված ջրահեռացման ջրանցքների ուղղակի մասնակիցներ, ակտիվ դեր են խաղում դիզայնի պատրաստության ընթացքում՝ ընտրության մեջ ներառված ջրանցքների խնդիր հատվածների ընտրության համար: Նրանք տրամադրում են տնտուներեցված հողերի վրա տնտուներեցված բույսերի վերաբերյալ տնտուներեցված հողերի չափերը և ջրանցքների ավագանի չափերը, ինչպես նաև տեղանքում ոռոգման և անողնաշար հողերի չափերը:</p>

5.1.5. ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱՆԿ

ՀԲ-ն Ծրագրի ողջ իրականացման փուլում աջակցություն է ցուցաբերում Վարկառուին: Սա ներառում է ԱՊ-ների և մրցութային փաստաթղթերի վերանայումն ու հաստատումը՝ ապահովելու համար ԲՄԱԱ ասպեկտների պատշաճ ներառումը, ենթանախագծերի տեղամասային հատուկ ԲՄ գործիքները, եռամսյակային մոնիտորինգի հաշվետվությունները և կիսամյակային իրականացման առաջընթացի հաշվետվությունները WISE Ծրագրի համար, որոնք պատրաստվել են ԾԻԹ-ի կողմից, որոնք ներառում են ԲՄԱԱ կատարողականին վերաբերվող բաժին: ՀԲ-ն կուսումնասիրի և կգնահատի ենթանախագծերի ԲՄ վերահսկողության որակը WISE Ծրագրի իրականացմանն աջակցման իր կանոնավոր առաքելությունների շրջանակներում: Սա կներառի ԾԻԹ-ի կողմից ներկայացված ԲՄ մոնիտորինգի հաշվետվությունների վերանայում, ինչպես նաև պատահական դաշտային այցեր WISE-ի իրականացմանն աջակցման առաքելությունների ընթացքում ենթանախագծերի իրականացման վայրեր:

6. ԲԱԺԻՆ 6. ՇԱՀԱԳՐԳԻՐ ԿՈՂՄԵՐԻ ՆԵՐԳՐԱՎՈՒՄ, ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՅՆԱՑՈՒՄ ԵՎ ԲՈՂՈՔՆԵՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ

Շահագրգիռ կողմերի ներգրավումը ներառական գործընթաց է, որը իրականացվում է Ծրագրի ողջ կյանքի ընթացքում՝ ուժեղ, կառուցողական և արձագանքող հարաբերություններ կառուցելու նպատակով: Այն ուղղված է Ծրագրից բխող և Ծրագրին վերաբերող հնարավորություններն ու ռիսկերը նույնականացնելուն և ESS 10-ի հիմնական բաղադրիչն է: Մասնակցային մոտեցումը WISE Ծրագրի շրջանակներում ԲՄ կառավարման ձևավորման, ինչպես նաև ԲՄ ազդեցությունների մեղմացման պլանավորման համար կարևոր է՝ ապահովելու համար ԲՄՖ գործիքների որակը և արդիականությունը:

ՇԿՆՊ-ն մշակվել է որպես առանձին փաստաթուղթ և կծառայի որպես հիմնական հղում՝ շահագրգիռ կողմերի հետ ներգրավման միջոցառումների պլանավորման և իրականացման համար, ներառյալ թիրախ համայնքները՝ Ծրագրի բոլոր բաղադրիչների շրջանակներում:

6.1. ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

2025 թվականի ապրիլի 15-ին Ջրային կոմիտեում տեղի ունեցավ հանրային քննարկում՝ համաձայն ԲՄՄ10-ի պահանջների և Ծրագրի ՇԿՊ-ում սահմանված դրույթների: Մասնակցության հրավերները ուղարկվել էին ազգային և մարզային մակարդակի շահագրգիռ կողմերին, ներառյալ համապատասխան պետական մարմիններն ու ոչ պետական կազմակերպությունները, հանդիպումից 8 օր առաջ: Միևնույն ժամանակ, ՋՈԾԲ ծրագրի համար մշակված բնապահպանական և սոցիալական գործիքների նախագծերը հրապարակվել էին Ջրային կոմիտեի կայքում հայերեն և անգլերեն լեզուներով՝ հանդիպումից 10 օր առաջ: Հանրային քննարկման մասին տեղեկատվությունը նաև տարածվել էր սոցիալական ցանցերում (Ջրային կոմիտեի ֆեյսբուքյան էջում):

Հանրային քննարկման նպատակն էր ներկայացնել ՀԲ-ի ծրագիրը շահագրգիռ կողմերին, ինչպես նաև ներկայացնել ԲՄԿՇ-ի նախագիծը՝ ԲՄՀՊ, ՇԿՊ ՏՇ և ԱԿԸ փաստաթղթերի հետ միասին՝ կարծիքներ ստանալու և յուրաքանչյուր գործիքի վերաբերյալ քննարկումներ կազմակերպելու համար:

Ներկայացումների ընթացքում անդրադարձ է կատարվել հիմնական բնապահպանական և սոցիալական ռիսկերին, առաջարկվող մեղմման միջոցառումներին, շահագրգիռ կողմերի նույնականացմանը, ներգրավման գործունեություններին և մեթոդներին, տարաբնակեցման ռիսկերին և ազդեցություններին, սուժած անձանց իրավունքներին և իրավասություններին, ինչպես նաև աշխատուժի առողջության և անվտանգության ռիսկերին և դրանց նվազեցման կամ վերացմանն ուղղված միջոցառումներին: Ներկայացվել են նաև ԲնՄ փաստաթղթերի ինտեգրումը մրցութային փաթեթներում, Ծրագրի իրականացման վերահսկողությունն ու մշտադիտարկումը՝ ՀԲ ԲՄՄ-ների և ազգային օրենսդրության համապատասխանությամբ:

Հանրային քննարկման ընթացքում մասնակիցները ներկայացրել են մի շարք առաջարկություններ՝ մշակված փաստաթղթերի և դրանցում ներառված միջոցառումների հետագա իրականացման վերաբերյալ, մասնավորապես՝

ԾԻԹ-ի և մարզային իշխանությունների միջև ավելի սերտ համագործակցություն՝ մինչև նախագծման փուլը,

ԱԱԱ մասնագետի ներգրավում ԾԻԹ-ում նախագծման փուլից սկսած, ինչը կլինի առավել արդյունավետ (ԱԱՏՄ),

Շինարարության պայմանագրերում ներառել դրույթ, ըստ որի բոլոր աշխատողների հետ պետք է կնքվեն աշխատանքային պայմանագրեր՝ ծառայությունների մատուցման պայմանագրերի փոխարեն, ինչը կապահովի աշխատողների բոլոր իրավունքներն ու արտոնությունները (ԱԱՏՄ),

Հողի սեփականության իրավունքի ճշգրտում համայնքների մակարդակով, քանի որ կադաստրային քարտեզները երբեմն կարող են ոչ ճշգրիտ լինել (Լոռու մարզպետարան),

Անհրաժեշտություն՝ կազմակերպելու առանձին հանդիպումներ և քննարկումներ յուրաքանչյուր ոլորտի համար, որպեսզի շահագրգիռ կողմերը հնարավորություն ունենան՝

- հասկանալու, թե ինչպես են կարգավորվելու Ծրագրի կառավարման ընթացակարգային հարցերը, արդյոք նախատեսվում է մշակել ոռոգման համապետական ծրագիր, որը մեծածավալ և ներդրումատար գործընթաց է,
- բարձրացնելու տեխնիկական հարցեր և ներկայացնելու առաջարկություններ («Ջրառ» ՓԲԸ):

Շահագրգիռ կողմերին տեղեկացվել է, որ նրանց կողմից ներկայացված կարծիքները կվերանայվեն և, կիրառելի լինելու դեպքում, կներառվեն վերջնական ԲնՄ փաստաթղթերում: Հանրային քննարկման արձանագրությունը ներկայացված է Հավելված 8-ում:

Լրացուցիչ հանրային քննարկումներ կանցկացվեն թիրախային մարզերում են ՀՀ օրենսդրությանը և ԲՄՍ10-ի պահանջներին համապատասխան, ինչպես նշված է Ծրագրի ՇՆՊ-ում:

ՀՀ-ում հանրային խորհրդատվությունները և տեղեկատվության հասանելիությունը կարգավորող օրենքներն են.

- **ՀՀ բնապահպանության օրենսդրության հիմունքները՝** ապահովում են քաղաքացիների իրավունքը՝ շրջակա միջավայրի վիճակի մասին ամբողջական տեղեկատվություն ստանալու և ժամանակին դրա հասանելիության:
- **Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին օրենքը՝** պահանջում է նախագծերի/ծրագրերի մասին տեղեկատվության հրապարակում, ներառյալ դրանց բնապահպանական հետևանքները, և հանրության կարծիքի հաշվառում:
- **Տեղեկատվության ազատության մասին օրենքը՝** ապահովում է տեղեկատվության հասանելիությունն ու թափանցիկությունը, ինչպես նաև սահմանում է տեղեկություն պահանջելու և տրամադրելու կարգը:

Հանրային խորհրդատվությունների գործընթացի մանրամասն արձանագրություններ կպահպանվեն: Բոլոր հանդիպումների արձանագրություններում ներառվելու է հետևյալը.

- Ի՞նչ հայտարարություն է արվել հանդիպման մասին, ի՞նչ լրատվականով և ե՞րբ:
- Հանդիպման ժամանակը և վայրը:
- Մասնակիցների քանակը:

- Օրակարգի բովանդակությունը:
- Հիմնական ելույթ ունեցած անձինք և նրանց թեմաները:
- Հարցերը և պատասխանները (բնակիչների կողմից ուղղված հիմնական հարցերն ու դրանց լուծումները):

Արձանագրությունները կուղեկցվեն հանդիպումների ընթացքում կատարված լուսանկարներով (մասնակիցների համաձայնությամբ) և մասնակիցների ցուցակներով՝ կոնտակտային տվյալներով և ստորագրություններով: Այդուհանդերձ, լուսանկարները և մասնակիցների ցուցակները հանրայնացման ենթակա չեն:

Այս ԲՄԿՇ-ն և տեղամասային հատուկ ԲՄԿՊ-ները կվերջնականացվեն շահագրգիռ կողմերի առաջարկությունների հաշվառմամբ և կրկին հրապարակվելու են խորհրդատվությունների արձանագրությունների հետ միասին:

Շինարարության փուլում հանրային խորհրդատվությունները կշարունակվեն ԾԻԹ-ի անձնակազմի և շինարարական վերահսկողության կապալառուների կողմից: Կհետևվեն ԲՄ-ի հետ կապված բարձրացված հարցերը, բողոքները (խորհրդատվությունների, դաշտային այցելությունների, ոչ ֆորմալ քննարկումների, գրավոր դիմումների և այլնի ընթացքում): Տվյալները կպահվեն ԾԻԹ-ի գրասենյակում և հասանելի կլինեն ՀԲ-ին՝ պահանջի դեպքում:

Շահագրգիռ կողմերի ներգրավման և տեղեկատվության հրապարակման մասին մանրամասները ներկայացված են ՇԿՆՊ-ում:

6.2. ՀԱՄԱՅՆՔԻ ԵՎ ԽՈՂՈՐԴԻՆ ՀԱՐԿԱՎՈՐ ԽՄԲԵՐԻ ՆԵՐԳՐԱՎՈՒՄ

Սկրինինգի գործընթացի ընթացքում կբացահայտվեն ազդակիր համայնքի խոցելի խմբերը, ներառյալ, բայց չսահմանափակվելով՝ կանանց կողմից ղեկավարվող տնային տնտեսությունները, ազգային փոքրամասնությունները, հաշմանդամություն ունեցող անձինք և ծայրահեղ աղքատ տնային տնտեսությունները: Այս խմբերը պահանջում են իմաստալից խորհրդատվություն՝ ապահովելու համար, որ նրանց տեսակետներն ու կարիքները պատշաճ կերպով հաշվի առնվեն:

Շահագրգիռ կողմերի ներգրավումը կկենտրոնանա խորհրդատվությունների, համագործակցության, հզորացման և երկկողմանի հաղորդակցության վրա: Այս խմբերի համար կզարգացվեն և կտարածվեն թիրախավորված տեղեկատվական և հաղորդակցական նյութեր: Բացի այդ, կանցկացվեն ֆոկլուս խմբերի քննարկումներ, կլոր սեղան հանդիպումներ և անհատական խորհրդատվություններ այս խմբերի ներկայացուցիչների կամ անդամների հետ՝ նրանց տեսակետները, մտահոգությունները և հատուկ պահանջները նախագծում ներառելու նպատակով:

Բարձրացված մտահոգություններն ու առաջարկությունները պատշաճ կերպով կքննարկվեն մանրամասն նախագծերի մշակման ընթացքում՝ հնարավորինս մեծ չափով, և հետադարձ կապ կտրամադրվի համապատասխան շահագրգիռ կողմերին:

ՋՈԾԲ ծրագրի համար մշակված ՇԿՆՊ-ն ներկայացնում է համայնքի և խոցելի խմբերի ներգրավման մանրամասները:

6.3. ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՅՆԱՑՈՒՄ

Այս ԲՄԿՇ-ի նախագիծը հրապարակվել է ՋԿ-ի կայքում և հասանելի կլինի տպագիր տարբերակով մարզպետարաններում՝ հայերեն և անգլերեն լեզուներով: Ենթանախագծերի

համար ՇՄԱԳ հաշվետվությունները և/կամ տեղամասային հատուկ ԲՄԿՊ-ները նույնպես կիրառարակվեն երկու լեզվով ՋԿ-ի կայքում, իսկ հայերեն տպագիր տարբերակները կտրամադրվեն ենթանախագծերի վայրերին մոտ գտնվող վարչական կենտրոններին: Տեղական համայնքները կտեղեկացվեն այս տպագիր տարբերակների հասանելիության մասին, ինչպես նաև այն միջոցների մասին, որոնց միջոցով նրանք կարող են իրենց կարծիքը հայտնել քննարկվող փաստաթղթերի վերաբերյալ:

Հանրային խորհրդատվություններ ենթանախագծերից ազդված բնակչության և համապատասխան շահագրգիռ կողմերի հետ կանցկացվեն ենթանախագծերի վայրերին մոտ գտնվող տարածքներում՝ շահագրգիռ կողմերի հեշտ հասանելիությունը երաշխավորելու նպատակով:

ՋՈԾԲ ծրագրի համար մշակված ՇԿՆՊ-ն ներկայացնում է այն մանրամասները, թե ինչպես կարելի է ներգրավել և տեղեկացնել տարբեր շահագրգիռ կողմերին Ծրագրի մասին:

6.4. ՀԵՏԱԴԱՐՁ ԿԱՊԻ ԵՎ ԲՈՂՈՔՆԵՐԻ ԼՈՒԾՄԱՆ ՄԵԽԱՆԻԶՄ

Ծրագրի իրականացման ողջ ընթացքում կստեղծվի և կպահպանվի Հետադարձ կապի և Բողոքների Լուծման Մեխանիզմ (ՀԲԼՄ): Բողոքների լուծման մեխանիզմը (ԲԼՄ) կապահովի, որ քաղաքացիները կարողանան հարցումներ և բողոքներ ներկայացնել, և որ նրանց բողոքները կլուծվեն ժամանակին և արդյունավետ կերպով՝ առանց անմիջականորեն դատարան դիմելու:

Նախագիծը կմշակի առանձին Բողոքների Լուծման Մեխանիզմ ուղղակի և պայմանագրային աշխատողների համար, որը կօգտագործվի աշխատավայրի հետ կապված մտահոգությունների վերաբերյալ բողոքները լուծելու համար և զգայուն կլինի սեռական շահագործման/սեռական ոտնձգությունների (ՄՇ/ՄՈ) նկատմամբ: Այս միջոցառումների կիրառման նպատակը Սեռական Շահագործման/Սեռական Ոտնձգությունների կանխարգելումն ու արձագանքումն է բողոքներին: Մանրամասները տրամադրված են առանձին Աշխատանքի Կառավարման Պլանում (ԱԿՊ) և Շահակիրների Ներգրավման Պլանում (ՇՆՊ):

Համայնքները և անհատները, ովքեր կարծում են, որ իրենք անբարենպաստ կերպով են ազդվել Համաշխարհային բանկի (ՀԲ) կողմից աջակցվող Ծրագրից կամ ենթածրագրից, կարող են բողոքներ ներկայացնել նաև Համաշխարհային բանկի Բողոքների Լուծման Ծառայությանը (ԲԼԾ): ԲԼԾ-ն ապահովում է ստացված բողոքների արագ վերանայում Ծրագրի հետ կապված մտահոգությունները լուծելու նպատակով: Ծրագրից տուժած համայնքները և անհատները կարող են բողոքներ ներկայացնել ՀԲ Անկախ տեսչական խմբին, որը որոշում է՝ արդյոք վնաս է պատճառվել, թե կարող է պատճառվել ՀԲ կողմից իր քաղաքականությանը և ընթացակարգերին չհամապատասխանելու հետևանքով: Բողոքները կարող են ներկայացվել ցանկացած ժամանակ այն բանից հետո, երբ մտահոգություններն անմիջականորեն հասցվել են ՀԲ ուշադրությանը, և Բանկի ղեկավարությանը հնարավորություն է տրվել պատասխանելու: ՀԲ կորպորատիվ ԲԼԾ-ին բողոքներ ներկայացնելու վերաբերյալ տեղեկությունների համար այցելեք՝ <http://www.worldbank.org/en/projects-operations/products-and-services/grievance-redress-service>: ՀԲ Տեսչական խմբին բողոքներ ներկայացնելու վերաբերյալ տեղեկությունների համար այցելեք www.inspectionpanel.org:

7. ԲԱԺԻՆ 7. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԿԱՌՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ ԵՎ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ

Ծրագրի ԲՄԿՊ-ին համապատասխան՝ ԾԻԹ-ն պատասխանատու կլինի Ծրագրի ԲՄԿՇ-ի և Ծրագրի գործառնական ձեռնարկի (ԾԳՁ) շրջանակներում կարողությունների զարգացման պլան կազմելու և իրականացնելու համար, ներառյալ, բայց չսահմանափակվելով՝

- ԾԻԹ-ի անձնակազմի, կառավարության շահագրգիռ մարմինների, ՋՕԸ-ների, կապալառուների և վերահսկող ինժեներների վերապատրաստումը Ծրագրի առանցքային ԲՄ ասպեկտներին վերաբերող հարցերով: Սա կընդգրկի, բայց չի սահմանափակվի ենթանախագծային մակարդակի ՇՄԱԳ-ները և ԲՄԿՊ-ները, ԱԱԱ, վտանգավոր թափոնների անվտանգ կառավարումը, ներառյալ ԱԿՆ-ները, ՄՇՎ, արտակարգ իրավիճակներին պատրաստվածություն և արձագանքում, շահագրգիռ կողմերի ներգրավում, ՄՇ/ՍՈ կանխարգելում և կառավարում և բողոքների կառավարում:
- Համայնքի ներգրավման նիստեր և իրազեկման ծրագրեր նախագծի համապատասխան ԲՄ ասպեկտների վերաբերյալ՝ Ծրագրի առավել անվտանգ իրականացումը խթանելու և ապահովելու համար, որ տուժած համայնքները հասկանան իրենց իրավունքները և մատչելի աջակցության համակարգերը:

Դա անելու համար ԾԻԹ-ն ԾԻԹ-ի կազմում կստեղծի և կպահպանի ԲՄ թիմ, որը կհանձնարարվի իրականացնել ԲՄ կառավարում՝ ընդգրկելով ենթանախագծերի ԲՄ գնահատումը և գործիքների պատրաստումը, վերահսկողությունը, կարողությունների զարգացումը և ընդհանուր հաշվետվողականությունը: Թիմը պետք է ապահովված լինի որակավորում ունեցող անձնակազմով և ռեսուրսներով՝ Ծրագրի ԲՄԱՀ հարցերը արդյունավետ կառավարելու համար: Նվազագույնը, այն պետք է ներառի մեկ բնապահպանական մասնագետի և մեկ սոցիալական մասնագետի:

ԾԻԹ-ն համագործակցության մեջ կմտնի համապատասխան կառավարական գերատեսչությունների հետ ինչպես ազգային, այնպես էլ ենթաազգային մակարդակներում, ինչպես նաև ոչ կառավարական կազմակերպությունների հետ՝ Ծրագրի ԲՄ ռիսկերը և ազդեցությունները կառավարելու համար:

8. ԲՍԿՇ ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԲՅՈՒՋԵՆ ԵՎ ԾԱԽՍԵՐԸ

ԲՍԿՇ-ի իրականացման հետ կապված ծախսերը ներառում են ԲՍ ազդեցության գնահատումների, փորձագիտական խորհրդատվությունների, վերապատրաստման, կարողությունների զարգացման միջոցառումների և մեղմացման միջոցների հետ կապված ծախսերը:

ՋՈԾԲ ծրագրի տարբեր բաղադրիչների իրական բյուջետային գնահատականները կորոշվեն Ծրագրի գործողությունների վերջնականացումից հետո: Այս գնահատականները հիմնված կլինեն յուրաքանչյուր բաղադրիչի գործողությունների կոնկրետ բնույթի վրա և կներառվեն նախագծային փաթեթներում:

Աղյուսակ 9-ում ներկայացված է ԲՍ գնահատումների և ԲՍԿՇ-ի իրականացման համար կարողությունների զարգացման միջոցառումների ցուցանիշային արժեքը (բացառությամբ ԲՍ անձնակազմի ծախսերի, որոնք ԾԻԹ անձնակազմի բյուջեի մաս են կազմում):

Աղյուսակ 9. ԲՍԿՇ Իրականացման Բյուջե

ԲՍԿՇ իրականացման գործողություններ (ներառյալ՝ ՇԿՆՊ)	Միավորի արժեքը (ԱՄՆ դոլար)	Քանակ	Ընդհանուր արժեքը (ԱՄՆ դոլար)
ԾԻԹ-ի և ներգրավված գործակալությունների վերապատրաստում/կարողությունների զարգացում ծրագրի իրականացման ընթացքում ԲՍԿ զահանջների վերաբերյալ	60,000	Միանվագ գումար	60,000
ՇՄԱԳ/ԲՍԿՊ-ներ և գնահատման այլ ծախսեր 2-րդ և 3-րդ բաղադրիչների շրջանակներում գործողությունների համար			
Իրականացման 6 տարվա համար՝ 150,000 տարեկան կտրվածքով	150,000	6	900,000
Ծրագրի շահառուների կարողությունների զարգացում թեմատիկ ԲՍ ոլորտներում	15,000	5	75,000
ԲՍ վերապատրաստում ԾԻԹ անձնակազմի, կապալառուների անձնակազմի և ենթակապալառուների, ինչպես նաև վերահսկող ինժեներների համար (ներառյալ՝ թեմատիկ կարողությունների զարգացում)	5,000	5	25,000

ԲՄԿՇ իրականացման գործողություններ (ներառյալ՝ ՇԿՆՊ)	Միավորի արժեքը (ԱՄՆ դոլար)	Քանակ	Ընդհանուր արժեքը (ԱՄՆ դոլար)
ՇԿՆՊ իրականացման բյուջե	110,000	Միանվագ գումար	110,000
ԲՄ անձնակազմ	Պետք է որոշել (ԾԻԹ բյուջեի մաս)	Ամսական	Պետք է որոշել
Ընդամենը			1,170,000

ՀԱՎԵԼՎԱԾՆԵՐԻ ՑԱՆԿ

- Հավելված 1 – Բացառման Ցանկ
- Հավելված 2 – Նախագծային մակարդակի բնապահպանական և սոցիալական հաշվետվողականության ձևանմուշ
- Հավելված 3 – Բնապահպանական և Սոցիալական Սքրինինգի Ձև
- Հավելված 4 – ՇՄԱԳ Հաշվետվության ուրվագիծ
- Հավելված 5 – Բնապահպանական և սոցիալական կառավարման պլանի ձևանմուշ
- Հավելված 6 – Բնապահպանական և սոցիալական գործողությունների կանոններ
- Հավելված 7 – Ասբեստի կառավարման ուղեցույց

ՀԱՎԵԼՎԱԾ 1. ԲԱՅԱՌՄԱՆ ՑԱՆԿ

Սույն ցանկում նշված գործողություններ ներառող ենթանախագծերը իրավասու չեն ֆինանսավորման համար:

1. Ենթանախագծեր, որոնք ներառում են հողի խոշոր ձեռքբերում բացառիկ գերակա իրավունքի կիրառմամբ, որը զգալի ազդեցություն ունի կենսապահովման միջոցների վրա և/կամ հանգեցնում է ֆիզիկական տեղահանման:
2. Գործունեություն, որը կառաջացնի կամ կարող է հանգեցնել մշակութային ժառանգության անդառնալի և/կամ զգալի վնասման, ինչպիսիք են անփոխարինելի մշակութային մասունքները, պատմական շենքերը և/կամ հնագիտական վայրերը:
3. Գործունեություն, որը կարող է հանգեցնել հարկադիր աշխատանքի կամ երեխաների նկատմամբ դաժան վերաբերմունքի, մանկական աշխատանքի շահագործման կամ մարդկանց թրաֆիքինգի, կամ ենթանախագծեր, որոնք վարձում են կամ ներգրավում երեխաներին, 14 տարեկան նվազագույն տարիքից բարձր և 18 տարեկանից ցածր, Ծրագրի հետ կապված այնպիսի գործողությունների մեջ, որը կարող է լինել վտանգավոր կամ խոչընդոտել երեխայի կրթությանը կամ վնասակար լինել երեխայի առողջությանը կամ ֆիզիկական, մտավոր, հոգևոր, բարոյական կամ սոցիալական զարգացմանը:
4. Գործունեություն, որը կառաջացնի անդառնալի ազդեցություն ՀՀ Կարմիր գրքում ներառված բուսական և կենդանական աշխարհի տեսակների վրա:
5. Ենթանախագծեր, որոնք ներառում են գործունեություն, որը կարող է առաջացնել կարևոր բնակավայրերի որևէ զգալի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ ուղղակի կամ անուղղակի կերպով, կամ որը կհանգեցնի բնական միջավայրի վրա բացասական ազդեցության:
6. Ենթանախագծեր, որոնք զգալի ազդեցություն են ունենում որևէ կարևոր էկոհամակարգի վրա (հատկապես այն էկոհամակարգերի վրա, որոնք աջակցում են բուսական և կենդանական աշխարհի հազվագյուտ, վտանգված կամ անհետացող տեսակներին):

ՀԱՎԵԼՎԱԾ 2. ՆԱԽԱԳԾԱՅԻՆ ՄԱԿԱՐԴԱԿԻ ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՀԱՇՎԵՏՎՈՂԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՁԵՎԱՆՄՈՒՇ

Սույն մոնիտորինգի պլանը ներկայացնում է ծրագրին առնչվող ՀԲ ԲՄՍ-ներին համապատասխանության հիմնական ԲՍ ցուցանիշները: ԲՄԿՊ-ին համապատասխան՝ այս հաշվետվությունը պետք է ՀԲ ներկայացվի եռամսյակային կտրվածքով՝ յուրաքանչյուր հաշվետու ժամանակաշրջանի ավարտից հետո ոչ ուշ, քան 20 աշխատանքային օրվա ընթացքում, իսկ ԲՍ ծրագրի ընդհանուր կատարողականը պետք է արտացոլվի Ծրագրի առաջընթացի մասին հաշվետվություններում:

Ա. Ծրագրի շրջանակներում ԲՍ Կառավարման Վիճակը

- **Բաղադրիչ 1. Ջրային ոլորտի բարեփոխում և ինստիտուցիոնալ կառուցվածքի բարելավում**
Ծրագրի իրականացման կարգավիճակի և ռազմավարական ԲՍԳ համառոտ նկարագրությունը
- **Բաղադրիչ 2. Գյուղական ՋՋ բարելավում**
Տեխնիկատնտեսական հիմնավորումների, մանրամասն նախագծման և ենթակառուցվածքային գործողությունների, տեղանքին առնչվող ՇՄԱԳ-ների և ԲՄԿՊ-ների, կապալառուների ԲՍ կատարողականի և առաջացող խնդիրների, ներառյալ՝ ցանկացած միջադեպ և/կամ դժբախտ պատահարների համառոտ նկարագրությունը:
- **Բաղադրիչ 3. Ոռոգման ենթակառուցվածքների արդիականացում և համակարգի կառավարում**
Տեխնիկատնտեսական հիմնավորումների, մանրամասն նախագծման և ենթակառուցվածքային գործողությունների, տեղանքին առնչվող ՇՄԱԳ-ների և ԲՄԿՊ-ների, կապալառուների ԲՍ կատարողականի և առաջացող խնդիրների, ներառյալ՝ ցանկացած միջադեպ և/կամ դժբախտ պատահարների համառոտ նկարագրությունը:

Բ. Կազմակերպչական Կառուցվածք

ԲՄԿՊ գործողության կարգավիճակը.

- ԾԻԹ-ն պետք է ստեղծի և պահպանի ԲՍ թիմ, որը պատասխանատու է ԲՍ կառավարման համար՝ ներառյալ գնահատումը, վերահսկողությունը, կարողությունների զարգացումը և հաշվետվողականությունը: Թիմը պետք է կազմված լինի առնվազն մեկ բնապահպանական մասնագետից և մեկ սոցիալական մասնագետից:
- ԾԻԹ-ն պետք է համագործակցի կառավարության համապատասխան գերատեսչությունների և ոչ կառավարական կազմակերպությունների հետ՝ ԲՍ ռիսկերը և ազդեցությունները կառավարելու համար:
- Մոնիտորինգի ցուցանիշներ.
 - ԲՍ մասնագետների հավաքագրումն ավարտվել է նախագծի ուժի մեջ մտնելուց հետո 45 օրվա ընթացքում:
 - Համագործակցություն է հաստատվել կառավարության համապատասխան գերատեսչությունների և ՀԿ-ների հետ:

Գ. ԲՄ Կարողությունների զարգացման պլան

ԲՄԿՊ գործողության կարգավիճակը.

- Կարողությունների զարգացման պլանը կպատրաստվի և կիրականացվի որպես ԲՄԿՇ-ի և ԾԳՁ-ի մաս: Վերապատրաստում պետք է տրամադրվի ԾԻԹ-ի անձնակազմին, կառավարական գերատեսչություններին, ՋՕԸ-ներին, կապալառուներին և վերահսկող ինժեներներին ԲՄ ազդեցության գնահատման, ԱԱԱ, ՄՇՎ, Սեռական շահագործման/Սեռական ոտնձգությունների կանխարգելման և բողոքների կառավարման հարցերում:
- Մոնիտորինգի ցուցանիշներ.
 - Կարողությունների զարգացման պլանը վերջնական տեսքի է բերվել նախագծի ուժի մեջ մտնելուց հետո երեք ամսվա ընթացքում:
 - Իրականացվել են վերապատրաստման դասընթացներ և փաստաթղթավորվել:

Դ. ԲՄ Վերահսկողության կարգավիճակը

Կապալառուների և վերահսկող ինժեներների կողմից ներկայացված կանոնավոր մոնիտորինգի հաշվետվությունները պետք է վերլուծվեն՝ հասկանալու համար յուրաքանչյուր ենթանախագծային գործողությունների ԲՄ համապատասխանության ընդհանուր վիճակը: Նույնը վերաբերում է 1-ին բաղադրիչի իրականացմանը, որը ԾԻԹ-ն պետք է մոնիտորի:

- ԲՄ փաստաթղթերի պատրաստման և իրականացման վիճակը:
- Շահագրգիռ կողմերի ներգրավման գործողություններ:
- Բողոքներ, որոնք ստացվել և լուծվել են բողոքների մեխանիզմի միջոցով:
- Կապալառուների և ենթակապալառուների ԲՄ կատարողականը:
- Միջադեպեր և դժբախտ պատահարներ
- ԲՄ ոչ համապատասխանություններ ԲՄԿՊ-ներին և ուղղիչ գործողություններին:

a. Կապալառուների ամսական հաշվետվություններ

Կապալառուները և վերահսկող ընկերությունները կներկայացնեն ԲՄ կատարողականի վերաբերյալ ամսական մոնիտորինգի հաշվետվություններ՝ համահունչ պայմանագրի պահանջներին:

Մոնիտորինգի ցուցանիշներ.

- Ամսական հաշվետվություններ, որոնք ներկայացվում են վերահսկող ինժեներների և ԾԻԹ-ի կողմից
- Հաշվետվության որակը և ներկայացված տվյալները
- Չկատարման և ոչ համապատասխանության խնդիրներ

b. Միջադեպեր և դժբախտ պատահարներ

Ծրագրի հետ կապված զգալի միջադեպերի կամ դժբախտ պատահարների մասին պետք է Բանկին հայտնել 48 ժամվա ընթացքում: Կանցկացվի հետաքննություն, և կիրականացվի Ուղղիչ գործողությունների ծրագիր (ՈԻԳԾ):

Մոնիտորինգի ցուցանիշներ.

- Հետաքննության կարգավիճակը

- Ուղղիչ գործողությունների ծրագրերի (ՈԻԳԾ) կարգավիճակը
- Միջադեպերի և/կամ դժբախտ պատահարների փակման կարգավիճակը

Ե. Բնապահպանական և սոցիալական ստանդարտների մոնիտորինգ

Ծրագրի իրականացման վիճակը՝ համաձայն յուրաքանչյուր համապատասխան ԲՄՍ-ի, ինչպես նշված է Ծրագրի ԲՄԿՊ-ում:

ա. ԲՄՍ1. Բնապահպանական և Սոցիալական Գնահատում

- ԲՄԳ-ի վիճակը, ներառյալ հիմնական ԲՄ հարցերը և այն, թե ինչպես միջոցները կներառվեն կարգավորիչ բարեփոխումների և ռազմավարության մշակման մեջ, 1-ին բաղադրիչի շրջանակներում հանրային խորհրդատվությունների վիճակը:
- Ենթանախագծային մակարդակում ԲՄ սկրինինգի և 2-րդ և 3-րդ բաղադրիչների համար համապատասխան տեղանքին առնչվող ՇՄԱԳ-ների և ԲՄԿՊ-ների վիճակը:

բ. ԲՄՍ2. Աշխատանք և աշխատանքային պայմաններ

- Ծրագրի ԱԿՊ-ի իրականացման վիճակը:
- Աշխատողների ԲԼՄ վիճակը և ցանկացած բողոքների ու դրանց լուծման արձանագրությունները

գ. ԲՄՍ3. Աղտոտման կանխարգելում և թափոնների կառավարում

- Թափոնների կառավարման պլանի (ԹԿՊ) իրականացման վիճակը համապատասխան ԲՄԿՊ-ներում և Կ-ԲՄԿՊ-ներում

դ. ԲՄՍ4. Համայնքի Առողջություն և Անվտանգություն

- ՀԱԱ միջոցառումների վիճակը, ներառյալ երթևեկության անվտանգությունը և արտակարգ իրավիճակներին արձագանքման պլանները, ՀԱԱ-ի ներառումը նախագծերում (հատկապես կառուցվածքային անվտանգությունը)
- Պատվարների անվտանգության պահանջների սկրինինգ և իրականացում
- Մեռական Շահագործման/Մեռական Ոտնձգությունների կանխարգելման միջոցառումներ

ե. ԲՄՍ5. Հողի ձեռքբերում և տարաբնակեցում

- Յուրաքանչյուր սխեմայի (ոռոգում և ՋՋ) համար հողի ձեռքբերման և վերաբնակեցման ազդեցությունների սկրինինգ
- Վերաբնակեցման Պլանների (ՎՊ) պատրաստման և իրականացման վիճակը
- Հողի ձեռքբերման և գույքի բռնագրավման հետ կապված բողոքներ

զ. ԲՄՍ6. Կենսաբազմազանության պահպանություն

- Կենսաբազմազանության ռիսկերի և ազդեցությունների գնահատում, սկրինինգ և մեղմացման միջոցառումների վիճակը տեղանքին առնչվող ԲՄԿՊ-ներում և Կ-ԲՄԿՊ-ներում, որտեղ դա կիրառելի է:

է. ԲՄՍ8. Մշակութային Ժառանգություն

- Յուրաքանչյուր ենթասխեմայի (ոռոգում և ՋՋ) համար մշակութային ժառանգության ռիսկերի և ազդեցությունների սկրինինգ և մեղմացման միջոցառումների իրականացում (այսինքն՝ Մշակութային Ժառանգության Կառավարման Պլաններ) տեղանքին առնչվող ԲՄԿՊ-ներում և Կ-ԲՄԿՊ-ներում, որտեղ դա կիրառելի է:

- Պատահական գտածոներ Ծրագրի վայրերում և պատահական գտածոների ընթացակարգերի իրականացում:

ը. ԲՄՄ10. Շահագրգիռ կողմերի ներգրավում և տեղեկատվության հանրայնացում

- ՇՆՊ-ի իրականացման վիճակը, ներառյալ տեղեկատվության բացահայտման պահանջներին և հանրային խորհրդատվություններին համապատասխանությունը
- Ծրագրի ԲԼՄ-ների վիճակը, ներառյալ հստակ սահմանված դերերը և պատասխանատվությունները, ԲԼՄ-ի հրապարակայնությունը, ընդունման ուղիները և ՄՇԱ/ՄՈ ուղեգրման ուղիները
- Բողոքների արձանագրություններ և դրանց լուծման կարգավիճակ

թ. Անհամապատասխանությունները շտկելու ուղղիչ գործողությունների պլաններ
ժ. ԲՄ Աշխատանքային պլան հաջորդ եռամսյակի համար

ՀԱՎԵԼՎԱԾ 3. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՄԿՐԻՆԻՆԳԻ ՁԵՎ

Բնապահպանական և սոցիալական սկրինինգի ընթացակարգը բաղկացած է երկու փուլից՝ (1) Սկզբնական սկրինինգ՝ օգտագործելով Հավելված 1-ում ներկայացված Բացառման Ցանկը, և (2) Առաջարկվող գործողությունների սկրինինգ՝ ԲՄ ռիսկերի կառավարման մոտեցումը բացահայտելու նպատակով: Սույն Սկրինինգի Ձևը երկրորդ փուլն է և օգտագործվում է բոլոր ենթանախագծերի համար: Լրացված ձևերը կպահվեն Ծրագրի ֆայլերում և կարող են վերանայվել ՀԲ-ի կողմից Ծրագրի իրականացման ընթացքում:

1. Ենթածրագրի մասին տեղեկատվություն.

Ենթածրագրի անվանումը	
Ենթածրագրի տեղանքը	
Իրականացնող գործակալությունը	
Գնահատված արժեքը	
Մեկնարկի/ավարտի ամսաթիվը	
Ենթածրագրի համառոտ նկարագրությունը	

2. Բնապահպանական և սոցիալական սկրինինգի հարցաշար

Հարցեր	Պատասխան		Հաջորդ Քայլերը
	Այո	Ոչ	
ԲՄՍ1. Բնապահպանական և սոցիալական ռիսկերի և ազդեցությունների գնահատում և կառավարում			
Արդյո՞ք ենթածրագիրը հավանաբար կունենա զգալի բացասական բնապահպանական ազդեցություններ, որոնք զգայուն են և աննախադեպ, ինչը կհանգեցնի բացառման ցանկում «Անիրավասու Գործողություններին» և/կամ կդասակարգվի որպես բարձր ռիսկ:			Եթե «Այո»՝ բացատրել նախագծից:
Արդյո՞ք ենթածրագրի հետ կապված ռիսկերն ու հնարավոր ազդեցություններն ունեն հետևյալ բնութագրերը մեծ մասամբ կամ ամբողջությամբ. i) հիմնականում ժամանակավոր, կանխատեսելի և/կամ շրջելի են, և Ծրագրի բնույթը բացառում է դրանցից խուսափելու կամ շրջելու հնարավորությունը. ii) բացասական սոցիալական ազդեցությունները կարող են առաջացնել սոցիալական հակամարտության, վնասի կամ մարդկային անվտանգության ռիսկի սահմանափակ աստիճան. iii) չափով և/կամ տարածական ընդգրկմամբ միջին են. iv) մարդու առողջության և/կամ շրջակա			Եթե «Այո». - Առաջարկվող ենթածրագրի համար ԲՄԿՇ-ի հետ պատրաստել տեղանքին հատուկ ՇՄՍԱԳ՝ հիմնվելով Հավելված 3-ի ձևանմուշի վրա: - Մրցութային փաստաթղթերում ներառել

Հարցեր	Պատասխան	Հաջորդ Քայլերը
<p>միջավայրի վրա լուրջ բացասական հետևանքների միջինից ցածր հավանականություն կա (օրինակ՝ պատահարների, թունավոր թափոնների հեռացման և այլնի պատճառով), և արդյո՞ք հայտնի և հուսալի մեխանիզմներ կան այդպիսի ռեպերը կանխելու կամ նվազագույնի հասցնելու համար:</p>		<p>E&S ռիսկերի կառավարման միջոցառումները</p>
<p>Արդյո՞ք ենթանախագիծը ներառում է ջրամբարների կառուցում:</p>		<p>Եթե «Այո».</p> <ul style="list-style-type: none"> - Առաջարկվող ենթածրագրի համար ԲՄԿՊ-ի հետ պատրաստել տեղանքին հատուկ ՇՄՍԱԳ՝ հիմնվելով Հավելված 3-ի ձևանմուշի վրա: - Մրցութային փաստաթղթերում ներառել E&S ռիսկերի կառավարման միջոցառումները
<p>Արդյո՞ք ենթանախագիծը ներառում է առկա ՋՋ և ոռոգման ցանցերի ցանկացած փոքրածավալ ենթակառուցվածքի վերանորոգում կամ վերականգնում:</p>		<p>Եթե «Այո».</p> <ul style="list-style-type: none"> - Կիրառել համապատասխան միջոցներ՝ հիմնվելով Հավելված 5-ի ԲՄԳԿ-ների վրա (եթե հատուկ վերանորոգումը և/կամ վերականգնումը չի առաջացնում հատուկ բնապահպանական և սոցիալական ռիսկեր, որոնք պահանջում են տեղանքին հատուկ ԲՄԿՊ): - Մրցութային փաստաթղթերում ներառել ԲՄ ռիսկերի կառավարման միջոցառումները:
<p>Արդյո՞ք նախագիծը հանգեցնում է որոշակի հանգամանքների պատճառով անբարենպաստ կամ խոցելի վիճակում գտնվող անհատների կամ խմբերի հետ կապված որևէ ռիսկերի և ազդեցությունների:</p>		<p>Եթե «Այո». Կիրառել համապատասխան միջոցներ, որոնք նկարագրված են ԲՄԿՇ-ում, ՎՇ-ում և ՇԿՆ-ում:</p>

Հարցեր	Պատասխան	Հաջորդ Քայլերը
ԲՄՄ2		
Արդյո՞ք ենթանախագիծը ներառում է հարկադիր աշխատանքի, մանկական աշխատանքի կամ աշխատանքի այլ վնասակար կամ շահագործող ձևերի հետ կապված ապրանքների և սարքավորումների օգտագործում:		Եթե «Այո»՝ բացատրել նախագծից:
Արդյո՞ք ենթանախագիծը ներառում է աշխատուժի հավաքագրում, ներառյալ ուղղակի, պայմանագրային, առաջնային մատակարարման և/կամ համայնքային աշխատողները:		Եթե «Այո». Կիրառել ԱԿԸ
Արդյո՞ք աշխատողները կենթարկվեն աշխատավայրի վտանգներին, որոնք պետք է կառավարվեն համաձայն տեղական կանոնակարգերի և ԱԱՍ ուղեցույցների: Արդյո՞ք աշխատողները ԱԱՍ-ի կարիք ունեն իրենց աշխատանքի հետ կապված հնարավոր ռիսկերի և վտանգների համեմատ:		Եթե «Այո». Կիրառել ԱԿԸ
Արդյո՞ք ռիսկ կա, որ կանայք և/կամ աշխատողների այլ կատեգորիաներ (այսինքն՝ ենթակապալառուների աշխատողներ, համայնքային աշխատողներ) կարող են ավելի քիչ վարձատրվել Ծրագրի շինարարության ժամանակ այլ կատեգորիայի աշխատողների համեմատ:		Եթե «Այո». Կիրառել ԱԿԸ
ԲՄՄ3		
Արդյո՞ք նախագիծը հավանաբար կառաջացնի պինդ կամ հեղուկ թափոններ, որոնք կարող են բացասաբար ազդել հողերի, բուսականության, գետերի, առուների կամ ստորերկրյա ջրերի կամ մոտակա համայնքների վրա:		<p>Եթե «Այո».</p> <ul style="list-style-type: none"> - Առաջարկվող ենթածրագրի համար պատրաստել տեղանքին հատուկ ԲՄԿՊ՝ հիմնվելով Հավելված 4-ի ձևանմուշի վրա: - Մրցութային փաստաթղթերում ներառել E&S ռիսկերի կառավարման միջոցառումները:

Հարցեր	Պատասխան	Հաջորդ Քայլերը
Արդյո՞ք շինարարական աշխատանքներից որևէ մեկը ներառում է ասբեստի կամ այլ վտանգավոր նյութերի հեռացում:		Եթե «Այո». Կիրառեք ասբեստի ուղեցույցը, որը տրված է Հավելված 6-ում:
Արդյո՞ք աշխատանքները, հավանաբար, կառաջացնեն օդի և / կամ ջրի որակի վրա զգալի բացասական ազդեցություններ:		<p>Եթե «Այո».</p> <ul style="list-style-type: none"> - Առաջարկվող ենթածրագրի համար պատրաստել տեղամասին հատուկ ԲՄԿՊ՝ հիմնվելով Հավելված 4-ի ձևանմուշի վրա: - Մրցութային փաստաթղթերում ներառել E&S ռիսկերի կառավարման միջոցառումները:
Արդյո՞ք գործունեությունը հիմնվում է առկա ենթակառուցվածքի վրա (օրինակ՝ արտանետման կետեր), որն անբավարար է բնապահպանական ազդեցությունները կանխելու համար:		<p>Եթե «Այո».</p> <ul style="list-style-type: none"> - Առաջարկվող ենթածրագրի համար պատրաստել տեղանքին հատուկ ԲՄԿՊ՝ հիմնվելով Հավելված 4-ի ձևանմուշի վրա: - Մրցութային փաստաթղթերում ներառել ԲՄ ռիսկերի կառավարման միջոցառումները:
ԲՄՍ4		
Արդյո՞ք առկա է համայնքի կողմից վարակիչ հիվանդությունների (ՄԻԱՎ/ՁԻԱՀ, մալարիա) նկատմամբ ավելացած ազդեցության կամ երթնելության հետ կապված պատահարների ռիսկի մեծացման վտանգ:		Եթե «Այո». Կիրառել ԱԿԸ և համապատասխան միջոցներ ՇՆՊ-ում:
Արդյո՞ք աշխատողների ներհոսք է սպասվում համայնքից դուրս գտնվող տարածքներից: Արդյո՞ք աշխատողներից կպահանջվի օգտվել համայնքի առողջապահական ծառայություններից: Արդյո՞ք նրանք ճնշում կգործադրեն համայնքի առկա ծառայությունների վրա (ջուր, էլեկտրաէներգիա, առողջություն, հանգիստ, այլն):		Եթե «Այո». Կիրառել LMP

Հարցեր	Պատասխան	Հաջորդ Քայլերը
Արդյո՞ք նախագծային աշխատանքների արդյունքում առկա է ՄՇ/ՄՈ-ի աճի վտանգ:		Եթե «Այո». Կիրառել LMP
Արդյո՞ք ենթանախագիծը կպահանջի, որ կառավարությունը պահպանի աշխատողներին՝ ենթանախագիծը պաշտպանելու անվտանգության նկատառումներից ելնելով:		Եթե «Այո». Պատրաստել տեղամասին հատուկ ԲՄԿՊ՝ առաջարկվող ենթածրագրի համար, ներառյալ հնարավոր ռիսկերի գնահատումը և անվտանգության անձնակազմի օգտագործման մեղմացման միջոցառումները:
ԲՄՄ5		
Արդյո՞ք ենթանախագիծը կպահանջի նոր հողի հարկադիր ձեռքբերում (արդյո՞ք կառավարությունը կօգտագործի բացառիկ գերակա իրավունքի լիազորությունները հողը ձեռք բերելու համար):		Եթե «Այո». անդրադառնալ և կիրառել ՎՇ:
Արդյո՞ք ենթանախագիծը կհանգեցնի մշտական ֆիզիկական տեղահանման (ներառյալ հողի նկատմամբ իրավական պահանջներ չունեցող անձանց):		Եթե «Այո»՝ բացառել ծրագրից:
Արդյո՞ք ենթանախագիծը կհանգեցնի տնտեսական տեղահանման (օրինակ՝ ակտիվների կամ կենսապահովման միջոցների կորստի կամ հողի ձեռքբերման կամ մուտքի սահմանափակումների պատճառով ռեսուրսների հասանելիության կորստի):		Եթե «Այո». անդրադառնալ և կիրառել ՎՇ:
Արդյո՞ք ենթաԾրագրի վայրը ձեռք է բերվել բացառիկ գերակա իրավունքի միջոցով անցած 5 տարիների ընթացքում՝ ենթաԾրագրի սպասումով:		Եթե «Այո». անդրադառնալ և կիրառել ՎՇ:
Արդյո՞ք ենթաԾրագրի համար անհրաժեշտ են որևէ ԱՖ (օրինակ՝ մուտքի ճանապարհներ), որոնք կպահանջեն նոր հողի հարկադիր ձեռքբերում:		Եթե «Այո». անդրադառնալ և կիրառել ՎՇ:
Արդյո՞ք ենթաԾրագրի գործողությունների համար պահանջվող մասնավոր հողը կամավոր նվիրաբերվում է Ծրագրին:		Եթե «Այո». անդրադառնալ և կիրառել ՎՇ:

Հարցեր	Պատասխան	Հաջորդ Քայլերը
ԲՄՍ 6. Կենսաբազմազանության Պահպանություն և Կենդանի Բնական Ռեսուրսների Կայուն Կառավարում		
Արդյո՞ք ենթանախագիծը ներառում է գործողություններ, որոնք կարող են առաջացնել կարևոր բնակավայրերի որևէ զգալի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ ուղղակի կամ անուղղակի կերպով, կամ որը կհանգեցնի բնական միջավայրի վրա բացասական ազդեցության:		Եթե «Այո»՝ բացառել ծրագրից:
Արդյո՞ք ենթաԾրագրի վայրը գտնվում է հատուկ պահպանվող տարածքում:		<p>Եթե «Այո».</p> <ul style="list-style-type: none"> - Առաջարկվող ենթածրագրի համար ԲՄԿՊ-ի հետ պատրաստել տեղանքին հատուկ ՇՄՍԱԳ՝ հիմնվելով Հավելված 3-ի ձևանմուշի վրա: - Մրցութային փաստաթղթերում ներառել ԲՄ ռիսկերի կառավարման միջոցառումները
Արդյո՞ք նախագիծը կներառի ոչ կրիտիկական բնական միջավայրերի փոխակերպում կամ դեգրադացիա:		<p>Եթե «Այո».</p> <ul style="list-style-type: none"> - Առաջարկվող ենթածրագրի համար ԲՄԿՊ-ի հետ պատրաստել տեղանքին հատուկ ՇՄՍԱԳ՝ հիմնվելով Հավելված 3-ի ձևանմուշի վրա: - Մրցութային փաստաթղթերում ներառել ԲՄ ռիսկերի կառավարման միջոցառումները
Արդյո՞ք գործունեությունը կպահանջի ծառերի լայնածավալ հատում, ներառյալ ներքին բնական բուսականությունը:		<p>Եթե «Այո».</p> <ul style="list-style-type: none"> - Առաջարկվող ենթածրագրի համար ԲՄԿՊ-ի հետ պատրաստել տեղանքին հատուկ ՇՄՍԱԳ՝ հիմնվելով Հավելված 3-ի ձևանմուշի վրա:

Հարցեր	Պատասխան	Հաջորդ Քայլերը
		- Մրցութային փաստաթղթերում ներառել ԲՄ ռիսկերի կառավարման միջոցառումները
Արդյո՞ք որևէ զգալի ազդեցություն կլինի որևէ կարևոր էկոհամակարգի վրա (հատկապես այն էկոհամակարգերի վրա, որոնք աջակցում են բուսական և կենդանական աշխարհի հազվագյուտ, վտանգված կամ անհետացող տեսակներին):		Եթե «Այո»՝ բացատրել ծրագրից:
ԲՄՍՑ		
Արդյո՞ք ենթանախագիծը գտնվելու է զգայուն վայրի (պատմական կամ հնագիտական կամ մշակութային նշանակություն ունեցող վայր) կամ օբյեկտի հարևանությամբ:		Եթե «Այո». Կիրառել «Հնարավորություն գտնելու» ընթացակարգերը
Արդյո՞ք ենթանախագիծը գտնվելու է տեղական համայնքների համար հոգևոր արժեքներ ունեցող շենքերի, սրբազան ծառերի կամ առարկաների մոտ (օրինակ՝ հուշարձաններ, գերեզմաններ կամ քարեր) կամ պահանջելու է պեղումներ այդ վայրերի մոտ:		Եթե «Այո». Կիրառել «Հնարավորություն գտնելու» ընթացակարգերը

3. Եզրակացություն

Ենթածրագիրը մերժված է

Ենթածրագրն ընդունված է

Սքրինինգի արդյունքների հիման վրա ԲՄ ռիսկերի կառավարման կիրառելի գործիքներն են.

ԲՄՍԳ, ներառյալ ԲՄԿՊ

Առանձին ԲՄԿՊ

ԲՄԳԿ-ներ

ՎԳՊ

Սքրինինգ իրականացրած անձի անունը և անվանումը.

Սքրինինգի անցկացման ամսաթիվը.

ՀԱՎԵԼՎԱԾ 4. ՇՄԱԳ ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅԱՆ ՈՒՐՎԱԳԻԾ

Ամփոփագիր (ոչ ավել քան 5 էջ)

Ներածություն

Բնապահպանական և սոցիալական սկրինինգի արդյունք

Ծրագրի նկարագրություն

Այլընտրանքների վերլուծություն

Բնապահպանական և սոցիալական ազդեցության գնահատման մեթոդաբանություն

Բնապահպանական և սոցիալական հիմնապատկեր

Ակնկալվող բնապահպանական և սոցիալական ռիսկեր և ազդեցություններ

Ազդեցության մեղմացում

Բնապահպանական և սոցիալական կառավարման պլան

ԲԱԺԻՆ 1. Ներածություն

ԲԱԺԻՆ 2. Իրավական և Քաղաքականության շրջանակ

ԲԱԺԻՆ 3. Տեխնիկական, ԲՄՍ-ներ և Կանոնակարգեր

ԲԱԺԻՆ 4. Ծրագրի նկարագրություն

ԲԱԺԻՆ 5. Այլընտրանքների վերլուծություն

ԲԱԺԻՆ 6. Բնապահպանական և սոցիալական սկրինինգ

ԲԱԺԻՆ 7. ՇՄԱԳ մեթոդաբանություն

ԲԱԺԻՆ 8. Ֆիզիկական և բնական միջավայր

ԲԱԺԻՆ 9. Հնարավոր բնապահպանական և սոցիալական ռիսկեր և ազդեցություններ

ԲԱԺԻՆ 10. Ազդեցության մեղմացում

ԲԱԺԻՆ 11. Բնապահպանական և սոցիալական կառավարման պլան

(Ինստիտուցիոնալ և հաշվետվողականության կարգավորումներ)

Հավելված 1. Բնապահպանական և սոցիալական կառավարման մատրիցա (մեղմացման պլան և մոնիտորինգի պլան)

Հավելված 2. Հանրային խորհրդատվություն

Հավելված 3. Հղումներ

Հավելված 4. Քարտեզներ, գրաֆիկներ, լուսանկարներ

Հավելված 5. ՇՄԱԳ թիմի կազմը

ՀԱՎԵԼՎԱԾ 5. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՊԼԱՆԻ ՁԵՎԱՆՍՈՒՇ

ՄԱՍ A: ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԾՐԱԳՐԻ ԵՎ ՎԱՅՐԻ ՄԱՍԻՆ

ԻՆՍՏԻՏՈՑԻՈՆԱԼ ԵՎ ՎԱՐՉԱԿԱՆ			
Ենթաձրագրի անվանումը			
Համայնքապետարան, համայնք			
Տեղանքին բնարոշ գործողությունների շրջանակը			
Ինստիտուցիոնալ կարգավորումներ (ՀԲ)	Առաջադրանքի ղեկավար՝	Բնապահպանական մասնագետ՝ Սոցիալական մասնագետ՝	
Իրականացման կարգավորումներ (ՀՀ)	Իրականացնող մարմին՝	Աշխատանքների վերահսկիչ՝	Աշխատանքների կապալառու՝
ՏԵՂԱՆՔԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ			
Հասցեն և վայրի գտնվելու վայրը			
Ո՞վ է հողի սեփականատերը:			
Ո՞վ է օգտագործում հողը (պաշտոնական/ոչ պաշտոնական):			
Տեղամասի շրջակայքի ֆիզիկական և բնական միջավայրի նկարագրությունը			
Նյութերի ձեռքբերման վայրերը և հեռավորությունը, հատկապես լցանյութերի, ջրի, քարերի համար:			
ՕՐԵՆՄԴՐՈՒԹՅՈՒՆ			
Նախագծային գործողությունների նկատմամբ կիրառելի ազգային և տեղական օրենսդրություն և թույլտվություններ			
ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ			

Ե՞րբ / որտե՞ղ տեղի կունենա / ունեցավ հանրային խորհրդատվության գործընթացը			
Հավելվածներ			
Հավելված 1. Վայրի քարտեզ/լուսանկար Հավելված 2. Հանրային Խորհրդատվության Գործընթացի Արձանագրություններ Հավելված 3. Կապալառուի կողմից տրված Լիցենզիաներ/Թույլտվություններ/Համաձայնագրեր			

ՄԱՍ Բ. ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ/ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԴԻՏԱԶՆՆՈՒՄ			
	Գործողություն/խնդիր	Կարգավիճակ	Կիրառվող գործողությունները
Արդյոք շինարարական աշխատանքները ներառելու են հետևյալ գործողություններից որևէ մեկը	1) Շինության վերականգնում	☐ Այո ☐ Ոչ	Տե՛ս Ա կետը ներքևում
	2) Նոր շինության կառուցում	☐ Այո ☐ Ոչ	Տե՛ս Ա կետը ներքևում
	3) Անհատական կոյուղագիծ	☐ Այո ☐ Ոչ	Տե՛ս Բ կետը ներքևում
	4) Թունավոր կամ վնասակար նյութեր ⁴	☐ Այո ☐ Ոչ	Տե՛ս Գ կետը ներքևում
	5) Ազդեցություններ անտառների կամ պաշտպանվող տարածքների վրա	☐ Այո ☐ Ոչ	Տե՛ս Դ կետը ներքևում
	6) Հողի ձեռքբերում ⁵	☐ Այո ☐ Ոչ	Տե՛ս Ե կետը ներքևում
	7) Երթևեկության կառավարում և	☐ Այո ☐ Ոչ	Տե՛ս Զ կետը ներքևում

⁴ Թունավոր/վտանգավոր նյութը ներառում է, բայց չի սահմանափակվում միայն ասբեստ, թունավոր ներկ, վնասակար լուծիչներ, կապարի ներկ և այլն:

⁵ Հողերի ձեռքբերումը ներառում է մարդկանց տեղահանումը, կենսապահովման միջոցների փոփոխությունը, սա վերաբերում է հողին, որը գնվում/փոխանցվում է՝ աղելով այն մարդկանց վրա, որոնք ապրում են այդտեղ կամ շահագործում են բիսնես (օրինակ, կրպակ) ազդեցության ենթակա հողի վրա:

	հոտիոտնային անվտանգություն		
8)	Համայնքի և աշխատանքի առողջություն և անվտանգություն	[] Այո [] Ոչ	Տե՛ս Է կետը ներքևում
9)	Մշակութային ժառանգության պահպանություն	[] Այո [] Ոչ	Տե՛ս Ը կետը ներքևում

ՄԱՍ Ը: ՄԵՂՄԱՑՄԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐ

Գործողություն	Պարամետր	Մեղմացման սիջոցառումների ստուգաթերթ
0. Ընդհանուր Պայմաններ	Ծանուցում և Աշխատողների Անվտանգություն	(ա) Հանրությունը տեղեկացվել է աշխատանքների մասին յուրաքանչյուր աշխատանքային վայրում համապատասխան ծանուցման միջոցով (ներառյալ աշխատանքներ իրականացնող ընկերության մասին տեղեկություններ և կոնտակտային տվյալներ):
		(բ) Շինարարության և/կամ վերականգնման համար ձեռք են բերվել շինարարական նյութերի արդյունահանման, թափոնների հեռացման և այլ համապատասխան բոլոր օրինական պահանջվող թույլտվությունները:
		(գ) Բոլոր աշխատանքները կիրականացվեն անվտանգ և կարգապահ ձևով, որը նախատեսված է նվազագույնի հասցնել հարևան բնակիչների և շրջակա միջավայրի վրա ազդեցությունները:
		(դ) Աշխատողների ԱԱՄ-ն կհամապատասխանի միջազգային լավագույն փորձին (միշտ պաշտպանիչ սաղավարտներ, անհրաժեշտության դեպքում դիմակներ և պաշտպանիչ ակնոցներ,

Գործողություն	Պարամետր	Մեղմացման սիջոցառումների ստուգաթերթ
		ամրագրոտիներ և անվտանգության կոշիկներ):
		(ե) Վայրերի համապատասխան ցուցանակները կտեղեկացնեն աշխատողներին հիմնական կանոնների և կանոնակարգերի մասին, որոնք պետք է պահպանել:
A. Ընդհանուր Վերականգնում և/կամ Շինարարական Աշխատանքներ	Օդի որակ	(ա) Օգտագործել փլուզման նյութերի համար նախատեսված խողովակներ առաջին հարկից վերև ներքին քանդման ժամանակ:
		(բ) Քանդման բեկորները պահել վերահսկվող տարածքում և ջրային մատախուղով ցողել բեկորների փոշին նվազեցնելու համար:
		(գ) Ճնշել պնևմատիկ հորատման/պատերի քանդման ընթացքում՝ մշտական ջրային ցողում կատարելով և/կամ տեղում փոշուց պաշտպանող պատվածքներ տեղադրելով:
		(դ) Շրջակա միջավայրը (մայթերը, ճանապարհները) պահել բեկորներից զերծ՝ փոշին նվազագույնի հասցնելու համար:
		(ե) Տեղում շինարարական/թափոնների նյութերի բաց այրում թույլ չի տրվի:
		(զ) Տեղում շինարարական մեքենաների չափից ավելի անգործությունը թույլ չի տրվի:
	Աղմուկ	(ա) Շինարարական աղմուկը սահմանափակել ցերեկային աշխատանքային ժամերով:

Գործողություն	Պարամետր	Մեղմացման սիջոցառումների ստուգաթերթ
		(բ) Գործողությունների ընթացքում գեներատորների շարժիչների կափարիչները, օդային կոմպրեսորները և այլ էլեկտրական մեխանիկական սարքավորումները փակ պահել, իսկ սարքավորումները տեղադրել բնակելի տարածքներից հնարավորինս հեռու:
	Ջրի որակ	(ա) Սահմանել հողի փլուզման և նստվածքի վերահսկման համապատասխան միջոցներ, ինչպիսիք են խոտի փնջերը և/կամ տիղմի ցանկապատերը, որպեսզի նստվածքը դուրս չբերվի տեղանքից և չառաջացնի չափից ավելի պղտորություն մոտակա առուներում և գետերում:
		(բ) Շինարարական մեքենաներն ու սարքավորումները լվանալ միայն հատուկ նշանակված տարածքներում, որտեղ հոսքաջրերը չեն աղտոտի բնական մակերևութային ջրային ավազանները:
	Թափոնների կառավարում	(ա) Հնարավորինս նվազագույնի հասցնել առաջացած թափոնների քանակը:
		(բ) Քանդման և շինարարական աշխատանքներից ակնկալվող բոլոր հիմնական տեսակի թափոնների համար կբացահայտվեն թափոնների հավաքման և հեռացման ուղիները և վայրերը:
		(գ) Հանքային շինարարական և քանդման թափոնները կտարանջատվեն ընդհանուր կոշտ կենցաղային թափոններից, օրգանական, հեղուկ և քիմիական թափոններից՝ տեղում

Գործողություն	Պարամետր	Մեղմացման սիջոցառումների ստուգաթերթ
		տեսակավորման միջոցով և կպահվեն համապատասխան տարաների մեջ:
		(դ) Տարբեր տեսակի թափոնների ժամանակավոր պահպանման համար հատկացնել վայրեր տեղում: Թույլ չտալ տեղում թափոնների չափից ավելի կուտակում:
		(ե) Իներտ շինարարական թափոնները կհավաքվեն և պատշաճ կերպով կհեռացվեն լիցենզավորված հավաքողների կողմից կամ համայնքային իշխանությունների հետ պաշտոնական պայմանավորվածություններ ձևափոխելով՝ իներտ շինարարական թափոնների հեռացման վայր հատկացնելու համար:
		(զ) Ժամանակին միջոցներ ձեռնարկել վտանգավոր թափոնների հեռացման կամ լիցենզավորված ընկերություններին հանձնելու համար:
		(է) Թափոնների հեռացման գրառումները կպահվեն որպես նախագծված պատշաճ կառավարման ապացույց:
		(ը) Երբ հնարավոր լինի, կապալառուն կվերաօգտագործի և կվերամշակի համապատասխան և կենսունակ նյութերը (բացառությամբ ասբեստի)
	Հողի բերրի շերտի կառավարում	(ա) Հողի բերրի շերտի հեռացում և ժամանակավոր պահեստավորում՝ հողի հետագա մշակման համար:
		(բ) Հողի բերրի շերտի քայքայումից խուսափելու համար դրա կույտերի բարձրությունը պահել 2 մ-ից ցածր,

Գործողություն	Պարամետր	Մեղմացման սիջոցառումների ստուգաթերթ
		Իսկ թերության անկյունը՝ 45օ-ից ցածր:
		(զ) Հողի բերրի շերտի լցման պարագծով կազմակերպել ջրահեռացման ալիքներ և պաշտպանել կույտերը քամուց ցրվելուց:
		(դ) Հողի բերրի շերտը երկար ժամանակ պահելու դեպքում պարբերաբար փխրեցնել այն կամ ցանել խոտ:
		(ե) Կապալառուն պատասխանատու է հողի բերրի շերտի հետ վարվելու համար՝ համաձայն հայկական օրենսդրության պահանջների և վերականգնման պլանի (առկայության դեպքում):
		(զ) Հողի բերրի շերտի ժամանակավոր պահեստավորում որոշված վայրերում:
		(ե) Պեղված հողի հետալցում անհրաժեշտության դեպքում և ավելցուկային զանգվածի հեռացում գրավոր հաստատված վայրեր:
	Նյութերի մատակարարում	(ա) Օգտագործել առկա գործարաններ, քարհանքեր կամ փոսեր, որոնք ունեն պատշաճ պաշտոնական հավանություն կամ գործողության վավեր լիցենզիա:
		(բ) Ձեռք բերել լիցենզիաներ ցանկացած նոր քարհանքերի և/կամ փոսերի համար, եթե դրանց շահագործումը պահանջվում է:

Գործողություն	Պարամետր	Մեղմացման սիջոցառումների ստուգաթերթ
		(գ) Քարհանքերի և/կամ փոսերի օգտագործված հատվածները վերականգնել արդյունահանման ընթացքում կամ պատշաճ կերպով փակել քարհանքերը, եթե արդյունահանումն ավարտվել է և լիցենզիայի ժամկետը լրացել է:
B. Կոյուղու մաքրման անհատական համակարգ	Ջրի որակ	(ա) Շինարարական վայրերից կոյուղու և կեղտաջրերի հեռացման մոտեցումը (տեղադրում կամ վերակառուցում) պետք է հաստատվի տեղական իշխանությունների կողմից:
		(բ) Նախքան ընդունող ջրեր արտանետվելը, կոյուղու մաքրման անհատական համակարգերից դուրս եկող հոսքաջրերը պետք է մաքրվեն, որպեսզի համապատասխանեն հոսքաջրերի որակի և կեղտաջրերի մաքրման վերաբերյալ ազգային ուղեցույցներով սահմանված նվազագույն որակական չափանիշներին:
		(գ) Կիրականացվի կոյուղու նոր համակարգերի մոնիտորինգ (մինչև/հետո):
C. Թունավոր/վտանգավոր նյութեր	Ասբեստի կառավարում	(ա) Եթե ասբեստը գտնվում է Ծրագրի վայրում, այն պետք է հստակ նշվի որպես վտանգավոր նյութ:
		(բ) Երբ հնարավոր լինի, ասբեստը պատշաճ կերպով կմեկուսացվի և կկնքվի՝ ազդեցությունը նվազագույնի հասցնելու համար:
		(գ) Ասբեստը մինչև հեռացումը (եթե հեռացումն անհրաժեշտ է) կմշակվի թրջող նյութով՝ ասբեստի փոշին նվազագույնի հասցնելու համար

Գործողություն	Պարամետր	Մեղմացման սիջոցառումների ստուգաթերթ
		(դ) Ասբեստը կվարվի և կհեռացվի հմուտ և փորձառու մասնագետների կողմից:
		(ե) Եթե ասբեստի նյութը պետք է ժամանակավորապես պահվի, ապա թափոնները պետք է ապահով կերպով փակվեն փակ տարաների ներսում և պատշաճ կերպով նշվեն: Տեղից չարտոնված հեռացման դեմ կձեռնարկվեն անվտանգության միջոցներ:
		(զ) Հեռացված ասբեստը չպետք է վերաօգտագործվի:
	Թունավոր/վտանգավոր թափոնների կառավարում	(ա) Բոլոր վտանգավոր կամ թունավոր նյութերի ժամանակավոր պահպանումը տեղում կլինի ապահով տարաներում, որոնց վրա մանրամասն նշված կլինեն բաղադրությունը, հատկությունները և մշակման տեղեկությունները:
		(բ) Վտանգավոր նյութերի տարաները տեղադրվելու են արտահոսքը կանխող հերմետիկ տարաների մեջ՝ արտահոսքը և լուծազատումը կանխելու համար:
		(գ) Թափոնները պետք է փոխադրվեն հատուկ լիցենզավորված փոխադրողների կողմից և հեռացվեն լիցենզավորված օբյեկտում:
		(դ) Թունավոր բաղադրիչներով կամ լուծիչներով ներկեր կամ կապարի վրա հիմնված ներկեր չեն օգտագործվի:
Բ. Ազդեցության ենթարկված անտառներ, խոնավ տարածքներ	Պաշտպանություն	(ա) Գործունեության անմիջական հարևանությամբ գտնվող բոլոր ճանաչված բնական միջավայրերը,

Գործողություն	Պարամետր	Մեղմացման սիջոցառումների ստուգաթերթ
<p>և/կամ պահպանվող տարածքներ</p>		<p>ջրաճահճային տարածքները և պահպանվող տարածքները չեն վնասվի կամ շահագործվի, բոլոր անձնակազմին խստիվ կարգելվի որսը, կեր որոնելը, ծառահատումները կամ այլ վնասաբեր գործողություններ:</p> <p>բ) Շինարարական գործունեության շրջակայքում գտնվող մեծ ծառերի ուսումնասիրություն և գույքագրում պետք է կատարվի, խոշոր ծառերը պետք է նշվեն և շրջափակվեն ցանկապատով, դրանց արմատային համակարգը պաշտպանված լինի, և ծառերին հասցվի ցանկացած վնաս:</p> <p>գ) հարակից խոնավ տարածքները և առումները պետք է պաշտպանված լինեն շինհրապարակի արտահոսքից՝ համապատասխան էրոզիայի և նստվածքի վերահսկման հատկանիշով, որը ներառում է չսահմանափակվելով խոտի բլաններով և տիղմային ցանկապատերով:</p> <p>դ) հարակից տարածքներում, հատկապես ոչ պահպանվող տարածքներում, չեն լինի չլիցենզավորված վարկահանքեր, քարհանքեր կամ աղբավայրեր:</p>
<p>Ե. Հողի ձեռքբերման անսպասելի անհրաժեշտություն</p>	<p>Մասնավոր հողի սեփականություն/օգտագործում</p>	<p>(ա) Եթե հողի բռնագրավումը չէր նախատեսվում, բայց անհրաժեշտ է, կամ եթե հողի օրինական կամ ոչ օրինական օգտագործողների հասանելիության կամ եկամտի կորուստը չէր սպասվում, բայց կարող է տեղի ունենալ, մի՛ մտեք տեղամաս և անհապաղ տեղեկացրեք գործատուին:</p> <p>(բ) Մի՛ սկսեք աշխատանքներ, որոնք պահանջում են հողի ձեռքբերում՝ մինչև գործատուի պաշտոնական ծանուցումը հարկադիր վերաբնակեցման ավարտի և տուժած անձանց ամբողջական փոխհատուցման մասին:</p>

Գործողություն	Պարամետր	Մեղմացման սիջոցառումների ստուգաթերթ
Երթևեկության և հետիոտների անվտանգություն	Շինարարական գործունեության պատճառով հանրային երթևեկության և հետիոտների ուղղակի կամ անուղղակի վտանգներ	<p>Համաձայն ազգային կանոնակարգերի՝ ապահովել շինհրապարակի պատշաճ անվտանգությունը և շինարարական գործունեության հետ կապված երթևեկության կարգավորումը: Սա ներառում է՝</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Ցուցանակներ, նախազգուշացնող նշաններ, արգելափակոցներ և երթևեկության շեղումներ. տեղանքը պետք է հստակ տեսանելի լինի, իսկ հանրությանը նախազգուշացնեն բոլոր հնարավոր վտանգների մասին: ▪ Երթևեկության կառավարման համակարգ և անձնակազմի վերապատրաստում՝ հատկապես տեղամասի մուտքի և մոտակայքում ծանր երթևեկության համար: <p>Անվտանգ անցումներ և հետիոտների համար անցուղիներ տրամադրել այն վայրերում, որտեղ շինարարական երթևեկությունը խանգարում է:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Աշխատանքային ժամերի հարմարեցում տեղական երթևեկության ձևերին՝ օրինակ՝ խուսափելով հիմնական տրանսպորտային գործունեությունից գերբեռնված ժամերին կամ կենդանիների շարժման ժամանակահատվածում: ▪ Երթևեկության ակտիվ կառավարում՝ վերապատրաստված և տեսանելի անձնակազմի կողմից տեղամասում՝ հանրության համար անվտանգ և հարմար անցման ապահովման դեպքում: <p>Ապահով և շարունակական մուտք դեպի գրասենյակային տարածքներ, խանութներ և բնակավայրեր վերանորոգման աշխատանքների ընթացքում, եթե շենքերը բաց են մնում հանրության համար:</p>
Համայնքի և աշխատանքի	Հասարակական հարաբերությունների կառավարում	(ա) Կապալառուի թիմում նշանակել տեղական կապի անձ, որը

Գործողություն	Պարամետր	Մեղմացման սիջոցառումների ստուգաթերթ
<p>առողջություն և անվտանգություն</p>		<p>պատասխանատու կլինի տեղական բնակչության հետ կապի և հարցումների/բողոքների ստացման համար:</p> <p>(բ) Խորհրդակցեք տեղական համայնքների հետ՝ արտաքին աշխատուժի և տեղական բնակչության միջև հնարավոր հակամարտությունները բացահայտելու և ակտիվորեն կառավարելու համար:</p> <p>(գ) Բարձրացնել տեղական համայնքի իրազեկվածությունը սեռական ճանապարհով փոխանցվող հիվանդությունների ռիսկերի մասին, որոնք կապված են արտաքին աշխատուժի առկայության հետ և ներառել տեղական համայնքներին իրազեկման միջոցառումներում:</p> <p>դ) բնակչությանը տեղեկացնել շինարարության և աշխատանքային գրաֆիկների, ծառայությունների ընդհատումների, երթևեկության շրջանցման երթուղիների և ավտոբուսի ժամանակավոր երթուղիների, պայթեցման և քանդման մասին, ըստ անհրաժեշտության:</p> <p>(ե) Սահմանափակել շինարարական աշխատանքները գիշերային ժամերին: Անհրաժեշտության դեպքում համոզվեք, որ գիշերային աշխատանքը մանրակրկիտ պլանավորված է, և համայնքը պատշաճ կերպով տեղեկացված է, որպեսզի նրանք կարողանան անհրաժեշտ միջոցներ ձեռնարկել:</p> <p>(զ) ծառայության ցանկացած ընդհատումից առնվազն հինգ օր առաջ (ներառյալ ջուրը, էլեկտրաէներգիան, հեռախոսը, ավտոբուսի երթուղիները), խորհրդատվական համայնքը աշխատանքի վայրում, ավտոբուսի կանգառներում և տուժած</p>

Գործողություն	Պարամետր	Մեղմացման սիջոցառումների ստուգաթերթ
		<p>տներում/բիզնեսում փակցումների միջոցով:</p> <p>(է) Գործատուի կողմից ստեղծված Բողոքների լուծման մեխանիզմի միջոցով առաջացած մտահոգությունները՝ Կապալառուի պատասխանատվության շրջանակներում սահմանված ժամկետում:</p> <p>(ը) Հնարավորության սահմաններում մի տեղադրեք աշխատանքային ճամբարներ տեղական համայնքներին մոտ:</p> <p>(ի) ձեռնարկել աշխատանքային ճամբարների տեղակայումը և շահագործումը՝ խորհրդակցելով հարևան համայնքների հետ:</p>
	Աշխատանքի կառավարում	<p>ա) Հնարավորության սահմաններում հավաքագրել ոչ հմուտ կամ կիսահմուտ աշխատողների տեղական համայնքներից: Այնտեղ և երբ հնարավոր է, պետք է տրամադրվի աշխատողների հմտությունների վերապատրաստում՝ տեղական բնակչության մասնակցությունը բարձրացնելու համար:</p> <p>(բ) Աշխատանքի վայրում ապահովել համապատասխան զուգարաններ (զուգարաններ և լվացքի տարածքներ) տաք և սառը հոսող ջրի, օճառի և ձեռքի չորացման սարքերի համապատասխան պաշարներով: Ցանկացած բնակելի աշխատանքային ճամբարի համար պետք է ստեղծվի սեպտիկ տանկի ժամանակավոր համակարգ և առանց մոտակա ջրահոսքերի աղտոտման:</p> <p>(գ) Բարձրացնել աշխատողների իրազեկվածությունը տեղական բնակչության հետ ընդհանուր հարաբերությունների կառավարման վերաբերյալ, սահմանել վարքագծի կանոններ՝ համահունչ միջազգային</p>

Գործողություն	Պարամետր	Մեղմացման սիջոցառումների ստուգաթերթ
		<p>պրակտիկային և խստորեն կիրառելի դրանք՝ ներառյալ աշխատողներին աշխատանքից հեռացնելը և համապատասխան մասշտաբի ֆինանսական տույժերը:</p> <p>դ) անհապաղ տեղեկացնել աշխատանքների տեխնիկական վերահսկիչին և գործատուին աշխատավայրում, մուտքի ճանապարհների և այլնի ցանկացած OHS վթարի/միջադեպի մասին, որը ներառում է կապալառուի անձնակազմը, որը վնաս է հասցրել մարդկանց կամ/կամ շրջակա միջավայրի առողջությանը:</p>
	ՀԲԼՄ	<p>(ա) FGRM-ը ստեղծվել և գովազդվում է տեղական մակարդակում: Կապալառուն տեղեկացվում է ստացված բանավոր և ոչ բանավոր բողոքները գրանցելու և ԾԻԳ-ին հայտնելու իր պատասխանատվության մասին:</p> <p>(բ) FGRM կոնտակտային տվյալները, ներառյալ տեղական կենտրոնական կետերը, տեղադրվել են շինհրապարակում և տեղական համայնքի վարչական գրասենյակում:</p> <p>(գ) Կապալառուների տեղական կապի անձը ստանում և գրանցում է բնակչության բողոքները ՖԳՄՄ մատյանում և պարբերաբար հաղորդում է բողոքները ԾԻԳ-ին:</p>
	ՄՇԶ/ՍՈ կանխարգելիչ գործողություններ	<p>(ա) Իրականացնել SEA/SH իրազեկման ուսուցում բոլոր աշխատողների համար՝ ընդգծելով աշխատավայրում համապատասխան վարքագիծը, հաշվետվությունների ներկայացման մեխանիզմները և ոտնձգությունների նկատմամբ զրոյական հանդուրժողականությունը:</p> <p>(բ) Ապահովել SEA/SH-ի հետ կապված բողոքների համար գաղտնի և մատչելի</p>

Գործողություն	Պարամետր	Մեղմացման սիջոցառումների ստուգաթերթ
		<p>հաշվետվությունների ուղիների առկայությունը, ներառյալ անանուն հաշվետվությունների տարբերակները:</p> <p>(գ) Սահմանել և խստորեն կիրառել վարքագծի կանոններ՝ միջազգային լավագույն փորձին համապատասխան, ներառյալ ՌԲԳ/ԱԱՀ կանխարգելման հատուկ դրույթները:</p>
<p>Է. Մշակութային ժառանգության պահպանում</p>	<p>Մշակութային ժառանգության պահպանում</p>	<p>(ա) Եթե գործունեությունն իրականացվում է մշակութային ժառանգության վայրերի/հուշարձանների շրջակայքում կամ դրանց պահպանական գոտիներում, ապա պետք է ծանուցվի, և հաստատումները/թույլտվությունները պետք է ձեռք բերվեն տեղական իշխանություններից: Բոլոր շինարարական աշխատանքները պետք է պլանավորվեն և իրականացվեն տեղական և ազգային օրենսդրությանը համապատասխան:</p> <p>(բ) Պետք է ապահովվի, որ դրվեն այնպիսի դրույթներ, որ արտեֆակտները կամ այլ հնարավոր «պատահական գտածոները», որոնք հանդիպվել են պեղումների կամ շինարարության ժամանակ, նշվեն և գրանցվեն, պատասխանատու պաշտոնյաների հետ կապ հաստատվի, և աշխատանքային գործունեությունը հետաձգվի կամ փոփոխվի՝ հաշվի առնելով այդպիսի գտածոները:</p>

ՄԱՍ Դ: ՄՇՏԱԴԻՏԱՐԿՄԱՆ ՊԼԱՆ

Գործողություն	Ինչ (Արդյո՞ք պարամետր ըստ է վերահսկվի)	Որտեղ (Որտե՞ղ է պարամետրը մշտադիտարկվելու)	Ինչպես (Ինչպե՞ս է պարամետրը մշտադիտարկվելու)	Երբ (Որոշել հաճախականությունը կամ ժամկետը)	Ինչու (Ինչու՞ է պարամետրը մշտադիտարկվելու)	Ով (Ինչու՞ է պարամետրը մշտադիտարկվելու)
Շինարարության փուլ						
1.						
...						
n.						
Շահագործման փուլ						
1.						
...						
n.						

Տեղում ամենամյա բնապահպանական մոնիթորինգի անցկացման ստուգացանկ

Ենթածրագրի համարը և անվանումը					
Համայնքապետարան, համայնք					
Վերահսկողի անվանումը					
Կապալառուի անվանումը					
Տեղայցի ամսաթիվը					
Շինարարական աշխատանքների կարգավիճակը					
Ստուգման ենթակա փաստաթղթեր ու աշխատանքներ	Կարգավիճակ				Մեկնաբանություն
	Այո	Մասամբ	Ոչ	Գիրառելի չէ	
Կապալառուին ունի բնական պաշարներ արդյունահանելու լիցենզիա					
Կապալառուին ունի բետոնի/ասֆալտի գործարան շահագործելու թույլտվություն					
Կապալառուին ունի համաձայնագիր թափոնների վերջնական հեռացման վերաբերյալ					
Կապալառուին ունի համաձայնագիր ծառայություն մատուցողի հետ տարածքից կենցաղային աղբը հեռացնելու վերաբերյալ					
Շինհրապարակը ցանկապատված է ու համապատասխան նախագգուշացնող նշաններն ամրացված են					

Աշխատանքները չեն խոչընդոտում հետիոտների տեղաշարժին ու մեքենաների երթևեկությանը, կամ ժամանակավոր այլընտրանքային ճանապարհ է ապահովված					
Աշխատանքային ժամերի պահանջներին հետևում են					
Շինարարական տեխնիկան ու սարքավորումները սարքին տեխնիկական վիճակում են (չկան ավելորդ արտանետումներ ու աղմուկ, վառելիքի կամ յուղերի արտահոսք)					
Շինանյութերն ու թափոնները տեղափոխվում են ծածկված թափքով մեքենաներով					
Չափից դուրս փոշոտ աշխատանքների պարագայում շինհրապարակը ջրվում է					
Կապալառուի ճամբարը կամ հենակետը ցանկապատված է նախատեսված են թափոնների ժամանակավոր պահեստավորման ու մեքենաների/տեխնիկայի տեխսպասարկման տեղեր					
Կապալառուի հենակետում կա ջրամատակարարում և սանհանգույց					
Կապալառուի հենակետում կան առաջին օգնության և հրշիջման փաթեթներ					
Աշխատողները կրում են համազգեստ ու համապատասխան պաշտպանական արտահագուստ՝ ըստ տեխնոլոգիական գործընթացի (ձեռնոցներ, սաղավարտներ, շնչուղիները պաշտպանող դիմակներ, ակնոցներ և այլն)					
Մեքենաների ու սարքավորումների տեխսպասարկման ու վառելիք լցնելու տեղերում կա անթափանց ծածկոց՝ վթարային կամ շահագործման արտահոսքերից զերծ պահելու համար					

Մեքենաներն ու սարքավորումները լվացվում են բնական ջրի աղբյուրներից հեռու ու այնպես, որ այդ հեղուկը չթափվի/չհոսի դեպի բնական ջրային միջավայր					
Շինարարական աղբը թափվում է բացառապես այդ նպատակի համար նախատեսված վայրերում					
Բնական շինանյութերի արդյունահանումը տեղի է ունենում լիցենզիայում նշված պայմանների խստիվ պահպանմամբ					
Ավելորդ նյութերը կամ փորման աշխատանքների ժամանակ հանված հողը առանձին պահվում են, հետագայում ետլիցքի ու տեղանքը նախկին տեսքի վերադարձնելու համար՝ ըստ անհրաժեշտության					
Աշխատանքները կասեցվել են պատահական գտածոներ հայտնաբերելու դեպքում և մշակութային ժառանգության համար պատասխանատու մարմինները իրազեկվել են այդ մասին					
Ֆիզիկական աշխատանքների ավարտից հետո տեղանքի ու կապալառուի հենակետը մաքրվել են, տարածքը բարեկարգվել է՝ շրջապատի հետ ներդաշնակ					
Բողոքների լուծման տեղեկատվությունը հասանելի է ազդակիր համայնքին (վահանակ, թերթիկներ և այլն)					
Վարվում է Բողոքների գրանցամատյան, բողոքները գրանցվում են					
Պատահական վնասները հասցված կապալառուի կողմից վերացվել են					
Տարաբնակեցման ազդեցությունների առկայության դեպքում փոխհատուցումները տրվել են մինչև շինարարական աշխատանքների մեկնարկը					

ՀԱՎԵԼՎԱԾ 6. ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ և ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵԼԱԿԵՐՈՒԻ ԿՈՂԵՐ

Բնապահպանական հնարավոր բացասական ազդեցությունների կառավարումն ու մեղմացումը ապահովելու նպատակով նախագիծը կիրառում է Բնապահպանական և սոցիալական գործելակերպի կողեր (ԲՍԳԿ), որոնք ներկայացված են այս փաստաթղթում: ԲՍԳԿ-ները ներառում են հատուկ, մանրամասն և կիրառելի միջոցառումներ, որոնք նախատեսված են նախագծի շրջանակներում յուրաքանչյուր ենթանախագծային գործունեության հնարավոր ազդեցությունները մեղմացնելու համար: Դրանք նշված են որպես համապատասխան պլանավորման փուլում, իրականացման փուլում կամ գործունեության հետիրականացման փուլում: ԲՍԳԿ-երը նախատեսված են որպես պարզ ռիսկերի մեղմացման և կառավարման միջոցառումներ, որոնք հեշտությամբ կիրառելի են Վարկառուի և կապալառուների կողմից: ԲՍԳԿ-երը ներառում են ընդհանուր ԲՍԳԿ ենթակառուցվածքային գործունեությունների համար և հատուկ ԲՍԳԿ-եր՝ ջրամատակարարման և ոռոգման վերականգնման ենթանախագծերի համար:

Ընդհանուր ԲՍԳԿ ենթակառուցվածքային գործունեությունների համար

Խնդիր	Բնապահպանական կանխարգելման/մեղմացման միջոցառումներ	Պատասխանատու կողմ
Շինարարության ընթացքում աղմուկ	Պլանավորման փուլ	Կապալառու, տեխնիկական վերահսկողության խորհրդատու, ԾԻԹ
	(ա) Գործունեությունը պլանավորել համայնքների հետ խորհրդակցությամբ՝ այնպես, որ ամենաաղմկոտ գործողությունները իրականացվեն այն ժամանակահատվածներում, որոնք նվազագույն խանգարում կպատճառեն:	
	Իրականացման փուլ	
	(բ) Անհրաժեշտության դեպքում կիրառել աղմուկի վերահսկման մեթոդներ, ինչպիսիք են ցանկապատերը, պատնեշները կամ շեղիչները (օրինակ՝ այրման շարժիչների ձայնամեղմիչ սարքեր կամ արագ աճող ծառերի տնկում):	
	(գ) Նախագծի տրանսպորտային միջոցների տեղաշարժը համայնքային տարածքներով նվազագույնի հասցնել: Պահպանել բուֆերային գոտի (օրինակ՝ բաց տարածքներ, ծառերի շարքեր կամ բուսածածկ տարածքներ) նախագծի վայրի և բնակելի տարածքների միջև՝ աղմուկի ազդեցությունը նվազեցնելու նպատակով:	

Խնդիր	Բնապահպանական կանխարգելման/մեղմացման միջոցառումներ	Պատասխանատու կողմ
Հողի էրոզիա	Պլանավորման փուլ	Կապալառու, տեխնիկական վերահսկողության խորհրդատու, ՄԻԹ
	(ա) Շինարարությունը պլանավորել չոր սեզոնի ընթացքում՝ հնարավորինս: (բ) Նախագծել ենթակառուցվածքը այնպես, որ նվազագույն ազդեցություն ունենա:	
	Իրականացման փուլ	
	(գ) Կրճատել լանջերի երկարությունն ու թեքությունը: (դ) Օգտագործել խոտածածկույթներ կամ կոմպակտ հող՝ բաց տարածքները կայունացնելու համար: (ե) Նվազեցնել ծանր տեխնիկայի օգտագործումը: (զ) Օգտագործել էրոզիայի վերահսկման միջոցներ, ինչպիսիք են խոտի փնջերը և տիղմի ցանկապատերը: (է) Հողի կույտերը ծածկել պլաստիկ թաղանթով; կանխարգելել արտահոսքը խոտի փնջերով կամ նմանատիպ միջոցներով	
	Հետիրականացման փուլ	
	(ը) Աշխատանքի ավարտից հետո շուտափույթ ծածկել հողի բերրի շերտով և վերականգնել բուսականությունը (տնկել խոտ, արագ աճող բույսեր/թփեր/ծառեր) շինարարական տարածքները: (թ) Նախագծել ջրանցքներ և առուներ հետշինարարական հոսքերի համար և ամրացնել լանջերը (օրինակ՝ արմավենու տերևներով, ջուտի գործվածքներով և այլն)	
Օղի որակ	Իրականացման փուլ	Կապալառու, տեխնիկական վերահսկողության խորհրդատու, ՄԻԹ

Խնդիր	Բնապահպանական կանխարգելման/մեղմացման միջոցառումներ	Պատասխանատու կողմ
	<p>(ա) Փոշին նվազեցնել բաց տարածքներում՝ հողը կանոնավոր կերպով ջրելով չոր սեզոնի ընթացքում:</p> <p>(բ) Խուսափել տեղանքի մաքրման բեկորների (ծառեր, թփուտներ) կամ շինարարական թափոնների այրումից:</p> <p>(գ) Ագրեգատային նյութերի կույտերը պահել ծածկված՝ կանխելու համար փոշու տարածումը քամոտ օրերին կամ կենդանիների խանգարման դեպքում:</p> <p>(դ) Կրճատել գեներատորների/մեքենաների/սարքավորումների/տրանսպորտային միջոցների աշխատանքային ժամերը:</p> <p>(ե) Վերահսկել տրանսպորտային միջոցների արագությունը համայնքային տարածքներով անցնելիս, որպեսզի փոշու տարածումը նվազագույնի հասցվի:</p>	
Ջրի որակ և մատչելիություն	Իրականացման փուլ	Կապալառու, տեխնիկական վերահսկողության խորհրդատու, ՄԻԹ
	ա) Գործունեությունը չպետք է ազդի խմելու և հիգիենիկ նպատակների համար ջրի մատչելիության վրա:	
	բ) Ոչ մի կեղտոտված նյութեր, պինդ թափոններ, թունավոր կամ վտանգավոր նյութեր չպետք է պահվեն, լցվեն կամ նետվեն ջրային ավազանների մեջ նոսրացման կամ հեռացման համար:	
	գ) Խուսափեք կեղտաջրերի լճակների օգտագործումից, հատկապես առանց անթափանցելի երեսպատման:	
	դ) Ջուգարանների ապահովում ժամանակավոր սեպտիկ տանկով:	
	ե) Բնական ջրերի հոսքը չպետք է խոչընդոտվի կամ շեղվի մեկ այլ ուղղությամբ, ինչը կարող է հանգեցնել գետերի չորացմանը կամ բնակավայրերի ջրհեղեղին:	
	զ) Առանձնացնել բետոնային աշխատանքները ջրային ուղիներում և բետոնի խառնումը առանձնացնել ջրային ուղիներ տանող ջրահեռացումից:	

Խնդիր	Բնապահպանական կանխարգելման/մեղմացման միջոցառումներ	Պատասխանատու կողմ	
Վտանգավոր և ոչ վտանգավոր թափոններ	Իրականացման փուլ	Կապալառու, տեխնիկական վերահսկողության խորհրդատու, ՄԻԹ	
	ա) Շինարարական թափոնները դասակարգել որպես վերամշակելի, վտանգավոր և ոչ վտանգավոր թափոններ:		
	բ) Հավաքել, պահպանել և տեղափոխել շինարարական թափոնները պատշաճ կերպով նշանակված/վերահսկվող աղբավայրեր:		
	գ) Թափոնների տեղում պահպանումը մինչև վերջնական հեռացումը (ներառյալ հիմքերի համար փորված հողը) պետք է լինի առնվազն 300 մետր հեռավորության վրա գետերից, առուներից, լճերից և ճահճուտներից:		
	դ) Օգտագործել ապահովված տարածք վառելիքի լիցքավորման և այլ թունավոր հեղուկների փոխանցման համար բնակավայրի տարածքից հեռու (և առնվազն 50 մետր հեռավորության վրա ջրահեռացման կառույցներից և 100 մետր հեռավորության վրա կարևոր ջրային ավազաններից); իդեալական է կոշտ/ոչ ծակոտկեն մակերեսի վրա:		
	ե) Ուսուցանել աշխատողներին վառելիքի և այլ նյութերի ճիշտ փոխանցման և մշակման վերաբերյալ և պահանջել ձեռնոցների, կոշիկների, գոգնոցների, ակնոցների և այլ պաշտպանիչ միջոցների օգտագործում բարձր վտանգավոր նյութերի հետ աշխատելիս:		
	զ) Հավաքել և պատշաճ կերպով հեռացնել փոքր քանակությամբ սպասարկման նյութեր, ինչպիսիք են յուղոտ լաթերը, յուղի ֆիլտրերը, օգտագործված յուղը և այլն: Երբեք չհեռացնել օգտագործված յուղերը գետնին և ջրային ուղիներում, քանի որ այն կարող է աղտոտել հողը և ստորերկրյա ջրերը (ներառյալ խմելու ջրի հորիզոնը):		
	Հետիրականացման փուլ		
	է) Յուրաքանչյուր շինարարական հրապարակից հրաժարվելուց հետո պետք է մաքրվեն բոլոր բեկորները և թափոնները:		

Խնդիր	Բնապահպանական կանխարգելման/մեղմացման միջոցառումներ	Պատասխանատու կողմ
Ասբեստ	Իրականացման փուլ	Կապալառու, տեխնիկական վերահսկողության խորհրդատու, ՄԻԹ
	ա) Եթե շինարարական հրապարակում հայտնաբերվել են ասբեստ կամ ասբեստ պարունակող նյութեր (ACM), դրանք պետք է հստակ նշվեն որպես վտանգավոր թափոններ:	
	բ) Ասբեստը պետք է պատշաճ կերպով մեկուսացվի և կնքվի՝ ազդեցությունը նվազագույնի հասցնելու համար:	
	գ) Մինչ հեռացումը, եթե հեռացումն անհրաժեշտ է, ACM-ը պետք է մշակվի թրջող նյութով՝ ասբեստի փոշին նվազագույնի հասցնելու համար:	
	դ) Ասբեստը կվարվի և կհեռացվի հմուտ և փորձառու մասնագետների կողմից:	
	ե) Եթե ACM-ը պետք է ժամանակավորապես պահվի, այն պետք է ապահով կերպով տեղադրվի փակ տարաների ներսում և հստակ պիտակավորվի: Տեղից չարտոնված հեռացման դեմ կձեռնարկվեն անվտանգության միջոցներ:	
	զ) Հեռացված ասբեստը չպետք է վերաօգտագործվի:	
	Հետիրականացման փուլ	
	է) Հեռացված ACM-ը չպետք է վերաօգտագործվի:	
Առողջապահություն և անվտանգություն (HS)	Պլանավորման փուլ	

Խնդիր	Բնապահպանական կանխարգելման/մեղմացման միջոցառումներ	Պատասխանատու կողմ
	<p>ա) Յուրաքանչյուր ենթանախագծի գործունեությունը պլանավորելիս քննարկեք այն քայլերը, որոնք պետք է ձեռնարկվեն մարդկանց վնասվածքներից խուսափելու համար:</p>	
	<p>Օգտակար է դիտարկել հետևյալը.</p>	
	<p>Շինարարության վայրը. կա՞ն արդյոք վտանգներ, որոնք կարելի է վերացնել, թե մարդկանց պետք է զգուշացնել դրանց մասին:</p> <p>Մարդիկ, ովքեր մասնակցելու են շինարարությանը. արդյո՞ք մասնակիցներն ունեն բավարար հմտություններ և ֆիզիկական պատրաստվածություն իրենց աշխատանքը անվտանգ կատարելու համար:</p> <p>Սարքավորումը. կա՞ն արդյոք ստուգումներ, որոնք կարող եք անել՝ համոզվելու համար, որ սարքավորումը գտնվում է լավ աշխատանքային վիճակում: Արդյո՞ք մարդկանց անհրաժեշտ են որոշակի հմտություններ կամ գիտելիքներ, որպեսզի նրանք կարողանան այն անվտանգ օգտագործել:</p> <p>Էլեկտրաանվտանգություն. արդյո՞ք որևէ լավ էլեկտրաանվտանգության պրակտիկա, ինչպիսիք են անվտանգ երկարացման լարերի, լարման կարգավորիչների և անջատիչների օգտագործումը, էլեկտրական լարերի վրա պիտակների առկայությունը անվտանգության նկատառումներով, լարերից այրվող հոտի ճանաչումը և այլն, կիրառվում են տեղում: Արդյո՞ք աշխատավայրը համարված է լարման դետեկտորներով, ամպերաչափերով և վարդակների փորձարկիչներով:</p>	
	<p>Իրականացման փուլ</p> <p>բ) Անհրաժեշտության դեպքում պարտադրել անհատական պաշտպանիչ միջոցների օգտագործում աշխատողների համար (ձեռնոցներ, փոշու դիմակներ, պաշտպանիչ սաղավարտներ, կոշիկներ, ակնոցներ):</p> <p>գ) Բարձրության վրա աշխատանք ներառող շինարարության համար հետևել ստորև նշված միջոցառումներին (օրինակ՝ գետնից 2 մետր բարձր):</p> <p>Հնարավորինս շատ աշխատանք կատարեք գետնից:</p> <p>Թույլ մի տվեք, որ հետևյալ անձնական ռիսկերն ունեցող մարդիկ կատարեն բարձրության վրա աշխատանքներ. տեսողության/հավասարակշռության հետ կապված խնդիրներ, որոշակի քրոնիկ հիվանդություններ, ինչպիսիք են օստեոպորոզը, շաքարախտը, արթրիտը կամ Պարկինսոնի հիվանդությունը, որոշակի դեղամիջոցներ՝ քնաբերներ, տրանկվիլիզատորներ, արյան ճնշման դեղամիջոցներ կամ հակադեպրեսանտներ, վերջին շրջանում անկումների պատմություն և այլն:</p> <p>Թույլատրեք միայն բավարար հմտություններ, գիտելիքներ և փորձ ունեցող մարդկանց կատարել առաջադրանքը:</p> <p>Ստուգեք, արդյոք այն վայրը, որտեղ պետք է կատարվի աշխատանքը բարձրության վրա, անվտանգ է:</p>	

Խնդիր	Բնապահպանական կանխարգելման/մեղմացման միջոցառումներ	Պատասխանատու կողմ
	<p>Նախագգուշական միջոցներ ձեռնարկեք փխրուն մակերեսների վրա կամ մոտ աշխատելիս:</p> <p>Անմիջապես մաքրեք յուղը, քսուքը, ներկը և կեղտը սայթաքումը կանխելու համար. և</p> <p>Ապահովեք անկումից պաշտպանության միջոցներ, օրինակ՝ անվտանգության ամրագոտի, պարզ փայտամած/պահպանիչ ճաղավանդակ գետնից 4 մետրից ավելի բարձր աշխատանքների համար:</p> <p>դ) Ամեն օր մաքրեք աշխատավայրը և ազատեք բեկորներից:</p> <p>ե) Առաջին բուժօգնության տուփի ապահովում վիրակապերով, հակաբիոտիկ քսուքով և այլն կամ առողջապահական հաստատություններով և բավարար քանակությամբ խմելու ջրով:</p> <p>զ) Պահեք քայքայիչ հեղուկները և այլ թունավոր նյութերը պատշաճ կերպով կնքված տարաներում հավաքման և պատշաճ կերպով ապահովված տարածքներում հեռացման համար:</p> <p>է) Ապահովեք համարժեք գուգարաններ համայնքից դուրս գտնվող աշխատողների համար:</p> <p>ը) Պարանով շրջապատեք շինարարական տարածքը և ապահովեք նյութերի պաշարները/պահեստային տարածքները հանրությունից և ցուցադրեք նախագգուշացնող նշաններ, ներառյալ անվտանգ վայրերում: Մուտքը պետք է սահմանափակվի չարտոնված անձանց համար, ներառյալ երեխաները:</p> <p>թ) Ապահովեք, որ կառուցվածքային բացվածքները պատշաճ կերպով ծածկված/պաշտպանված են:</p> <p>ժ) Ապահովեք չամրացված կամ թեթև նյութերը, որոնք պահվում են տանիքների կամ բաց հատակների վրա:</p> <p>ժա) Պահեք գուլպաները, հոսանքի լարերը, էռակցման լարերը և այլն ծանրաբեռնված անցուղիներում կամ տարածքներում:</p> <p>ժբ) Եթե շրջակայքում կան դպրոցականներ, անհրաժեշտության դեպքում ներառեք երթևեկության անվտանգության աշխատակիցներին՝ դասերի ժամերին երթևեկությունը ուղղորդելու համար:</p> <p>ժգ) Վերահսկեք տրանսպորտային միջոցների արագությունը, հատկապես համայնքի միջով կամ մոտակա դպրոցի, առողջության կենտրոնի կամ այլ զգայուն տարածքներով անցնելիս:</p> <p>ժդ) Հորդառատ անձրևների կամ որևէ արտակարգ իրավիճակների ժամանակ դադարեցրեք բոլոր աշխատանքները:</p> <p>Հետիրականացման փուլ</p>	
	<p>ժե) Լցրեք բոլոր հողային փոսերը շինարարությունն ավարտելուց հետո, որպեսզի խուսափեք կանգնած ջրից, ջրային հիվանդություններից և հնարավոր խեղդումից:</p>	
Այլ	Պլանավորման փուլ	Կապալառու, տեխնիկական վերահսկող

Խնդիր	Բնապահպանական կանխարգելման/մեղմացման միջոցառումներ	Պատասխանատու կողմ
		ույթյան խորհրդատու, ԾԻԹ
	ա) Ծառերի հատում կամ բուսականության ոչնչացում թույլատրվում է միայն շինարարական հրապարակում: [Իրականացնող գործակալությունը] կգնի տեղական արտադրության նյութեր, որոնք համապատասխանում են համայնքներում շինարարության ավանդական փորձին:	
	Իրականացման փուլ	
	ա) Արգելվում է որսը, ձկնորսությունը, վայրի բնության որսը կամ բույսերի հավաքումը: բ) Արգելվում է չհաստատված թունավոր նյութերի օգտագործումը, ներառյալ կապարի վրա հիմնված ներկերը, չկապված ասբեստը և այլն: գ) Արգելվում է մշակութային կամ պատմական վայրերի խանգարումը:	

ՋՋ և ոռոգման վերականգնողական գործողությունների ԲՄԳԿ-ներ

Ենթանախագծի տեսակ	Բնապահպանական կանխարգելման/մեղմացման միջոցառումներ	Պատասխանատու կողմ
Ջրամատակարարում		
Մակերեսային ստորերկրյա ջրերի հորեր	Պլանավորման փուլ	Կապալառու, տեխնիկական վերահսկողության խորհրդատու, Ծրագրի վերահսկման տեխնիկ
	ա) Հորերը տեղադրել այնպես, որ հնարավոր լինի սահմանել սանիտարական պաշտպանության համապատասխան գոտի:	
	Իրականացման փուլ	

Ենթանախագծի տեսակ	Բնապահպանական կանխարգելման/մեղմացման միջոցառումներ	Պատասխանատու կողմ
	բ) Համալրել հորի շուրջը սալիկապատմամբ հեշտ ջրահեռացման համար, լայնակի ձողով և ճախարակով միայն մեկ պարան և դույլ օգտագործելու համար ջուր հավաքելու համար: Մեկ պարանն ու դույլն ավելի հիգիենիկ են հորի և ջրի համար:	
	գ) Տեղադրել պողպատե աստիճաններ/դարակներ (խորը հորի պատի ներսում) սպասարկման և արտակարգ իրավիճակների դեպքում:	
	դ) Ստորերկրյա ջրերի հորը սովորաբար ունենում է լայն բաց ջրային տարածք: Անհրաժեշտ է ապահովել ծածկ/տանիք/մետաղական ցանց վերևում՝ այս տարածքը ընկնող տերևներից կամ բեկորներից պաշտպանելու համար:	
	ե) Հորերը միշտ պետք է տեղակայվեն սեպտիկ տանկի ներծծման դաշտից վերև: Կառուցեք ներծծման դաշտը հնարավորինս հեռու հորից (նվազագույնը 15 մ / 50 ոտնաչափ), քանի որ այն կարող է ազդել խմելու ջրի որակի վրա, երբ այն շատ մոտ է: (Պլանավորման և իրականացման փուլ)	
	Հետիրականացման փուլ	
	զ) Նոր ջրի աղբյուրն օգտագործելուց առաջ փորձարկեք ջրի որակը և, երբ նախատեսվում է խմելու նպատակով, ապահովեք, որ ջուրը համապատասխանի խմելու ջրի ազգային ստանդարտին: Ջրի որակը նույնպես պետք է վերահսկվի բոլոր հորերի վերականգնման դեպքում:	
Աղբյուր	Իրականացման փուլ	Կապալառու, տեխնիկական վերահսկողության խորհրդատու, ՕԻԹ
	ա) Ամեն աղբյուրի որսում պետք է հազեցած լինի ֆիլտրով և ավազի որսիչով: Ավելացրեք պատ ներհոսքի և արտահոսքի խողովակի միջև՝ ավազը նստեցնելու համար խցիկ ստեղծելու համար; կառուցեք պատը կտրվածքով (իջեցված հատվածով) վերահսկվող հոսքի	

Ենթանախագծի տեսակ	Բնապահպանական կանխարգելման/մեղմացման միջոցառումներ	Պատասխանատու կողմ
	համար: Ավազը պետք է պարբերաբար մաքրվի (գործողություն և սպասարկում): (Իրականացման և հետիրականացման փուլեր)	
	բ) Աղբյուրի որսման հավաքման ավազանը պետք է ունենա ծակոտկեն PVC խողովակ (անցքերի տրամագիծը 2 մմ)՝ որպես ջրի ընդունման էկրան: Որպես այլընտրանք, պետք է տրամադրվի կարճ խողովակ մետաղական ցանցով (էկրանով) բաց ծայրի շուրջը:	
	գ) Հավաքման ավազանը պետք է ունենա ցանկապատ՝ աղբյուրը հանրային մուտքից և աղտոտման ռիսկից պաշտպանելու համար, և տանիք/ծածկ աղբյուրի վրա տերևները կամ այլ բեկորները ավազան չմտնելու համար:	
Անձրևաջրերի հավաքում	Իրականացման փուլ	Կապալառու, տեխնիկական վերահսկողության խորհրդատու, ՕԻԹ
	ա) Անձրևաջրերի պահեստավորման ջրամբարը պետք է լինի անվնաս, միացված տանիքի ջրհորդան համակարգին, բոլոր ծորակներով և խողովակներով անվնաս:	
	բ) Եթե բաշխիչ խողովակները միացված են պահեստավորման ջրամբարին, տեղադրեք բաշխիչ խողովակները պահեստի/բաքի հատակից 10 սմ բարձր՝ պահեստավորման տարողությունը ավելի լավ օգտագործելու համար:	
	գ) Ծածկը պետք է ամուր տեղադրվի պահեստավորման ջրամբարի վերևում՝ գերտաքացումից և ջրիմուռների աճից խուսափելու համար (արևի ուղիղ լույսից), և միջատներին, պինդ բեկորներին և տերևներին պահեստավորման բաք չմտնելու համար:	
	դ) Օդափոխման խողովակը ճանճերի էկրանով պետք է տեղադրվի ծածկի մեջ՝ օգնելու համար օդափոխել	

Ենթանախագծի տեսակ	Բնապահպանական կանխարգելման/մեղմացման միջոցառումներ	Պատասխանատու կողմ
	բաքը/ջրամբարը, ինչն անհրաժեշտ է ջրի լավ որակի համար:	
	ե) Ջրամբարի բաքերին անհրաժեշտ է վարարում, որպեսզի հորդառատ անձրևի ժամանակ ավելորդ ջուրը կարողանա հեռանալ: Վարարումը պետք է նախագծվի հետհոսքը կանխելու և վնասատուներին/կրծողներին/միջատներին համակարգ չմտնելու համար: Լավ դիզայնը թույլ կտա հիմնական պահեստավորման բաքին վարարել առնվազն տարին երկու անգամ՝ պահեստավորված ջրի վերևում լողացող նստվածքի կուտակումը հեռացնելու և ջրի լավ որակը պահպանելու համար: (Պլանավորման և իրականացման փուլեր)	
	Հետիրականացման փուլ	
	զ) Տանիքի ջրհորդանները պետք է կանոնավոր կերպով մաքրվեն, քանի որ թռչունների և կենդանիների կղանքները և տերևաթափը տանիքների կամ ջրհորդանների վրա կարող են առողջության ռիսկ առաջացնել, եթե դրանք լվացվեն ջրամբարի բաքի մեջ:	
Խողովակաշարերի տեղադրում / վերականգնում	Իրականացման փուլ	Կապալառու, տեխնիկական վերահսկողության խորհրդատու, ՕԻԹ
	Ջրի աղբյուրներում աղտոտումը կանխելը.	
	ա) Ջրի աղբյուրի վրա տանիքով կառույց կառուցել՝ տերևները կամ այլ բեկորները ավազան չմտնելու համար:	
	բ) Անհրաժեշտ է ցանկապատել ջրի աղբյուրները (հատկապես աղբյուրները) հանրային մուտքից և աղտոտման ռիսկից պաշտպանելու համար:	
	գ) Ավազի/խճաքարի ֆիլտրը նստվածքը որսում է, մինչ աղբյուրի հոսքը մտնում է հավաքման խցիկ և պետք է	

Ենթանախագծի տեսակ	Բնապահպանական կանխարգելման/մեղմացման միջոցառումներ	Պատասխանատու կողմ
	փոխվի պարբերական սպասարկման ժամանակ: (Իրականացման և հետիրականացման փուլեր)	
Խողովակների տեղադրում		
<p>ա) PVC ջրի փոխանցման և բաշխման խողովակները պետք է թաղվեն գետնի տակ (ծածկույթը նվազագույնը 50 սմ)՝ խողովակը արտաքին վնասվածքներից պաշտպանելու համար (օրինակ՝ անցնող տրանսպորտային միջոցներ, արևային ուլտրամանուշակագույն ճառագայթում և այլն): PVC խողովակը ուլտրամանուշակագույն ճառագայթմանը ենթարկելը հանգեցնում է PVC խողովակի պլաստիկացնող նյութի գոլորշիացմանը, ինչն առաջացնում է ամբողջականության կորուստ և փխրունություն:</p>		
	բ) Խողովակը պետք է տեղադրվի ուղիղ գծով, անընդհատ ընկնող լանջի վրա:	
	գ) Երբ պայմանները թույլ չեն տալիս խողովակները թաղել (այսինքն՝ խողովակն օգտագործվում է գետնի վերևում), ապա պետք է օգտագործվի մետաղական խողովակ և հենարան/ամրակ՝ քանի որ չափից ավելի շարժումը կարող է հանգեցնել արտահոսքերի և կոտրվածքների:	

Ենթանախագծի տեսակ	Բնապահպանական կանխարգելման/մեղմացման միջոցառումներ	Պատասխանատու կողմ
	դ) Ջրի պահեստից/ավազանից դեպի դուրս եկող խողովակները և կցամասերը չպետք է լինեն PVC խողովակ արևային ուլտրամանուշակագույն ճառագայթման/արևի լույսի ազդեցության պատճառով: Նախընտրելի են մետաղական խողովակները և կցամասերը:	
	ե) Երբ բաշխման խողովակները տեղադրվում են անտառային տարածքով, անհրաժեշտ են հետևյալ նկատառումները (Պլանավորման և իրականացման փուլեր).	
	Երթուղին պետք է դիտարկվի անտառի առկա իրավիճակների փոփոխման նվազագույն ազդեցություններով, ինչպես նաև կենդանիների նվազագույն բնակավայրերի տարածքով զ) Վայրի բնության արժեքները պահպանելու համար պետք է պահպանել հեռավորությունները կարևոր բնական առանձնահատկություններից (օրինակ՝ հանքային լիզինգներ, վայրի բնության առանձնահատկություններ, ինչպիսիք են բույնը, լեկերը, որջերը, բեմականացման տարածքները, գառնուկների տարածքները, հորթերի տարածքները), եթե անհրաժեշտ է:	
Կեղտաջրերի համակարգեր		
Կեղտաջրերի կոյուղի և մաքրում	Իրականացման փուլ	Կապալառու, տեխնիկական վերահսկողության խորհրդատու, ՄԻԹ
	ա) Սեպտիկ տանկերը պետք է ունենան օդափոխման խողովակ խցիկի ներսում գազի կուտակումը կանխելու համար և պետք է ունենան «դիտահոր», որն անհրաժեշտության դեպքում ապահովում է մուտք դեպի բաքի ներսը: բ) Ապահովել, որ սեպտիկ տանկերն ունենան երկու խցիկ. առաջին խցիկը տիղմի նստեցման համար է, իսկ երկրորդ խցիկը՝ աերոբային մաքրման համար:	

Ենթանախագծի տեսակ	Բնապահպանական կանխարգելման/մեղմացման միջոցառումներ	Պատասխանատու կողմ
	<p>Այս խցիկները, ընդհանուր առմամբ, ավելի լավ կմաքրեն կեղտաջրերը: Մասնակիորեն մաքրված սեպտիկ տանկի արտահոսքը կարող է աղտոտել ստորերկրյա ջրերը և մակերեսային ջրերը:</p> <p>գ) Սեպտիկ տանկի արտահոսքը մի արտանետք բաց ջրահեռացման կամ այլ մակերեսային ջրերի մեջ: Արտահոսքերը պետք է մաքրվեն մինչև վերջնական հեռացումը: Դա կարող է իրականացվել հետևյալ միջոցով. (i) ստորգետնյա արտահոսքի դաշտ, (ii) բուսական արտահոսքի դաշտ, կամ (iii) ներծծման համար փոս:</p> <p>Համայնքի իրազեկությունը պետք է բարձրացվի, որպեսզի համայնքը պարբերաբար ստուգի սեպտիկ տանկերը և ապահովի, որ սեպտիկ տանկերը դատարկվեն մի քանի տարին մեկ անգամ, որպեսզի բաքը շարունակի պատշաճ կերպով աշխատել: (Իրականացման և հետիրականացման փուլեր)</p>	
Կոշտ թափոնների կառավարում	Իրականացման փուլ	Կապալառու, տեխնիկական վերահսկիչ, ՕԻԹ
	<p>ա) Կոշտ թափոնների պահեստները/հեռացումը պետք է տեղակայվեն կոշտ մակերեսների վրա, որոնք կանխում են թափոնների մուտքը մակերեսային կամ ստորերկրյա ջրեր: (Իրականացման փուլ)</p> <p>բ) Թափոնների պահեստները/պահպանումը/հեռացումը պետք է լինեն պարունակվող, կնքված և/կամ տանիքաձածկված/ձածկված՝ փոթորկի ջրի աղտոտումը կանխելու համար: Թափոնները պետք է պարբերաբար դատարկվեն: (Իրականացման փուլ)</p>	

ՀԱՎԵԼՎԱԾ 7. ԱՍԲԵՍԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՈՒՂԵՑՈՒՅՑ

ա) Կիրառելիություն

Ասբեստի կառավարման ուղեցույցը (AMG) կիրառվում է բոլոր նախագծային շինարարական կամ վերակառուցման վայրերի և դրանց հետ կապված ցանկացած տարածքների համար: Նախագծի կողմից վարձված կապալառուները օրինական պատասխանատվություն են կրում իրենց շինարարական վայրերի և հարակից տարածքների համար և այդ վայրերում պետք է հետևեն նախագծի AMG-ի դրույթներին: Մասնավորապես, այս ընթացակարգը պետք է օգտագործվի այդ տարածքներից ցանկացած և բոլոր ACM-ների անվտանգ մշակումը, հեռացումն ու հեռացումն ապահովելու համար:

բ) Անհապաղ գործողություն

Նախագծի վայրում ACM հայտնաբերելիս կապալառուն պարտավոր է՝

- Դադարեցնել բոլոր աշխատանքները ACM-ի 5 մ շառավղով և տարհանել բոլոր անձնակազմին այս տարածքից.
- Ապահով ցանկապատող սյուներով, նախագգուշացնող ժապավենով և հեշտ տեսանելի նշաններով սահմանազատել 5 մ շառավղով տարածքը՝ նախագգուշացնելով ասբեստի առկայության մասին.
- Եթե վայրը բնակեցված տարածքում է, տեղադրել անվտանգության աշխատակցին վայրի եզրին՝ հանրությանը հեռու պահելու հրահանգներով.
- Տեղեկացնել ԾԻԹ Բնապահպանական մասնագետին և կազմակերպել անհապաղ տեղի տեսչություն:

գ) Սարքավորում

Շինարարական վայրից ասբեստը հեռացնելու համար կապալառուները պետք է տրամադրեն հետևյալ սարքավորումները.

- Նախագգուշացնող ժապավեն, ամուր ցանկապատող սյուներ և նախագգուշացնող ծանուցումներ.
- Թիակներ;
- Ջրամատակարարում և գուլպան, հազեցած այգու տիպի ցողման կցորդով;
- Դույլ ջրով և լաթերով;
- Թափանցիկ, ամուր պոլիէթիլենային պարկերի տոպրակներ, որոնք կարող են կապվել փակելու համար.
- Ասբեստի թափոնների տարաներ (դատարկ, մաքուր, փակվող մետաղական տակառներ, հստակ պիտակավորված որպես ասբեստ պարունակող):

դ) ԱԱՄ

ACM-ի մշակմանը ներգրավված բոլոր անձնակազմը պետք է կրի հետևյալ սարքավորումները, որոնք տրամադրվում են կապալառուի կողմից.

- Գլխարկով հազեցած միանգամյա օգտագործման կոմբինեզոն;
- Կոշիկներ առանց կապիչների;
- Նոր, ամուր ռետինե ձեռնոցներ;

- Ռեսպիբատոր սովորաբար չի պահանջվում, եթե փոքր տարածքում կան ընդամենը մի քանի կտոր ACM, և եթե ACM-ը խոնավ է.
- ACM պարունակող վայրում չպետք է լինի ծխելու, ուտելու կամ խմելու դեպքեր:
 - ե) Վարակազերծման ընթացակարգ 1. ACM-ի փոքր կտորների հեռացում
- Բացահայտեք բոլոր տեսանելի ACM-ների գտնվելու վայրը և յուրաքանչյուրը թեթևակիորեն, բայց մանրակրկիտ ցողեք ջրով.
- Երբ ACM-ը խոնավ է, թիակներով վերցրեք բոլոր տեսանելի ACM-ները և տեղադրեք թափանցիկ պլաստիկ տոպրակի մեջ.
- Եթե ACM-ի բեկորները մասնակիորեն թաղված են հողում, հեռացրեք այն հողից թիակով և տեղադրեք պլաստիկ տոպրակի մեջ.
- Յուրաքանչյուր պլաստիկ տոպրակի մեջ տեղադրեք մեծ պիտակ, որտեղ հստակ նշված է, որ պարունակությունը պարունակում է ասբեստ և վտանգավոր է մարդկանց առողջության համար և չպետք է մշակվի.
- Սպահով կերպով կապեք պլաստիկ տոպրակները և տեղադրեք դրանք պիտակավորված ասբեստի թափոնների տարաների մեջ (մաքուր մետաղական տակաոններ) և կնքեք յուրաքանչյուր տակառ.
- Հողը, որը պարունակում էր ACM-ի բեկորներ, չպետք է օգտագործվի հետալցման համար, և դրա փոխարեն պետք է ձեռքով թիակով լցվի ասբեստի թափոնների տարաների մեջ.
- Գործողության ավարտին մաքրեք բոլոր թիակները և ցանկացած այլ սարքավորում թաց լաթերով և տեղադրեք լաթերը ասբեստի թափոնների տարաների ներսում պլաստիկ հեռացման տոպրակների մեջ:
 - զ) Վարակազերծման ընթացակարգ 2. Ասբեստով աղտոտված հետալցման հեռացում
- Եթե ասբեստի բեկորներ պարունակող հողը պատահաբար օգտագործվել է հետալցման համար, այն պետք է թեթևակիորեն ցողվի ջրով և ձեռքով թիակով հանվի 300 մմ խորությամբ և անմիջապես տեղադրվի ասբեստի թափոնների տարաների մեջ (այսինքն՝ ժամանակավորապես չպահվի փոսորակի կողքին).
- Ձեռքով թիակահարման ընթացքում հայտնաբերված ցանկացած ACM պետք է տեղադրվի թափանցիկ պլաստիկ տոպրակի մեջ.
- Երբ փոսորակը նորից փորվել է մինչև 300 մմ, եթե տեսանելի ACM չի մնացել, փոսորակը կարող է նորից լցվել էքսկավատորով՝ օգտագործելով ներկրված մաքուր հողի շերտ:
 - է) Հեռացում
- ACM-ը պետք է անվտանգ հեռացվի տեղական քաղաքապետարանի կողմից հաստատված վայրում՝ վայրի օպերատորի հետ անվտանգ պահպանման համար նախնական պայմանավորվածություն ձեռք բերելուց հետո:
- Կապալառուն պետք է կազմակերպի, որպեսզի հեռացման վայրի օպերատորը հնարավորինս շուտ հավաքի կնքված ասբեստի թափոնների տարաները և դրանք անխաթար պահի հեռացման վայրում:
- Շինարարության ավարտին կապալառուները պետք է կազմակերպեն, որպեսզի հեռացման վայրի օպերատորը թաղի բոլոր ACM տարաները առանձին, համապատասխան չափի փոսում, որը ծածկված է առնվազն 250 մմ խորությամբ կավի շերտով:

ը) Անձնական վարակազերծում

- Ամեն օրվա վերջում ACM-ի մշակմանը ներգրավված բոլոր անձնակազմը պետք է համապատասխանի հետևյալ վարակազերծման ընթացակարգին.
- Վարակազերծման գործողության ավարտին մաքրեք կոշիկները մանրակրկիտ թաց լաթերով.
- Հեռացրեք միանգամյա օգտագործման կոմբինեզոնը և պլաստիկ ձեռնոցները այնպես, որ դրանք լինեն ներսից դուրս և տեղադրեք դրանք պլաստիկ տոպրակի մեջ՝ կոշիկները մաքրելու համար օգտագործվող լաթերի հետ միասին.
- Եթե օգտագործվել է միանգամյա օգտագործման ռեսպիրատոր, տեղադրեք այն պլաստիկ տոպրակի մեջ, կնքեք տոպրակը և տեղադրեք այն ասբեստի թափոնների տարայի մեջ.
- Ամբողջ անձնակազմը պետք է մանրակրկիտ լվանա նախքան վայրը լքելը, և լվացման տարածքը պետք է մաքրվի թաց լաթերով դրանից հետո, որոնք տեղադրվում են պլաստիկ տոպրակների մեջ, ինչպես վերևում նշված է:

թ) Մաքրում և ստուգում

- Վարակազերծման վարժանքը պետք է վերահսկվի տեղի վերահսկիչների կողմից (ինժեներական կամ բնապահպանական):
- Վարակազերծման և հեռացման հաջող ավարտից հետո կապալառուն պետք է տեսողականորեն ստուգի տարածքը և ստորագրի գործողությունը, եթե վայրը բավարար չափով մաքրվել է:
- Կապալառուն պետք է ուղարկի ավարտի մասին ծանուցման պատճենը ԾԻԹ-ին, աշխատանքի ընթացքում և վայրի ավարտին լուսանկարներով:

Արձանագրություն

Ջրային և ոռոգման ծառայությունների բարելավման ծրագրի բնապահպանական և սոցիալական (ԲՍ) գործիքների վերաբերյալ հանրային քննարկման

Ամսաթիվ: 15.04.2025

Ժամ: 14:00, Երևան

Վայր: ՀՀ տարածքային զարգացման և ենթակառուցվածքների նախարարության ջրային կոմիտե, Երևան, Վարդանանց 13ա

Մասնակիցներ: Ջրային կոմիտեի նախագահի տեղակալներ պարոն Մարտիրոս Նալբանդյան և պարոն Դավիթ Մկրտչյան, պետական գերատեսչությունների՝ նախարարություններ, տեսչական մարմիններ, Հայաստանի տարածքային զարգացման հիմնադրամի, թիրախային մարզպետարանների, «Ջրառ» ՓԲԸ-ի, Ջրային հիմնահարցերի և հիդրոտեխնիկայի ինստիտուտ, ջրօգտագործողների ընկերությունների, «Օրհուս» կենտրոնի ներկայացուցիչներ: Մասնակիցների ընդհանուր թիվը 30 մարդ (12 կին և 18 տղամարդ):

Օրակարգ:

1. Ողջույնի և բացման խոսք
2. ԲՍ գործիքների ներկայացում
3. Հարց ու պատասխան, քննարկումներ, շահակիրների հետադարձ արձագանք
4. Հաջորդ քայլեր և փակման խոսք

Նպատակ: Ջրային և ոռոգման ծառայությունների բարելավման (ՋՈԾԲ) ծրագրի շրջանակներում պատրաստված ԲՍ գործիքների հանրայնացում և քննարկում՝

- Բնապահպանական և սոցիալական հանձնառությունների պլան (ԲՍՀՊ)
- Շահակիրների ներգրավման պլան (ՇՆՊ)
- Բնապահպանական և սոցիալական կառավարման շրջանակ (ԲՍԿԸ)
- Տարաբնակեցման շրջանակ (ՏԸ)
- Աշխատանքի կառավարման ընթացակարգեր (ԱԿԸ):

1. Ողջույնի և բացման խոսք

Ջրային կոմիտեի նախագահի պաշտոնակատար պարոն Մարտիրոս Նալբանդյանը բացեց հանրային քննարկումը և ողջունեց մասնակիցներին: Նա նշեց, որ նախագիծը նպատակ ունի բարելավել ջրային ոլորտի ինստիտուցիոնալ վիճակը, արդիականացնել ոռոգման համակարգերը, ինչպես նաև բարելավել գյուղական վայրերում ջրամատակարարման և ջրահեռացման ծառայությունները:

2. ԲՍ գործիքների ներկայացում

Ջրային կոմիտեի սոցիալական հարցերի խորհրդատու տիկին Մարինե Վարդանյանը և Ջրային կոմիտեի բնապահպանության խորհրդատու տիկին Քրիստինե Սահակյանը ներկայացրեցին ԲՍ գործիքներն, այդ թվում՝ վարկային համաձայնագրի մաս կազմող Բնապահպանական և սոցիալական հանձնառության պլանը (ԲՍՀՊ), ԲՍԿԸ-ն, ՏԸ-ն և ԱԿԸ-ն: Ներկայացումները վերաբերում էին հիմնական ԲՍ ռիսկերին, առաջարկվող մեղմացման միջոցառումներին, շահակիրների նույնականացմանը, ներգրավման գործողություններին և մեթոդներին, տարաբնակեցման ռիսկերին և ազդեցությանը, տուժած անձանց

իրավունքներին և իրավասություններին, ինչպես նաև աշխատանքի անվտանգության և առողջության (ԱԱՍ) ռիսկերին, ինչպես նաև ռիսկերը վերացնելու կամ նվազագույնի հասցնելու առաջարկվող միջոցառումներին, մրցութային փաթեթներում ԲՄ գործիքների ինտեգրմանը, նախագծի գործունեության և աշխատանքների վերահսկողությանն ու մշտադիտարկմանը՝ համաձայն Համաշխարհային բանկի (ՀԲ) ԲՄ ստանդարտների (ԲՄՍ) և ազգային օրենքների:

3. Շահակիրների արձագանք ու քննարկում

Շահակիրներին առաջարկվեց կիսվել իրենց կարծիքով, մտահոգություններով և առաջարկություններով: Բարձրացվեցին հետևյալ հիմնական հարցերը.

Հարցեր և պատասխաններ

1	<p>Կոյուղաջրերը թափվում են ջրային ավազաններ, ինչը խաթարում է էկոհամակարգերը: Օրինակ՝ Արմավիրի մարզում խմելու ջրի մատակարարումն իրականացվում է խորը հորերից, ինչը ազդում է ստորգետնյա ջրերի մակարդակի վրա և կարող է հանգեցնել լուրջ խնդիրների: Արդյո՞ք հնարավոր է նման խնդիրների լուծումը այս նախագծի շրջանակներում (Էջմիածնի ՋՕԸ):</p>	<p>Ծրագրի ՋՋ (ջրամատակարարում և ջրահեռացում) բաղադրիչի շրջանակներում Արմավիրի մարզը նույնպես դիտարկվել է, սակայն կոնկրետ տարածքների և համակարգերի վերջնական ընտրությունը դեռևս քննարկման փուլում է: Բարձրացված հարցերը կարևոր են, սակայն դրանք հետագայում կհստակեցվեն:</p>
2	<p>Շատ կարևոր է, թե ինչպես են կարգավորվելու ծրագրի կառավարման ընթացակարգային հարցերը, արդյոք նախատեսվում է ունենալ ոռոգման ընդհանուր պլան՝ ամբողջ երկրի մակարդակով, ինչը բավականին լայնածավալ և ներդրումատար գործընթաց է: Կան մի շարք ոլորտային խնդիրներ՝ կապված երկրորդային և երրորդային ոռոգման ցանցերի տեխնիկական վիճակի բարելավման հետ: Արդյոք նախատեսվո՞ւմ են առանձին հանդիպումներ և քննարկումներ յուրաքանչյուր ոլորտի համար, որպեսզի շահագրգիռ կողմերը հնարավորություն ունենան բարձրաձայնելու տեխնիկական խնդիրները և ներկայացնելու առաջարկություններ («Ջրառ» ՓԲԸ):</p>	<p>Նման հանդիպումները, անշուշտ, կկազմակերպվեն, որոնց ընթացքում հնարավորություն կլինի անցկացնել արդյունավետ քննարկումներ և փոխանակվել կարծիքներով:</p>
3	<p>Արդյոք նախատեսվո՞ւմ է լրացուցիչ ջրամբարների կառուցում: Եթե այո, ապա հնարավո՞ր է դրանք դիտարկել ներկայումս ընթացող՝ ԵՄ-ի կողմից ֆինանսավորվող</p>	<p>Ծրագրի 3-րդ բաղադրիչը վերաբերում է մայր ջրանցքներին, ինչպես նաև երկրորդային և երրորդային ոռոգման ցանցերին, և այդ պատճառով չի նախատեսում խոշոր ջրամբարների կառուցում: Ծրագրով</p>

	<p>ջրամբարաշինության ծրագրի հետ համատեղ (ՇՄԱԳ ԴՈԱԿ):</p>	<p>նախատեսվում է օրական կարգավորող ջրամբարների կառուցում, որոնք փոքր ավազաններ են և չեն կարող ունենալ լայնածավալ ազդեցություն:</p>
<p>4</p>	<p>Արդյոք հայտնի է, թե քանի ենթածրագիր պետք է ՇՄԱԳ փորձաքննություն անցնի (Օրհուս կենտրոն)</p>	<p>Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվող գործունեությունները հիմնականում կլինեն «Բ» կատեգորիայի՝ համաձայն ՀՀ օրենսդրության: «Ա» կատեգորիայի ազդեցություն ունեցող ծրագրեր չեն նախատեսվում, սակայն հնարավոր են նաև այնպիսի գործունեություններ, որոնք ՇՄԱԳ-ի ենթակա չեն: Ներկայումս անհնար է ասել, թե քանի ենթածրագիր կպահանջի ՇՄԱԳ-ի իրականացում, քանի որ դա կախված է յուրաքանչյուր բաղադրիչի և ենթաբաղադրիչի շրջանակներում նախատեսվող գործունեությունների բնութագրից և մանրամասներից:</p> <p>Բոլոր ենթածրագրերի համար կպատրաստվեն տեղանքին բնորոշ ԲՄԿՊ-ներ՝ Համաշխարհային բանկի ԲՍՍ պահանջներին համապատասխան, որոնք կհրապարակվեն, և ազդակիր համայնքներում կկազմակերպվեն հանրային քննարկումներ:</p>
<p>5</p>	<p>Ինչպե՞ս է կազմակերպվելու և իրականացվելու շահագրգիռ կողմերի ներգրավման գործընթացը մարզերում, մասնավորապես՝ հանրային հատվածի և բնակիչների մասնակցությունը (Օրհուսի կենտրոն):</p>	<p>Թիրախային բոլոր մարզերում կկազմակերպվեն հանրային քննարկումներ՝ բոլոր բացահայտված շահագրգիռ կողմերի, ներառյալ հանրային և մասնավոր հատվածների ներկայացուցիչների մասնակցությամբ:</p>
<p>6</p>	<p>Ինչպե՞ս է իրականացվելու ամբողջ ծրագրի մշտադիտարկումը (Օրհուսի կենտրոն):</p>	<p>Ամբողջ ծրագրի մշտադիտարկումը կներառի բոլոր ասպեկտները՝ տեխնիկական, շրջակա միջավայրի, սոցիալական և այլն: Հատկապես դա ապահովվելու է տեխնիկական և հեղինակային վերահսկողության շրջանակում՝ պարբերական զեկույցների պատրաստման և Ծրագրի իրականացման թիմին և Համաշխարհային բանկին ներկայացման միջոցով: Մշտադիտարկման այցեր կիրականացվեն ԾԻԹ-ի համապատասխան մասնագետների կողմից: Վերահսկող մարմինները նույնպես կարևոր դեր կխաղան այս գործընթացում, հատկապես՝ Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմինը, Առողջապահության և աշխատանքի</p>

		տեսչական մարմինը: Բացի այդ, մշտադիտարկման այցեր կիրականացնի նաև Համաշխարհային բանկի թիմն ծրագրի կիրականացման ընթացքում: Մշտադիտարկման բոլոր մակարդակներում ներկայացվող հաշվետվությունները կպարունակեն փաստագրված տեղեկություններ՝ համապատասխան աջակից փաստաթղթերով, լուսանկարներով և այլն:
7	Արդյոք Ծրագիրը ներառու՞մ է անասունների ջրարբիացման համակարգերի կառուցում (Էջմիածին ՋՕԸ):	Ոչ, անասունների ջրարբիացման համակարգերի կառուցում ներառված չէ Ծրագրում:
8	Ինչպե՞ս կապահովվի շահակիրների մասնակցությունը հանրային քննարկմանը (Էջմիածին ՋՕԸ)	Հանրային լսումները պարտադիր են ՀՀ օրենսդրության համաձայն՝ ՇՄԱԳ/ՌԵԳ գործընթացների դեպքում: Օրենսդրությամբ սահմանված ընթացակարգին համապատասխան նախատեսվում են երկու հանրային լսումներ: Նշված է, որ տեղական ինքնակառավարման մարմինները կարևոր դեր ունեն այս գործընթացում, քանի որ հենց նրանք են պատասխանատու առաջին հանրային լսումը կազմակերպելու համար, այնուհետև, համայնքի խորհուրդը նախնական համաձայնություն է տալիս նախատեսվող գործունեության կիրականացման վերաբերյալ: Այն նախագծերի համար, որոնք չեն պահանջում ՇՄԱԳ և փորձաքննություն, նույնպես կկազմակերպվեն տեղամասային ԲՄԿՊ-ների քննարկումներ:
9	Արդյոք տեղական ինքնակառավարման մարմինների ներկայացուցիչներն ունե՞ն բավարար հմտություններ կամ կարողություններ ծրագրի ներկայացման և հարցերին պատասխանելու համար (Էջմիածին ՋՕԸ):	Տեղական ինքնակառավարման մարմինները պատասխանատու են հանրային լսումների կազմակերպման համար՝ ներգրավելով նաև համայնքի բնակիչներին և այլ շահագրգիռ կողմերին: Ծրագրի ներկայացումը և հարցերին պատասխանելը ԾԻԹ-ի գործառույթն է:
10	Ով է առաջարկելու համայնքի ներկայացուցիչներին հանրային լսմանը մասնակցելու համար (Օրհուսի կենտրոն):	Շահակիրները մարզային և համայնքային մակարդակներում նույնականացվել են ՇՆ գործընթացներով և պատշաճ կերպով կհրավիրվեն մասնակցելու հանդիպումներին: Բացի այդ, ծրագրի շրջանակներում յուրաքանչյուր թիրախային մարզում կընտրվեն համայնքների հետ կապի պատասխանատուներ, ովքեր կաջակցեն ծրագրին՝ կազմակերպելով տարբեր մակարդակների հանդիպումներ մարզային և

		համայնքային մակարդակներում, այդ թվում՝ խոցելի խմբերի հայտնաբերման և արդյունավետ քննարկումների ապահովման համար:
11	Հնարավոր է իրականացնել նոր ենթակառուցվածքների երկարաժամկետ մշտադիտարկում Ծրագրի ավարտից հետո՝ շահագործման փուլում (Արմավիրի մարզպետարան):	ԾԻԹ-ը վարկային միջոցներով երկարաժամկետ մշտադիտարկում չի կարող իրականացնել: Այս նպատակով պետությունն ունի վերահսկող մարմիններ՝ իրենց համապատասխան գործառույթներով:

Առաջարկություններ

1	ԾԻԹ-ի ավելի սերտ համագործակցություն մարզային իշխանությունների հետ մինչ նախագծման փուլը (Արմավիրի մարզպետարան):
2	Լավ կլինի Աշխատանքի անվտանգության և առողջության մասնագետին ԾԻԹ-ում ներգրավել նախագծման փուլից առաջ (ԱՍՏՄ):
3	Շինարարության պայմանագրերում պետք է ներառվի կետ, որը նախատեսում է աշխատակիցների հետ աշխատանքի պայմանագրերի ստորագրումը՝ ծառայության մատուցման պայմանագրերի փոխարեն. սա կապահովի բոլոր աշխատավարձային և սոցիալական առավելությունները աշխատողների համար (ԱՍՏՄ):
4	Տարածքի սեփականության իրավունքի վավերացում իրականացնել համայնքներում, քանի որ Կադաստրային քարտեզները երբեմն անճշգրիտ են (Լոռի մարզպետարան):
5	Անհրաժեշտություն կա առանձին հանդիպումներ և քննարկումներ կազմակերպելու յուրաքանչյուր ոլորտի համար, որպեսզի շահագրգիռ կողմերը հնարավորություն ունենան՝ <ul style="list-style-type: none"> ○ հասկանալու, թե ինչպես են կարգավորվելու ծրագրի կառավարման ընթացակարգային հարցերը, արդյոք նախատեսվում է ունենալ ընդհանուր ոռոգման պլան ամբողջ երկրի մակարդակով, ինչը բավականին լայնածավալ և ներդրումատար գործընթաց է, ○ բարձրաձայնելու տեխնիկական խնդիրները և ներկայացնելու առաջարկություններ (Ջրատ):

4. Հետագա քայլեր և փակման խոսք

- Շահագրգիռ կողմերը տեղեկացան, որ նրանց մեկնաբանությունները կքննարկվեն և անհրաժեշտության դեպքում կինտեգրվեն վերջնական ԲևՄ փաստաթղթերում:
- Փոփոխված փաստաթղթերը կհանրայնացվեն՝ շահագրգիռ կողմերից հետագա կարծիքներ և առաջարկություններ ստանալու նպատակով:
- Քննարկման գործընթացը կշարունակվի՝ մարզերում Ծրագրի մեկնարկային հանդիպումների, համայնքներում հանրային քննարկումների, ազդակիր բնակավայրերում քննարկումների և խոցելի խմբերի հետ արդյունավետ խորհրդատվությունների միջոցով:

Հանդիպումը եզրափակվեց տիկին Սահակյանի և տիկին Վարդանյանի փակման խոսքերով, ովքեր շնորհակալություն հայտնեցին բոլոր մասնակցիների արդյունավետ ներդրման համար և հաստատեցին շրջակա միջավայրին և սոցիալական խնդիրներին ուշադրություն դարձնելու իրենց հանձնառությունը:

Մասնակից գերատեսչությունների / ընկերությունների ցանկը

Ջրային կոմիտե

Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարություն

Ֆինանսների նախարարություն

Էկոնոմիկայի նախարարություն

Շրջակա միջավայրի նախարարություն

Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության փորձաքննական կենտրոն ՊՈԱԿ

Բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմին

Առողջապահության և աշխատանքի տեսչական մարմին

Հայաստանի տարածքային զարգացման հիմնադրամ

Արագածոտնի մարզպետարան

Արմավիրի մարզպետարան

Կոտայքի մարզպետարան

Լոռու մարզպետարան

«Ջրառ» ՓԲԸ

Ջրային հիմնահարցերի և հիդրոտեխնիկայի ինստիտուտ

«Օրհուս» կենտրոն

Երևան ՋՕԸ

Արագածոտն ՋՕԸ

Էջմիածին ՋՕԸ

Տավուշ ՋՕԸ

Լոռի ՋՕԸ

Կոտայք ՋՕԸ

Մասնակիցների ցանկ

(Ենթակա չէ հանրայնացման)

Լուսանկարներ

(Ենթակա չեն հանրայնացման)